

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Ústav dějin křesťanského umění

Dějiny křesťanského umění

Jiří Vácha

Schwarzenberské patronátní kostely za knížete Jana Adolfa II.
mezi lety 1833 - 1888

Diplomová práce

Vedoucí magisterské práce: Mgr. Stefan Scholz

2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne:

Podpis: .....

Chtěl bych poděkovat mému vedoucímu diplomové práce Mgr. Stefanu Scholzovi a oponentovi Prof. Jiřímu Kuthanovi za cenné rady, připomínky a ochotu, se kterou mi vždy pomohli. Dále bych chtěl tímto vyjádřit vděčnost všem pracovníkům českokrumlovského rodového archivu a klerikům Václavu Kulhánkovi, Janu Quirínu Bárníkovi a Andrzejowi Urbiszovi.

Obsah:

I. Úvod	6
II. Přehled dosavadního bádání.....	7
1. Farnost Křemže a Zvonková.....	7
1.1. Farnost Křemže (Krems).....	7
1.2. Farnost Zvonková (Glöckelberg).....	7
2. Schwarzenberská ústřední stavební ředitelství	8
3. Otázka zpracování archivních fondů	9
3.1. Schwarzenberský rodový archiv v Českém Krumlově.....	9
3.2. SOA Třeboň.....	10
3.3. SOkA Třeboň – detašované pracoviště Český Krumlov, na Plešivci.....	11
III. Stručná genealogie rodu knížat ze Schwarzenbergu.....	12
1. Rod knížat ze Schwarzenbergu.....	12
2. Rodokmen Schwarzenberské primogenitury od jejího založení až po rok 1888.....	18
2.1. Jan Adolf II. stručný průřez životem	18
2.2. Jan Adolf II. jako politik.....	19
2.3. Jan Adolf II. jako hospodář.....	22
2.4. Nejbližší příbuzní Jana Adolfa II.	24
2.4.1. Manželé Josef Nepomuk Schwarzenberg a Paulina Schwarzenberg, rozená z Arenbergu – Archotu	24
2.4.2. Eleonora Marie z Lichtenštejna	25
2.4.3. Felix Schwarzenberg.....	26
2.4.4. Bedřich Jan Jakub Celestin kardinál Schwarzenberg	27
IV. Církevní správa.....	29
1. Biskupství České Budějovice v období 19. století	29
1.1. Biskupství a biskupové	29
1.2. Jan Valerián Jirsík.....	30
1.3. František de Paula hrabě Schönborn.....	32
1.4. Martin Josef Říha.....	32
2. Problematika členění diecéze na vikariáty a farnosti.....	33
3. Stručná problematika historických událostí 19. století ovlivňující církev.....	35
4. Patronáty a Schwarzenberská primogenitura.....	37
V. Rozsah rodového panství a jeho ekonomicko-hospodářská struktura	39
1. Velkostatek molekula Schwarzenberské správy.....	39
2. Zelení a černí, neboli rodové úřednictvo	41
VI. Schwarzenberská projekční kancelář.....	43
1. Rodové projekční kanceláře.....	43
2. Damas Deworetzký.....	44
3. Jan Sedláček.....	45
VII. Uměleckohistorický, stavebně historický a strategický vývoj farního chrámu v Křemži a Zvonkové.....	46
1. Křemže.....	46
1.1. Obec Křemže	46
1.2. Farnost Křemže.....	48
1.2.1. Kaple sv. Voršily	49
1.2.2. Duchovní správa farnosti v druhé polovině 19. století.....	49
1.2.2. Budova původního křemežského chrámu.....	52
1.3. Plánová dokumentace chrámu Archanděla Michaela.....	53

1.3.1. Zaměřovací plány původní stavby	53
1.3.2. První plány přestavby z roku 1868-1870	54
1.3.3. Stavební plány z 16. října 1875	55
1.3.4. Plánová dokumentace z roku 1878	56
1.3.5. Realizované návrhy interiéru Jana Sedláčka z roku 1886	60
1.4. Přestavba chrámu Archanděla Michaela	61
1.5. Stávající, neboli realizovaný chrám	65
2. Zvonková	68
2.1. Dějiny vsi a farnosti Přední a Zadní Zvonková (Glöckelberg)	68
2.2.1. Duchovní správa v druhé polovině 19. století	69
2.2. Plánová dokumentace chrámu sv. Jana Nepomuckého	70
2.2.1. Plánová dokumentace z přelomu 18. a 19. století	70
2.2.2. Plánová dokumentace z 15. března 1872	71
2.3.3. Plánová dokumentace z 25. dubna 1873	73
2.3.4. Nedochovaná plánová dokumentace 1872	74
2.3. Stávající, neboli realizovaný chrám	75
2.4. Výstavba chrámu	79
VIII. Problematika oprav po dokončení	80
1. Křemže	80
2. Zvonková	81
IX. Otázka autorství projektů a možných vlivů donátorů (farní obce) a patrona architekta	81
1. Problematika určení architekta, stavebního dozoru a vrchního stavebního dozoru	81
2. Farní obce a jejich představy	83
X. Otázka originality a inspirace obou chrámových projektů	84
XI. Závěr	87
XII. Přílohy	89
1. Seznam literatury	89
2. Seznam zkratk	93
3. Seznam nepsaných pramenů	94
4. Seznam psaných pramenů	97
5. Seznam vyobrazení	99
6. Obrazová příloha	103
4. Transkripce nejdůležitějších výseků křemežské farní kroniky	130
5. Resumé	141
6. Abstrakt	142
7. Statistické údaje o obsahu práce	143

I. Úvod

Při podrobné archivní prospekci v rodových Schwarzenberských archivech si nemůžeme nepovšimnout ohromného množství dochovaných písemností, vztahujících se k veškerému dění v rámci panství v rozmezí let 1792-1948. Na druhou stranu většina této sbírky je systematicky utříděna do fondů. Ty svou rozsáhlostí představují i dnes v mnohých odvětvích bádání neprozkoumaná místa minulosti. Proto, když jsem začínal prozkoumávat archivní fondy spjaté s rodovou sakrální výstavbou v rámci českokrumlovského velkostatku, který měl před rokem 1.848 rozlohu 126.200 hektarů s 52.000 obyvateli a po následné reformě stále 49.198 hektarů,¹ pochopil jsem, že se musím v rámci tématu vymežit. Zvolil jsem tedy, že objasním problematiku výstavby jediné dvojice staveb, kostela sv. Archanděla Michaela v Křemži a chrámu sv. Jana Nepomuckého v zaniklé obci Zvonková, které byly téměř celé postaveny znovu v rámci již výše zmiňovaného velkostatku Český Krumlov. Jejich realizace byly provedeny v minimálním časovém odstupu za technické podpory identických architektů. Však jejich rozdíl tkví ve velikosti stavby a i v technickohospodářském zázemí farních obcí. Zvláštní otázkou je rozkrytí rébusu inspirace stylově podobných staveb, které vycházejí z rýsovacích per zkušených architektů, kteří mají stejně jako je tomu dnes svázané ruce nejen ze strany zaměstnavatele, ale také ze strany farní obce. Jedná se tedy o aspekty, které ovlivní nejen samotný dekor, ale hlavně i chápání prostoru. Zároveň jsem chtěl tímto vymezením ukázat krásu sakrálního prostoru dnes provinčního prostředí, které v minulosti mohlo být dokonce i projekčně, z hlediska zadání, lukrativní zakázkou. Je sice pravdou, že se nejednalo o projekty formátu třeboňské rodové hrobky nebo snad zámku Hluboká. Avšak o bezvýznamné projekty se též nejednalo, uvědomíme-li si, že zdaleka nejsou díly pouze jediného architekta. Vždyť na chrámu ve Zvonkové pracovali nejen téměř neznámí architekti Štěrbík, Bezpalec, Aulitcký a Holý, ale i nejvýznamnější odborníci zaměstnaní v knížecích službách, jako byl Damas Deworetzký a Jan Sedláček. Vybudování nového chrámu Páně bylo prioritou v obou obcích z různých důvodů. Jedním z nich byla několikrát odkládána přestavba z nedostatku prostředků, jejichž shromáždění na takovýto počín bylo, i přes finanční dary patrona, vykoupeno mnohým sebezapřením celé farní obce.

---

¹ PALECZEK 2008b, 13.

II. Přehled dosavadního bádání

1. Farnost Křemže a Zvonková

1.1. Farnost Křemže (Krems)

Díváme-li se na farní osadu a obec Křemže, zjistíme, že první publikaci o farnosti Dějiny farní osady Křemže² nalezneme již roku 1896. Tato útlá kniha byla napsána Janem Eliášem učitelem v Brloze a je spíše stručnou historií farnosti, kde je primárně kladen důraz na klér, dění ve farnosti a původní stavbu, nežli na chrámovou přestavbu z osmdesátých let 19. století. Před tímto dílem samozřejmě křemežskou farnost podchytává Trajer, ve své historickostatistické publikaci o českobudějovické diecézi.³ O psaní této knihy se dokonce můžeme dočíst i ve farní kronice.⁴

Ve 20. století se již ke zdejšímu chrámu literatura téměř nikterak neupíná; samozřejmě opomineme-li Umělecké památky Čech od Emanuela Poche⁵ a Soupis památek uměleckých a historických politického regionu Český Krumlov.⁶ Nalezli bychom spíše literaturu zabývající se městečkem Křemže, jako jsou Města a Městečka⁷ nebo Z dějin křemežska.⁸ Pokud v literatuře nalezneme jakékoliv zmínky o farnosti, zjistíme, že jsou většinou jakýmsi útržkem některé z listin, které se nám dodnes dochovaly. Rozhodně se tedy nejedná o systematické zpracování jak psaných, tak i nepsaných pramenů.

1.2. Farnost Zvonková (Glöckelberg)

Farnost Zvonková dnes již neexistuje. Zato její odkaz je silný i nadále. Můžeme se o tom přesvědčit v německy psané literatuře, která sice neoplývá svou početností, ale je z ní vidět zájem o lokalitu. První z nich je Glöckelberg, Geschichte einer

---

² ELIAS 1896.

³ TRAJER 1862, 171 sqq.

⁴ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 24v.

⁵ POCHE/KRÁSA/KRČÁLOVÁ 1978, 157.

⁶ MAREŠ/SEDLÁČEK 1918, 280-295.

⁷ KUČA 1998, 125.

⁸ NEJEDLÝ/BÁRTA/LINHA 1994.

Böhmerwaldgemeinde od Franze Petschla.⁹ Jejím obsahem je zachycení obce a její historie i s odkazy na farní chrám. Další knihou je Aus unserer Heimat, Geschichte der Orts- und Pfarrgemeinde Glöckelberg bei Oberplan Kreis Krummau im Böhmerwald¹⁰ a následující monografií je Hüttenhof und Hüttenhöfler od Johana Jungbauera.¹¹

Okrajově si obce, jak Zadní, tak i Přední Zvonková, všímá i česká literatura. Snad prvním počinem tohoto směru je heslo věnované oběma osídlením v Ottově slovníku naučném vydaném roku 1896.¹² Následně se o obci můžeme dočíst i v Soupisu památek historických a uměleckých.¹³ Za další sovisející literaturu by mohlo být považováno, byť jen okrajově, i Století dědiců a zakladatelů od Jindřicha Vybírala, poněvadž se v jedné z kapitol o zvonkovském chrámu též zmiňuje.¹⁴

2. Schwarzenberská ústřední stavební ředitelství

Zabýváme-li se ústřední stavební kanceláří, zjistíme, že ucelených odborných publikací zaměřených na tuto otázku, je jen málo. Zmíňme alespoň ty nejdůležitější, jako jsou publikace: Století dědiců a zakladatelů od Jindřicha Vybírala¹⁵ a Aristokratická sídla období romantismu a historismu¹⁶ Jiřího Kuthana. Dále se s tímto tématem můžeme setkat i v jiné literatuře, ale zde jsou převážně jen zmínky o architektech samotných a nebo se o projekční kanceláři vyjadřují jen okrajově. Takováto literatura bývá často úzce spjata s některou z rodových staveb, a klade si za cíl prozkoumat stavby v širších souvislostech. Proto je většinou spojena s architekturou zámku Hluboká, Schwarzenberskou rodovou hrobkou a jinými známými architektonickými skvosty období vlády knížete Jana Adolfa II., jako je například bravurně zpracovaná publikace Jiřího Kuthana Aristokratická sídla období romantismu a historismu.¹⁷

---

⁹ PETSCHL 1992.

¹⁰ JUNGBAUER 1998.

¹¹ JUNGBAUER 2000.

¹² BOLEŠKA/DVOŘÁK 1896, 201 Glöckelberg.

¹³ MAREŠ/SEDLÁČEK 1918, 57-61.

¹⁴ VYBÍRAL 1999, 90-91.

¹⁵ VYBÍRAL 1999.

¹⁶ KUTHAN 2001, 30-36.

¹⁷ KUTHAN 2001. 27-62.

Nechci tímto říci, že takováto literatura je bezpředmětná, nebo dokonce nepřínosná, právě naopak. Absence primární literatury je zjevně z důvodu obtížného a rozsáhlého bádání, téměř naslepo.

3. Otázka zpracování archivních fondů

3.1. Schwarzenberský rodový archiv v Českém Krumlově

Preciznost a přesnost Schwarzenberských úředníků nebyla v historii směřována jen na pole zemědělství a průmyslu, ale i do humanitárních sfér, za které můžeme považovat i archivnictví. Myšlenka na systematizaci, utřídování dokumentů a korespondence vznikla na sklonku 18. století za knížete Jana. K samotné realizaci dochází až roku 1792 za knížete Josefa Schwarzenberga (otce Jana Adolfa II.). Vybudování knížecího archivu bylo vysoce náročným úkolem pro desítky úředníků na několik desítek let. Rozsah zpracování a členění sbírek bylo natolik sofistikované, že si jej povšiml i samotný císař Napoleon. Pro potřeby archivu byla původně vyčleněna jedna z budov na druhém nádvoří zámku Český Krumlov. Tyto prostory až dodnes, kontinuálně 218 let působící rodový archiv nikdy neopustil. Jedné zásadní změny nebyla zdejší instituce ušetřena, změny majitele, která byla spjata s událostmi vyvlastňování schwarzenberského majetku roku 1939 německou říší a komunistickým zákonem Lex Schwarzenberg. Archiv tak přešel pod státní správu, ale díky prozíravosti kompetentních úředníků nebyl nikdy přesunut. Tento archiv nebyl jediným Schwarzenberským rodovým archivem, poněvadž menší archivní instituce byly i v hlavních městech panství a hlavně ještě existoval ústřední archiv ve Vídni.¹⁸

Ve zdejších sbírkách jsou archiválie vztahující se k velkostatku Český Krumlov a ústřední stavební kanceláři. Písemné dokumenty náležící k oběma farnostem jsou zde umístěny v rámci fondu Velkostatek Český Krumlov do podfondu Nové oddělení.

Farnost Křemže je zde značena Krems IA 3Ka 33a-c. Tato složka obsahuje pět velice obsáhlých kartonů, které jsou tématicky laděny. Karton a, b se zabývá běžnými údaji spjatými s chodem farnosti, však kartony c1, c2 a c3 jsou chronologickým roztríděním

---

¹⁸ KUBÍKOVÁ 1993, 12.

korrespondence, účtů a jiných archiválií jakkoliv spjatých s chrámovou výstavbou, nebo údržbou v rozmezí let 1792-1948.

Farnost Zvonková je podobně uschována pod Glöckelberg IA 3Kα 27 a-e. Zde je rozdíl oproti Křemži v minimu dochovaných archiválií a útlosti jednotlivých kartonů. Zajímavostí je, že inventáře, pomocí kterých se orientuje v již zmiňovaných fondech, pocházejí dozajista z 19. století a že jejich aktuálnost byla zaručována postupným dopisováním.

Většina projektové dokumentace byla systematicky soustředěna do specialního fondu velkostatku Český Krumlov, a to do Dílčího inventáře pro novou manipulaci map a plánů. Tento fond vznikl v rozmezí let 1791-1949.¹⁹ Křemže je zde zastoupena č. mapy 2166 – 2198.²⁰ Farnost Zvonková ani Horní Planá se v tomto fondu nenacházejí, poněvadž jsou torzálně zachovány ve fondu Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů.²¹ Zde je zastoupena pouze v rozmezí č. mapy 2226-2232. Avšak zdejší plány obsahují nerealizované Bělohoubkovy výkresy a Sedláčkovy návrhy interiéru.

Je zjevné, že základní rozčlenění rodového archivu na velkostatky s následnou přesnější systematizací je nezbytné. I přes zmíněnou precizní systematizaci archivní sbírky je jakákoliv orientace bez zdejšího odborného personálu badatelný nemožná. Tímto bych chtěl poděkovat všem zdejším zaměstnancům za nesmírnou pomoc a pochopení při mých badatelských návštěvách.

3.2. SOA Třeboň

Třeboňské pracoviště schraňuje z hlediska schwarzenberských rodových archiválií mnohem větší sbírku, nežli jsem zmiňoval v předcházející podkapitole. Krumlovské vysunuté pracoviště je obrovským fondem. Co se týče fondů, tak obhospodařuje jen jediný velkostatek a několik archivů spjatých s rodovými kanceláři v Českém Krumlově, kdežto centrální archiv Třeboň má ve svých sbírkách archiválie zbývajících

---

¹⁹ SOkA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů, II/ČK 4.

²⁰ Označení signaturou a inventárním číslem vynechávám, jelikož je pro orientaci ve fondu nesměrodatné.

²¹ SOkA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů, II/ČK 11, Díl II.

velkostatkostatků, které jsou pro svůj objem převážně badatelsky nedostupné, pro jejich nezpracování. Tato okolnost velice znesnadňuje důkladné rešerže těchto fondů.

Historie zde schraňovaných schwarzenberských fondů je popsána mimo jiné v příspěvku Anny Smolkové ve sborníku Archivum Trebonense.²²

3.3. SOkA Třeboň – detašované pracoviště Český Krumlov, na Plešivci

Bývalý okres Český Krumlov zahrnoval do svého území velkou část bývalého českorumlovského panství, proto se v jeho sbírkách nacházejí archiválie z farností Zvonková a Křemže. Církevní fondy farností jsou zde členěny podle vikariátů a následně dle farností.

Zdejší archivní fond farnosti Zvonková má poněkud dramatickou minulost. Po zrušení farnosti roku 1945 byly zdejší archiválie převezeny na děkanský úřad v Horní Plané. Zde nebyly dlouho uloženy, poněvadž již v průběhu roku 1960 jsou převezeny do nově vznikajícího SOkA v Českém Krumlově. Do tohoto archivu byly převezeny i některé archiválie z pobočky Státního oblastního archivu Český Krumlov. Samotný fond není nikterak obsáhlý. Je spíše torzem archiválií obsahující historii farnosti i obce z let 1807-1946. Dějiny farnosti jsou zde zastoupeny útlou farní kronikou, která je psána zpětně od roku 1878.²³ Dalším zdrojem historického bádání jsou amaterské kresby původního chrámu před požárem a po něm. Zhotovil je místní učitel Žižka,²⁴ který sice nebyl nikterak zdatným kreslířem, ale jeho náčrty jsou důležitým pramenem. Snad nejdůležitější archiválií pro námi sledovaný okruh je obecní kronika, která ve stručnosti průřezově popisuje celou historii kostela. Jedinou nevýhodou tohoto pramene je skutečnost, že je psán zpětně.²⁵ Posledním a nejdůležitějším pramenem pro celé zdejší osídlení je pamětní kniha, která svými zápisy zasahuje jako jediná až do počátků obce v polovině 17. století.²⁶

Farnost Křemže je ve zdejším archivu označována F-7.²⁷ Historická rozsáhlost a objemnost zdejších archiválií, vztahujících se ke křemežské farnosti, si vynucují mnohem

---

²² SMOLKOVÁ 2002, 49-54.

²³ SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 kn. 2.

²⁴ SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 sign. D-4.

²⁵ SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 kn 2.

²⁶ SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 kn 1.

²⁷ SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16.

složitější členění, nežli tomu je u farnosti Zvonková. Zdejší utřídění sbírky dovoluje i rozčlenění do kartonů dle tématických okruhů. Vedle podfondů zabývajících se povinnými agendami farnosti, nalezneme zde i kartony věnované jen kléru. Pro tuto práci ale byl důležitějším zdrojem informací podfond III Farní kostel. V jeho obsahu jsou mimo jiné i uloženy kartony III₁ a III₂. Prvním z nich je Dotace kostela.²⁸ Zde jsou shromážděny dokumenty vztahující se k záležitostem kostelních účtů, přestavbě a opravám chrámu a inventářům. Druhý karton Údržba a úprava²⁹ obsahuje dokumenty spojené s vnitřním vybavením chrámu, jako jsou zvony, varhany, sochy atd. . .

Jedinou nevýhodou zdejšího archivního fondu je, že do sbírek nebyla ještě umístěna farní kronika Křemže, poněvadž ještě neuběhla lhůta 50 let od jejího posledního zápisu.

III. Stručná genealogie rodu knížat ze Schwarzenbergu

1. Rod knížat ze Schwarzenbergu

Schwarzenbergové vždy byli považováni za prastarý šlechtický rod, jehož kolébkou jsou Dolní Franky v oblasti kolem Vircpurku. Původní rodové přízvisko však nebylo Schwarzenberg, nýbrž Seinsheim, popřípadě Sowensheim, které bylo přejato z názvu hlavního rodového statku. Prastarost rodu je legendicky odvozována již k roku 917. Ale první písemná zmínka o příslušníkovi rodu je vázána teprve k datu 19. dubna 1172. Zde je Sifrid ze Seinsheimu uveden, jako svědek na listině císaře Fridricha Barbarossy. Sifrid ze Seinsheimu je důležitý pro rodovou historii též tím, že se od něj dá dohledat nepřetržitá rodová linie až po současnost.³⁰

Námi sledovaný rod nabývá na dějinné důležitosti již ve 14. století, díky Michalovi ze Seinsheimu, který byl 1397 zajat od geroldských vzbouřenců a téhož roku jmenován hejtmanem hradu Frauenberg. K historické změně Seinsheimů došlo až za jeho syna

²⁸ SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F- 16 karton III₁.

²⁹ SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 karton III₂.

³⁰ MARKUS 1936²,3. et ZÁLOHA s. d. 3.

Erkingera. Za jeho vlády dochází ke změně rodového jména, na nám známé Schwarzenberg, jelikož se Erkingerovi ze Seinsheimu podařilo mezi léty 1405-1411 skoupit po částech hrad a panství Schwarzenberg. Díky tomuto úspěchu je označován jako praotec rodu. Erkinger byl též významnou postavou své doby, poněvadž se účastnil vojenského tažení proti Prusům (roku 1410), byl po boku císaře Zikmunda na koncilu v Kostnici a neodepřel svou účast na tažení proti husitům. Zde byl i účasten bitvy na Vítkově u Prahy. Díky zapůjčení nemalých částek císaři dostalo se do zástavy Erkingerovi první državy v Čechách: hrady Točnick, Žebrák, Bečov, dvůr u Libanice a města Žatec, Kadaň a Beroun. Tento majetek byl v državě rodu Schwarzenberků jen dočasně, poněvadž následující generace jej předává pánům z Kolovrat, Roosů z Plava a Šliků. Erkinger dostal za zásluhy od císaře Zikmunda 10. srpna 1429 dědičný titul svobodný a korouhevní říšský pán.³¹

Již zmiňovaná následná generace štěpí rod na dvě rodové větve Stefanskou a Hohenlandskou, jejichž představiteli jsou dva synové z druhého manželství. První z nich byl Jan, který však umírá 1460 v bitvě Ginengemu nemaje mužského potomka. Druhý a mladší z bratrů Zikmund měl syna Jana Silného, který kromě své fyzické zdatnosti, prý dokázal zkolit býka holýma rukama, vynikal i na poli filozofie, politiky a poesie. Účastnil se pouti do svaté země a následně narukoval do vojska Maxmiliána I. Od roku 1499 byl ve službách virepurských biskupů v Bamberku jako hofmistr a předseda tamního nejvyššího soudu. Jan Schwarzenberg měl 12 dětí, z nichž Kryštof se stal zakladatelem bavorské rodové větve, Pavel kanovníkem v Kolíně nad Rýnem a Bedřich Nešťastný správcem nad statky svého otce (Kryštof a Bedřich se tímto stávají prvními představiteli již zmíněných rodových větví). Z dob tažení proti Turkům v roce 1529 byl spřízněn se saským kurfiřtem Janem Bedřichem, skrze něhož byl aktivním příznivcem šmalkaldského spolku. Vystupování této organizace proti císaři vedlo k vojenskému řešení, jehož vítězem se stal v dubnu 1547 k Bedřichově smůle císař. Následky na sebe nedaly dlouho čekat a Bedřich byl dán do říšské klatby a zbaven majetku. Achtu je zbaven až o sedm let později roku 1552. Navrácení panství se dočkal později. Milosti u císaře se Bedřichovi dostává roku 1559, ale rozsah finančních škod způsobených Bedřichovým příklonem k protestantskému učení byl obrovský, proto mu dějiny daly přídomek Nešťastný. Bedřichův syn Jan Mladší dosáhl plného obnovení rodového majetku. Svou smrtí uzavřel dějiny tzv. francké Schwarzenberské rodové větve. Jeho majetek zkrze děditství přechází na bavorskou linii

---

³¹ MARKUS 1936², 3-6. et HANESCH 2003, 13-15.

rodu, která byla založena Kryštofem, bratrem Bedřicha Smutného. Za života obou bratří roku 1566 bylo panství Schwarzenberg povýšeno na říšské hrabství. To vedlo ke zvýšení prestiže rodu.³²

Zesnutím Jakuba Wolfganga roku 1618 je zakončena historie další rodové linie a opětovně přechází veškerý majetek na bavorskou část rodu.³³

Dalším významným Schwarzenberským šlechticem byl hrabě Jiří Ludvík (1586 – 1646), který se již od svých 19 let prosazoval na poli politiky. Zde dosáhl mnoha významných úspěchů. Hraběti Jiřímu Ludvíkovi se podařilo rozšířit rodový majetek roku 1617 výhodným sňatkem s Annou Neumannovou z Wasserleonburgu, čímž získal rozsáhlá panství v Morau a Štýrsku. Nedlouho poté se roku 1624 jako vdovec ženil opětovně.³⁴

Tentokrát s Alžbětou hraběnkou ze Sulzu, se kterou měl dva syny. Ti však umírají v dětském věku. Když hrabě Jiří Ludvík 22. července 1646 umírá, je posledním příslušníkem rodu bavorské větve. Jeho majetek následně přechází pod Stefansberskou větev založenou již zmiňovaným Erkingerovým nejstarším synem Michalem v 15. století. Z této rodové linie se odštěpuje další rodová větev tzv. nizozemská. Jejím zakladatelem je Erkinger II., který se po tažení do Nizozemí roku 1488 v oblasti dnešního Holandska natrvalo usadil. Tato rodová odnož námi sledované dynastie zde žije kontinuálně dodnes.³⁵

Stefansberská větev měla mnoho členů, však jedním z nejvýznamnějších je hrabě Adolf (1551-1600), jeho jméno se navždy zaznamenalo do erbu Schwarzenberků v podobě havrana klovajícího do turecké hlavy. Hrabě Adolf se proslavil mimo jiné hlavně po vojenské stránce. Účastnil se mnoha tažení, jako například roku 1594 s Českými pány proti Turkům do Uher. Jeho nejvýznamnějším činem bylo 29. března 1598 dobytí pevnosti Rab, čímž výrazně podlomil sílu Osmanských vojsk. To následně vedlo k několikaletému ustání arabské rozpínivosti. Díky tomuto vítězství byl Rudolfem II. rozšířen rodový erb o již zmíněného havrana a tureckou hlavu. Zároveň se hraběti Adolfovi dostalo mnoha poct, mimo jiné i dědičného povýšení mezi říšská hrabata. Následně podnikl další tažení proti tureckému nepříteli, však tentokrát se i přes své úspěchy potýkal s neochotou uherské šlechty a nedostatkem prostředků. Během tohoto tažení byl raněn do nohy a po uzdravení při útoku na přebíhající žoldáky 29. července 1600 zabit. Jeho smrt zasáhla celý křesťanský svět a dostalo se mu mnoho poct, instalování jeho kyrysu a bronzové sochy do vojenského muzea ve Vídni. Další významnou postavou rodu Schwarzenberků byl

---

³² MARKUS 1936², 6 sq.

³³ MARKUS 1936², 7.

³⁴ MARKUS 1936², 7sq.

³⁵ MARKUS 1936², 8sq. et BOLEŠKA/DVOŘÁK 1905, 87.

Adolfův vnuk Jan Adolf I., který se narodil jako druhorozený syn 20. září 1615. Po smrti svého staršího bratra se stal dědicem Schwarzenberských držav. Pro zahájení své životní kariéry se rozhodl dát se do služeb císaře, kde se roku 1637 stal komořím a již o tři roky později císařským dvorským radou a členem císařské vojenské rady. O několik let později následovaly další důležité funkce. Roku 1648 je jmenován tajným císařským radou. 14. července 1670 dosáhl kromě mnoha jiných politických úspěchů toho, že byl dědičně jmenován knížetem a hrabství Schwarzenberg bylo povýšeno na říšské knížectví. O rok později se mu dostává cti v podobě vyznamenání velkým palatinátem.³⁶

Však největší úspěch Jana Adolfa I. vyplýval ze získání inkolátu království Českého (1654) a z toho, že se stal štyrským stavem. Roku 1658 získal do přechodného držení (do roku 1685) panství Křivoklát s Krušovicemi. Však první české panství se natrvalo podařilo získat až roku 1660, kdy arcivévoda převedl panství Třeboň na Jana Adolfa, jako reparaci za své pohledávky. Již následujícího roku se rodové državy rozrůstají o panství Hluboká nad Vltavou, 1662 kupuje kníže palác na Hradčanech a Mšec, 1771 Radomyslice u Protivína, 1772 Bzí a Branovice u Třeboně, 1775 panství Vlčice, 1778 Žimutice, 1779 Nižburk u Křivoklátu.³⁷

Panství byla za Jana Adolfa řízena s rozvahou jemu vlastní, vždy totiž dbal, aby poddaní se měli dobře a aby jeho úřednictvo bylo vzdělané, dobře honorované a ovládalo dobře češtinu i přes svůj hendikep, že se česky nikdy nenaučil.³⁸

Kníže Jan Adol I. měl sedm dětí se svou ženou Justinou hraběnkou ze Starhemberku, však své rodiče přežily jen dvě, nástupce Ferdinand a Marie Ernestina, která se roku 1666 provdala za vévodu krumlovského Jana Kristiána I. z Eggenberku.³⁹

Další významnou osobností rodu byl kníže Ferdinand ze Schwarzeberku, který se narodil 23. května 1652 ve svém životě následoval příklad svého otce a vstoupil do císařských služeb. Za svého života se proslavil roku 1680 svým sociálním cítěním, když se snažil podporovat potřebné a udržoval pořádek v období moru. Čímž si vysloužil přívlastek král moru. Dalším jeho velkým počinem bylo spolupodílení se na financování stotisícovými částkami na vyzbrojení a vydržování armády potřebné k obraně Vídně roku 1683 proti Turkům. Odměnou mu byla zástava těšínského, břehského a lehnického panství. Knížeti Ferdinandovi ze Schwarzenberku se podařilo získat za svůj život nejednu vysokou jak vojenskou, tak i diplomatickou hodnost. Jestli byl Ferdinandův otec Jan

---

³⁶ MARKUS 1936², 10 sq.

³⁷ MARKUS 1936², 12 sq.

³⁸ MARKUS 1936², 12 sqq.

³⁹ MARKUS 1936², 15. et ZÁLOHA s.l., 4sq.

Adolf I. pokládán za opětovného zakladatele rodové moci, tak jeho syn v roli dobrého hospodáře a státníka pozice rodu rozšířil a upevnil.⁴⁰

Přelomovým okamžikem pro celý Schwarzenberský rod byla smrt poslední představitelky rodu Eggenbergů Marie Ernestiny dne 3. dubna 1719. Tato šlechtična ve své závěti neopomenula na svůj rodový původ a všeskeré rodové jmění odkázala svému synovci knížeti Adamu Františkovi ze Schwarzenberku. Eggenberský rodový majetek k tomuto dni čítal na 200 000 hektarů půdy s 500 vesnicemi a osadami, 6 měst a 14 městyců. Nově nabytá území obývalo přibližně 60 000 obyvatel. Tímto štědrým počinem kněžny Marie Ernestiny se majetek Adama Františka zdvojnásobil a on se tak stává největším velkostatkářem Čech.⁴¹

Kníže Adam František (1680-1732), i přes svůj nepřilíš dlouhý život, je pro rod velkou osobností. Za svého života se angažoval, jak politicky, tak i vojensky.⁴² Tím si vysloužil ne jeden významný post a byl odměněn řádem zlatého rouna. Kníže Adam František po vzoru svého otce a děda štědře podporoval státní císařský rozpočet, mnohými půjčkami a nákupy značně rozšířil svá panství o Němčice, Dobrš, Zborov, Ohrazení u Českých Budějovic, panství Protivín atd... Díky své angažovanosti ve státních službách dále docílil roku 1723 majestátu povyšujícího nepřilíš dlouho vlastněné panství Český Krumlov na vévodství. Na knížete Adama Františka lze též pohlížet z pohledu štědrého donátora, poněvadž na svá panství povolal významné stavitele své doby: Antonína Erharda a Františka Martinelli, Bernarda a Josefa Emanuela Fischera z Erlachu a Pavla Ignáce Bayera. Za jeho vlády byl rozšířen vídeňský rodový palác, přestavěn zámek Hluboká, vystavěn lovecký zámček Ohrada u Hluboké. Dále byly budovány i menší stavby, jako kostel v Ondřejově nebo přistavěna kaple sv. Jana 1726. Kníže Adam František umírá předčasně 11. června 1732 na střelné zranění, které mu omylem způsobil císař Karel VI. při honu na jelena nedaleko zámčku Ohrada. Po tragické smrti se poručnické vlády ujímá manželka kněžna Eleonora Amalie, jelikož právoplatnému nástupci Josefu Adamovi bylo sotva deset let.⁴³ Roku 1741 umírá Josefovi Adolfovi i matka, která do této chvíle dělala za přispění poradců poručníka nad rodovým majetkem.⁴⁴

Kníže Josef Adam byl následně uznán za zletilého, čímž se ujímá vlády nad statky patřícími k Habsburské monarchii. Ale na rodových územích, která spadala do Svaté říše

---

⁴⁰ MARKUS 1936², 17sqq.

⁴¹ PALECZEK 2008a, 38.

⁴² ZÁLOHA s. l., 6.

⁴³ MARKUS 1936², 22-26.

⁴⁴ MARKUS 1936², 26sq.

římské, byl nadále považován pro nízký věk za nezpůsobilého vlády. Zdejších držav se tedy ujímá až roku 1745. Další nesnází, jež potkala knížete Josefa, byla válka o rakouské dědictví. Bojiště konfliktu se přesunula i na panství Hluboká, Krumlov, Třeboň, Orlík, Vimperk i Protivín. Mnohé statky utrpěly nejen obsazením armádou a drancováním, ale i značným poškozením díky bojům. Kníže se dostal do nelehké ekonomické situace, kterou se mu podařilo prolomit až roku 1767, kdy si přikupuje další panství, Nové Hrady u Loun. Kníže Josef Adam za svého života dosáhl privilegia, které povyšovalo veškeré potomky, nejen prvorozené, na knížata. Stejně jako jeho předkové se angažoval v politice, byl velice dobrým hospodářem a podporoval školství. Kníže pro podporu svých zaměstnanců založil roku 1765 penzijní fond.⁴⁵

Po knížeti Josefu Adamovi nastupuje jeho prvorozený syn Jan Nepomuk, který vládne jen krátce mezi lety 1782-1789. I přes krátkost vlády tohoto šlechtice, doznala rodová panství zásadních změn souvisejících s přesuny rodového majetku. Kníže byl finančně donucen prodat panství Gimborn. Roku 1887 směnil s Náboženskou maticí některé statky v severních Čechách za statky po zrušených kláštorech Zlatá Koruna, Borovany a Třeboň. Také získal do užívání ostrovského statku své sestřenky Alžběty markraběnky z Badenu. Rodové statky rozšiřoval také nákupy. Jeho velkým přínosem bylo započetí reformy lesního hospodářství a první fáze výstavby plavebního kanálu.⁴⁶

Josef Nepomuk Schwarzenberg žil mezi lety 1769-1833.⁴⁷ Kníže převzal vládu nad rodovým majetkem po svém otci knížeti Janovi roku 1789. Za jeho vlády byly rodové državy dále značně rozšířeny nákupy o následná panství: Prášily, Dlouhá Ves, Libějovice, Citoliby a statků Dobrá Voda na Sušicku, Čichtice, Borec, Vchynice, Divice, Solopyky, Lenešice a Domoušice a pozemkového majetku zrušeného kláštera klarisek z Českého Krumlova.⁴⁸

Na počátku 19. století, přesněji roku 1802, dochází k rozdělení rodu na tzv. starší rodovou větev primogenituru, jejíž představitelem se stává kníže Josef II., a mladší rodovou větev sekundogenituru, jejímž vladařem je jmenován Josefův bratr kníže Karel I. Filip. Následně roku 1806 v důsledku napoleónských válek zaniká římsko-německá říše. Rod tak přišel o své suverénní postavení, které mu po staletí vyplývalo z držení knížectví Schwarzenberg. Majetková politika rodu od tohoto data přesunula definitivně své těžiště do Čech a Rakouska. Samozřejmě, že napoleónské války umožnily mnohým z příslušníků

---

⁴⁵ MARKUS 1936², 30sqq.

⁴⁶ MARKUS 1936², 32sqq.

⁴⁷ ZÁLOHA s. d., 7.

⁴⁸ MARKUS 1936², 32sqq.

rodiny, aby získali větší vřelost pro svůj rod, jak na vojenském poli, tak v oblasti diplomacie. Dále se věnují jeho osobě, stejně jako jeho synům knížeti Janu Adolfovi II., kardinálovi Bedřichovi a Felixovi, v jedné z následujících podkapitol kapitoly Rodokmen Schwarzenberské primogenitury od jejího založení až po rok 1888.⁴⁹

2. Rodokmen Schwarzenberské primogenitury od jejího založení až po rok 1888

2.1. Jan Adolf II. stručný průřez životem

Jan Adolf se narodil 22. května 1799 ve Vídni, jako prvorozený syn knížete Adolfa Josefa Schwarzenberga a kněžny Paulíny ze Schwarzenbergu, rozené z Arembergu. Nedlouho poté byl pokřtěn jako Johann Nepomuk Adolf Josef August Fridrich. Však současníci i historie zkracovali jeho jméno v nám tak známé Jan Adolf II. Již od svého útlého mládí byl pečlivě vzděláván pod vedením svého vychovatele Emericha Thomase Hohlera. Kníže ve svém dětství studoval, stejně jako později i jeho bratři, podle systematického učebního plánu tradiční předměty, jako bylo právo, logika, matematika, historie. Zároveň se učil i takové předměty, jako byla ekonomie, účetnictví, obchodní styl či občanské právo. Zkoušky skládal na veřejných školách, kde jeho výsledky byly potvrzovány vysvědčením. Znalosti z právníkové oblasti byly stvrzeny juristickou fakultou ve Vídni.⁵⁰ Praktické znalosti čerpal Jan Adolf II. ze svých cest. První knížecí cestovatelské počiny mířené do Francie (červen – červenec 1819) a trojice cest vedených do Itálie (1822, 1825 a od září 1835 – května 1836) mladému šlechtici spíše rozšířily obzory a učinily z něj tak šlechtice moderního typu. Námi sledované cesty byly vedeny v rámci diplomatických služeb do Británie, o čemž se budu blíže zmiňovat až v následující kapitole.⁵¹ Se svou chotí Eleonorou z Liechtensteina byl oddán 23. května 1830 ve Vídni.

---

⁴⁹ MARKUS 1936², 33sqq.

⁵⁰ VYBÍRAL 1999, 25.

⁵¹ viz. kap. 2.2. Jan Adolf II. jako politik.

Již o tři roky později přebírá po svém otci, který zesnul 19. prosince 1833, veškerý majetek Schwarzenberské primogenitury.⁵² Nedlouho poté roku 1848 byl konfrontován s potížemi vyplývajícími ze ztráty poloviny pozemků a spojených se zrušením poddanství. V tomto okamžiku dovedl efektivně transformovat svá panství. Svůj život částečně zasvětil politice, ale těžiště jeho bytí náleželo hospodářství a rozvoji panství.⁵³

Jan Adolf II. zesnul 15. září 1888 na zámku Hluboká. Tento svět opustil, jako pán svého majetku, postavení i smrti. Nedlouho před smrtí vypil dva šálky kávy. Požádal lokaje, aby jej přetočil na pravý bok a krátce poté vydechl naposledy.⁵⁴ V následujících dnech byla vzpomínka na tohoto významného muže otištěna v mnoha denících.⁵⁵

2.2. Jan Adolf II. jako politik

Kníže zprvu své povinnosti ke dvoru plnil jen jako nezbytnost. Svého prvního politického titulu komoří dosáhl již v roce 1820. Na svou první politickou misi musel počkat až do roku 1825,⁵⁶ kdy jako kavalír dělá doprovod rakouskému velvyslanci na korunovací nastávajícího francouzského krále Karla X. Tento slavnostní akt se odehrál v květnu. Jan Adolf II., jak máme doloženo z jeho osobních deníků, které jsou vedeny od 29.července až 31. prosince 1825, podnikl cestu po Británii. Zde byl do listopadu doprovázen knížetem Thurn-Taxisem a posléze hrabětem Harrachem. Řadu týdnů strávil mladý kníže v Londýně, kde se účastnil společenských zábav, jak formálních, tak i kulturních, jako byly návštěvy Britského musea (kde jej zaujalo železo), či divadelních představení.⁵⁷

Tato britská cesta však měla ještě jiný cíl než rozšiřování obzorů v oblastech kultury nebo snad zábavy. Kníže Jan Adolf pomoci ní chtěl poznat tehdejší Anglii, jako hospodářskou velmoc, která disponovala nejmodernějšími průmyslovými provozy tehdejšího světa. V Londýně se stýkal s rakouskými diplomaty akreditovanými u královského dvora a s příslušníky nejvyšší britské šlechty, za které můžeme považovat osobnosti, jako byli vévodové Cumberland, Brunšvický a lordové George Cavendish

---

⁵² VYBÍRAL 1999, 27.

⁵³ MARKUS 1936², 33.

⁵⁴ Budweiser Bote, 19.9. 1888.

⁵⁵ SVĚTOZOR 1888, 703

⁵⁶ MARKUS 1936², 25.

⁵⁷ VYBÍRAL 1999, 26.

či Wellington. Takováto společnost umožňovala knížeti čerpat nemalé zkušenosti díky odborným rozhovorům vedeným na témata obchodu, bankovníctví, výrobě železa, nebo chovu dobytka. K přátelům mladého knížete se také řadili i neurození mužové mající vyjímečné postavení v tehdejší spojencím království. Jako příklad si můžeme uvést bankéře Goldschmidta, patrně prezidenta Royal Society, Pfeila obchodníka s železem a také obchodníka s uměleckými předměty Rudolpha Ackermana.⁵⁸ Zájem knížete o průmyslovou výrobu byl skutečně na profesionální úrovni. Svědčí o tom skutečnost, že si nechal vypracovat od ředitele schwarzenberských železáren v Murau Aloyse Obersteinera odbornou studii o přínosu tovární výroby pro ekonomiku současné Anglie se zvláštním zaměřením na odvětví zpracování železa. Samotné odvětví knížete zajímalo natolik, že se snažil ve svých volných chvílích psát na toto téma svou odbornou práci a v deníku posléze toto odvětví označil za osobní tajné posláni této britské cesty. Druhou stranou tohoto zájmu o průmysl bylo též navštívení významných průmyslových center, kde si mohl porovnat, své nově nabyté informace s praxí. Jeho deník je tak plný mnoha technických nákrešů a s tím souvisejících úvah.⁵⁹

Je tedy patrné, že tato cesta byla bezesporu nejen diplomatického charakteru, ale také inspirací pro knížetem činěné technické reformy, které v tomto duchu uskutečňoval o nemnoho let později v rámci svých panství, posléze tzv. Velkostatků.

Na následující diplomatickou cestu byl kníže Jan Adolf vyslán až o deset let později roku 1835, neboli dva roky po zesnutí svého otce a svém následném převzetí vlády nad veškerými statky primogenitury rodu Schwarzenberků. Kníže zde již byl s pověřením zvláštního vyslance a cílem jeho cesty byl tentokrát Berlín. Zde měl oznámit na královském dvoře úmrtí rakouského císaře Františka a nastoupení nového císaře Ferdinanda. Následujícího roku se dostalo knížeti nemalé pocty díky jeho jmenování na rytíře zlatého rouna.⁶⁰ Roku 1838 absolvoval svou druhou cestu do Anglie. Diplomatickým cílem této cesty byla účast na korunovaci královny Viktorie. Takováto politická posláni nekladla veliké nároky na samostatné politické iniciativy, ale měla své těžiště v plnění náročných reprezentativních povinností.⁶¹

Je možné, že i tato cesta měla v pozadí svá tajná a nebo neodkladná posláni. Díky snahám Canningovy a Palmerstonovy diplomacie byla podporována národně osvobozenická hnutí. Tudíž diplomatické styky byly mezi oběma zeměmi přinejmenším

---

⁵⁸ VYBÍRAL 1999, 26.

⁵⁹ VYBÍRAL 1999, 26-28.

⁶⁰ MARKUS 1936², 34-35.

⁶¹ MARKUS 1936², 34-35 et VYBÍRAL 1999, 28-29.

chladné. Proto je možné, že se skrze knížete Jana Adolfa II. snažil kancléř Metternich o naklonění mladého nastupujícího královského páru, což by mohlo i nepřímo vést ke zklidnění i domácí politiky. Také se nabízí alternativa, že nejvýznamnější diplomat tehdejšího Rakouska, při výběru Jana Adolfa na tento úkol, myslel nepřímo na jiného z rodu knížat ze Schwarzenberku. A to na Adolfova bratra knížete Felixe, bývalého rakouského ataše u dvora krále Jiřího IV. Jeho jméno bylo však negativně spjato s lady Ellenborough, a tudíž byl v Londýně persona non grata. Snad mu měl bratr připravit cestu na bláhově plánované diplomatické úkoly v Britském království.⁶²

Téhož roku, co se odehrávala zmiňovaná cesta, neboli 20. května 1838, dostalo se Janu Adolfovi II. nového postu. Byl jmenován tajným radou. O šest dní později kníže opouští Vídeň a vydává se na cesty. Projíždí Norimberk, Brusel, a Antverpy. O nedlouho později se opět dostává do Anglie, kde se již 15. června setkává s lordem Palmerstonem a následujícího dne se knížeti dostává audience královny Viktorie. 28. června se účastní Schwarzenberský knížecí pár oslav ve Westminsterském opatství. Společenské povinnosti dále zaměstnaly knížete i jeho choť déle než měsíc. Následovně 27. července při opouštěcí audienci předala královna Janu Adolfovi dopis určený rakouskému císaři, jehož obsahem je pochvala diplomacie námi sledovaného aristokrata.⁶³

1. srpna 1838 se vydal kníže Jan Adolf II. se svou chotí na další poznávací cestu po Británii, ale snad kvůli přítomnosti kněžny Eleonory bylo těžiště tohoto putování spíše podobné výletu. Hlavním cílem již nebyly technické vymoženosti anglického strojírenství a hutnictví, ale cílem se stala šlechtická sídla a pamětihodnosti souostroví. Knížecí pár tak navštívil Woburn a Woburn Abbey, kde si prohlédli zámek vévody z Bedfordu, Ashridge extravagantní sídlo hraběte Bridgewater projektované v novogotickém slohu, Stowe proslulého parkem, romantickými stavbami a saskou knihovnou Johna Soana, Warwick jeden z nejrozsáhlejších středověkých hradů Anglie, Perrhyn Castle, který byl stavěn v normanském stylu G. H. Dawkins-Pennant. Následující část cesty byla vedena do Liverpool, Carlisle, Glasgowu, spatřili Dumbarton a Stirling s jejich zámeckou architekturou a v Alnwick je zaujalo středověké vévodské sídlo. Celá poznávací cesta musela být vedena relativně rychle, poněvadž knížecí pár již koncem srpna dorazil zpět do Londýna. Zde se 5. září kníže společně s ostatními členy své mise účastní audience u královny ve Windsoru. Následně 11. září opustí knížecí pár i s diplomatickým doprovodem Londýn, odcestují do Doveru, kde se nalodí a opustí Anglii. O několik dní

---

⁶² VYBÍRAL 1999, 29.

⁶³ VYBÍRAL 1999, 29.

později se Schwarzenberk dostává do Paříže a procestovává kus Francie a Švýcarska a v listopadu se vrací do Vídně. Jan Adolf II. se do Anglie nikdy nevydal, tedy opomineme-li krátkou diplomatickou cestu k belgickému dvoru, kterou vykonal v císařských službách.⁶⁴

Politika vedená knížetem Janem Adolfem II. byla úzce spjata, jak jsme si mohli povšimnout, s poznáváním nových technologií, které se následovně snažil aplikovat na svých panstvích. Otázka politiky však byla pro knížete dozajista spjata ještě se spolky, poněvadž byl registrován v 96 různých seskupeních zasahujících do zemědělství, lesnictví, průmyslu, obchodu, dopravy a ekonomie v rozličných postaveních, počínajících čestným členstvím a konče předsednictvím.⁶⁵

Ve svých 55 letech obdržel vyznamenání velkokříže řádu sv. Štěpána. Roku 1860 byl jmenován doživotním členem rozšířené říšské rady. O rok později je jmenován jako dědičný úd sněmovny panské. V zákonodárných úřadech zasahoval s prozíravostí sobě vlastní do hospodářských záležitostí mocnářství.⁶⁶

Mezi lety 1861-1867 je kníže Jan Adolf II. zasedajícím členem na českém sněmu. Roku 1867 se mu dostává cti a je zvolen na další období. On však pro svůj věk odmítá.⁶⁷

Pro knížete Jana Adolfa neměli být důležité „povinnosti vládnoucího říšského knížete a zeměpána, nýbrž práce zemědělce a lesníka”⁶⁸

2.3. Jan Adolf II. jako hospodář

Hospodářská politika knížete byla ovlivněna mnoha aspekty, které byly podmíněny nejen Adolfovým pokrokovým myšlením, ale především jeho cestami a problematikým rokem 1848. Jan Adolf II., jak jsem se již zmiňoval,⁶⁹ byl významným politikem, který své politické povinnosti prokládal návštěvami významných hospodářských center.

Jan Adolf II. se všemožně snaží inovovat nejen správu svých velkostatků, ale vnáší do nich moderní technologie, které poznal při svých cestách po průmyslových centrech

---

⁶⁴ VYBÍRAL 1999, 30.

⁶⁵ KUBÍNOVÁ 2008, 514n, 517-525.

⁶⁶ MARKUS 1936², 33sq.

⁶⁷ MARKUS 1936², 33sq.

⁶⁸ SCHWARZENBERG 1963, 239.

⁶⁹ viz. kap. 2.2. Jan Adolf II. jako politik.

tehdejší Evropy.⁷⁰ Například jako první na evropské pevnině zakládá drenáže na odvodnění mokřadů, přičemž potřebné nářadí a stroje si mnohdy nechává dovézt až z Anglie. Roku 1841 zakládá první lesnicko-lovecké muzeum, které má dodnes svou tradici v loveckém zámečku Ohrada na Hluboké nad Vltavou.⁷¹ Dále se snaží o inovaci rodového průmyslu, zde začíná modernizací železářství po anglickém způsobu. Dokončuje lesnickou reformu a orientuje se na efektivní výrobu cukru, piva a domácího dobytka. Domnívat se, že jedinou doménou knížete byl jen průmysl a diplomacie, by bylo mylné, poněvadž kníže se též zajímal i o pěstování nových plodin v rámci svých panství a jejich případné využití.⁷² Snaha o efektivitu zemědělské výroby vedla knížete Jana Adolfa k zavedení efektivnějšího střídavého hospodářství.⁷³

Pro podporu hospodářství zašel Jan Adolf II. až tak daleko, že se zásadně zasadil o výstavbu železnice mezi Českými Budějovicemi a Plzní a také mezi Českým Krumlovem a Kájovem.⁷⁴

Kníže si uvědomoval, že chce-li mít prosperující panství, musí se starat o své zaměstnance, zejména o úředníky, kteří tvořili páteř správy jednotlivých velkostatků. Z tohoto důvodu bylo jednou z jeho priorit udržení podporování odborného školství v rámci svých panství. Jako příklad si můžeme uvést školu v Radotíně a Bílé⁷⁵ nebo vyplácení stipendií studentům svých úředníků.⁷⁶ Tato strategie měla ještě jeden skrytý cíl. Kníže si uvědomil, že modernizovat jednotlivá panství lze v dlouhodobém časovém horizontu, jen se vzdělaným úřednickým aparátem. Proto si nechával vyhledávat nadané děti, kterým následně poskytl odborné vzdělání. Dále úřednictvo motivoval k četbě odborné literatury a k aktivní účasti ve spolcích týkajících se pracovní odbornosti.⁷⁷

Posledním, ale nezměrným úspěchem knížete Jana Adolfa II., bylo prosazení reformy v období po roce 1848, kdy přišel nejen o mnoho půdy, ale i výhod a výsad, které plynuly z původní aristokratické společnosti. Jím prosazované reformy byly správnou odpovědí na transformující se společnost. Jinak řečeno, pokrokový přístup a nesmírný vstupní kapitál umožnily knížeti ekonomický úspěch, který se stal vzorem pro celou monarchii a on sám se stal rodovou legendou.⁷⁸

---

⁷⁰ MARKUS 1936², 34.

⁷¹ MARKUS 1936², 34sqq.

⁷² JIŘÍK 2008 47-49.

⁷³ ZÁLOHA 1994b, 5.

⁷⁴ JIŘÍK 2008, 54.

⁷⁵ MARKUS 1936², 34.

⁷⁶ JIŘÍK 2008, 51.

⁷⁷ JIŘÍK 2008, 52.

⁷⁸ JIŘÍK 2008, 53.

Úspěch hospodaření knížete Jana Adolfa II. byl ozdobou druhé světové výstavy v Paříži, kde roku 1853 sklídl tři ocenění za své expozice. Na následné světové výstavě pořádané roku 1867 v témže městě sklídl ocenění za ocel, železo, tuhu a chmel. Je samozřejmé, že bylo schwarzenberské domínium zastoupeno na zemské výstavě konané téměř na domovské půdě ve Vídni roku 1873. Zdejší knížecí expozice byla pojata v monstrózním stylu, o čemž svědčí i členění rodové expozice na šest samostatných částí: 1. doly a hutě, 2. lesnictví, rašelina a lov, 3. rybníční hospodářství, 4. zemědělství, 5. stavebnictví a 6. archivnictví.⁷⁹

2.4. Nejbližší příbuzní Jana Adolfa II.

2.4.1. Manželé Josef Nepomuk Schwarzenberg a Paulina Schwarzenberg, rozená z Arenbergu – Archotu

Manželé kníže Josef Jan Nepomuk a Paulina ze Schwarzenberku byli rodiči tří synů, Jana Adolfa II. Felixe a Bedřicha a šesti dcer.⁸⁰

Josef Schwarzenberg se narodil ve Vídni 27. června 1769, jako prvorozený syn Jana Nepomuka a tudíž jako zakladatel primogenitury rodu. Jeho otec umírá již roku 1789 a mladý kníže Josef Jan se ujímá vedení rodového majetku jako dvacetiletý mladík. Za svého života se jen málo angažoval do politického života a spíše se snažil udržet a pečovat o svá rodová panství. Období jeho vlády bylo ovlivněno nejen neklidem, který byl do Evropy vnesen francouzskou revolucí a pozdějšími Napoleonskými válkami, ale také velice tragickou ztrátou své těhotné choti. Kníže Josef Nepomuk přebírá stavbu Schwarzenberského plavebního kanálu po svém otci. V rámci tohoto projektu byla uskutečněna stavba nejdelšího plavebního tunelu v Evropě (tzv. Jelení Vrchy) a zároveň překlenuty šumavské vrcholky plavební cestou, která si žádala pro svou výstavbu enormní vyměřovací přesnosti a znalosti napájecích přítoků. Dalšími přínosy vlády knížete Josefa bylo přesné geodetické zaměření všech pozemků náležících k panství, kultivace lužních lesů okolo obcí Hrdlořez a Borkovic a roku 1801 vybudování zemědělské školy v Českém

---

⁷⁹ KUBÍNOVÁ 1996, 8-10.

⁸⁰ MARKUS 1936², 28.

Krumlově. Ta po celých 60 let formovala budoucí úředníky na rodová panství. Kníže se zasadil o rozvoj techniky a hornictví v rámci svých panství.⁸¹ Zásluhy knížete též plynuly z realizace ideí jeho otce, který zamýšlel vybudování rodového archivu. Kníže též stál u přerodu Úvěrové a komerční banky, kterou pomáhal založit kníže Jan Nepomuk, v Oktrojované banku.⁸²

Kníže Josef Nepomuk umožnil vznik sekudogenitury rodu, když roku 1802 postoupil orlické panství svému bratru Karlovi I. Filipovi a tak vyplnil sen a testamentární ustanovení knížete Ferdinanda z roku 1703. Díky nové politice římskoněmecké mezi lety 1806-1809 rod Schwarzenberků pozbyl svá panství Ostrov a panství nacházející se v dnešním Německu byla mediatisována a posléze sekvestrována. Na toto bezprávi roku 1812 reagoval kníže jejich prodejem.⁸³

Kníže Josef byl též štědrým mecenášem, jak na poli charitativním, tak i v oblasti kultury. Proto nemůžeme opomenout jeho štědrý dar Národnímu muzeu ve výši 4000 zlatých, které tímto aktem pomohl založit. Byl členem Akademie výtvarných umění ve Vídni, Pomologického spolku v Království českém, Zemědělské společnosti ve Vídni, zakládajícím členem Jednoty k povznesení průmyslu v Čechách a mnoha dalších. Pro svou štedrost si zasloužil nemalou oblibu u svých poddaných. Životní dráha knížete byla ukončena díky mozkové příhodě, na kterou 19. prosince 1833 zesnul.⁸⁴

Kněžna Paulina rozená princezna z Arenbergu se narodila 1774 a do sňatku s knížetem Josefem Janem Schwarzenberkem vstoupila na belgickém zámku Heverlé 25. května 1794. Byla jak mecenášem, tak i milovníkem umění.⁸⁵

2.4.2. Eleonora Marie z Lichtenštejna

Kněžna Eleonora ze Schwarzenberku se narodila roku 25. prosince 1812 knížecímu páru Mořici Josefu z Liechenschteina a Marii Leopoldě rozené Esterhazyové.⁸⁶ Kněžna roku 1838 absolvovala diplomatickou cestu do Británie po boku svého chotě. Zde se, jak se již výše zmiňuji, mohla nejen blíže seznámit s anglickým královským dvorem a s mnohými pamětihodnostmi vystavěnými v romantickém duchu moderní novogotiky, ale dostalo se jí

---

⁸¹ MARKUS 1936², 28-33.

⁸² MARKUS 1936², 30.

⁸³ MARKUS 1936², 31.

⁸⁴ MARKUS 1936², 28-33 et KUBÍNOVA 2008, 514.

⁸⁵ MARKUS 1936², 31 sq.

⁸⁶ ZÁLOHA 1994a, 6.

zde i pocty od samotné královny. Ta ji z politických důvodů nemohla udělit audienci, kterou kníže z pozice vysoce postaveného diplomata dostal automaticky, kněžně je tedy doručen od královny Viktorie omluvný list a zlatý náhrdelník, jako dar.⁸⁷ Svůj život kněžna zasvětila ušlechtilosti, byla totiž členkou nejednoho dobročinného spolku. Za příklad by nám mohl posloužit spolek pro ochranu propuštěných trestanců a káránců, spolek pro ochranu dětí ve Vídni, pražský spolek pro zřizování a vydržování opatroven a mnoho jiných humanitárních organizací, jejichž členství brala vždy nanejvýše vážně.⁸⁸

Za svého života byla považována za krásnou a vzdělanou aristokratku s nevýslovným smyslem pro umění. Byla zbožňovaná kněžna Lori.⁸⁹

Na zámku v Třeboni 29. listopadu 1872 ji ranila mrtvice, však na své vysvobození z tohoto nesmírného utrpení musela čekat až do 27. června 1873.⁹⁰ Během tohoto období ji navštívilo přes devadesát hostů, převážně z aristokratického původu. Jan Adolf II. přežil svou choť o 15 let a po celou dobu zůstal sám a již nepořádal veřejné plesy ve Vídeňském paláci.⁹¹

2.4.3. Felix Schwarzenberg

Kníže Felix Schwarzenberk se narodil 2. října 1800 v Českém Krumlově, jako druhorozený knížecí syn a zároveň jako mladší bratr knížete Jana Adolfa II. Mládí knížete, stejně jako životy sourozenců silně zasáhla matčina smrt, která uhořela roku 1810 na plese v Paříži. Od tohoto roku, stejně jako jeho mladší bratr Bedřich, přilnul ke své tetě princezně Eleonoře a stejně jako jeho mladší bratr byl formován vychovatelem Hohlerem. Ve věku 17 letech napsal pojednání o taktice a následujícího roku vstoupil do kyrysnického pluku č. 8 velkoknížete Konstantina. Roku 1824 se stal rotmistrem u vojenské jednotky schwarzenberských hulánů. Nedlouho poté se seznámil s knížetem Metternichem, který v knížeti rozpoznal vlohy pro diplomacii. Ještě v červnu 1824 nastupuje kníže na post přidělence na rakouské velvyslanectví v Petrohradě. Roku 1826 je vyslán na zvláštní diplomatickou misi do Paříže a na jaře 1827 byl povolán na

---

⁸⁷ VYBÍRAL 1999, 29.

⁸⁸ ZÁLOHA 1994b, 6sq.

⁸⁹ MARKUS 1936², 36.

⁹⁰ MARKUS 1936², 36.

⁹¹ JIŘÍK 2008, 54.

velvyslanectví v Londýně. Poté byl dále poslán, jako diplomat do Ria, Lisabonu a roku 1829 opětovně do Paříže. Mezi lety 1831 a 1838 sloužil jako legátní rada v Berlíně. Během této služby jej v roce 1833 zastihla otcova smrt, což jej vedlo k delší dovolené strávené se sestrou Matyldou v Římě, kde získává vyznamenání. Roku 1842 je povýšen na hodnost generálmajora a jmenován stejně jako bratr Adolf tajným radou. O dva roky později byl povolán do diplomatických služeb do Neapole. Roku 1848 se dobrovolně přihlásil do armády a podílel se, jako důstojník, na tažení proti vzbuřencům za sjednocení Itálie. Během květnového útoku na Goito byl raněn a svou rekonvalescenci trávil v Českém Krumlově. Již v červenci se vrací na italská bojiště, kde se mu dostane nové hodnosti podmaršála a je jmenován vojenským i civilním guvernérem Milána. Nedlouho poté roku 1848 se aktivně účastnil potlačení revoluční horečky v samotné Vídni a výrazně se podílel na uklidnění tamní politické situace. Následujícího roku vojensky zakročil proti pokusu o vyhlášení samostatnosti Maďarska. Roku 1850 zaměřil svůj diplomatický um na problematiku hrozby pod Prusko sjednocujícího se Německa. Jeho snahy vyústily dohodu, která byla ujednána 29. listopadu v Olomouci. Následující dva roky se na poli diplomacie věnoval ekonomickému pokoření Pruska pomocí rozšíření celní německé zóny na Rakousko. Kníže Felix Schwarzenberk zesnul dne 5. dubna, byl raněn mrtvicí při přípravách na večerní návštěvu svého bratra Adolfa. Je pochován v hrobce Schwarzenbergů v Domaníně.⁹²

2.4.4 Bedřich Jan Jakub Celestin kardinál Schwarzenberg

Kníže Bedřich Schwarzenberk se narodil 6. dubna 1809 ve Vídni, byl nejmladším z trojice bratrů. Tragická ztráta matky jej zastihla teprve ve stáří 15 měsíců. Roli matky částečně suplovala Bedřichova teta Eleonora, ke které v dětství stejně jako bratr Felix přilnul a po celý život na ni vzpomínal. Dětským knížetem však prochází mnohem více postav, jako byl vychovatel otec Dr. Vavřinec Greif, knížecí rada a knihovník Dr. E. T. Hohler, který jej vedl k četbě klasiků a Ferdinand Runk, který jej vedl k lásce k výtvarnému umění. Zkoušky z předmětů skládal od roku 1819 na gymnáziu ve Vídni. Roku 1826 započal studium práv na juristické fakultě, které téhož roku ukončil, poněvadž jej nenaplnovalo. V následujícím roce se stává bohoslovcem na univerzitě v Salzburgu a po

---

⁹² MARKUS 1936², 36-39.

dokončení třetího roku studia přechází na prestižnější studium na univerzitě ve Vídni. Po dokončení studií bylo knížeti teprve 22 let. Jeho věk byl tedy příliš nízký na to, aby mohl být vysvěcen na kněze. Naštěstí mu byla udělena papežská výjimka, která tuto překážku svěcení anulovala. Kníže Bedřich ji však použil až po dvou letech, poněvadž váhal, zda nemá spíše zkusit, stejně jako starší bratři, světskou kariéru. Váhání bylo ukončeno rázným rozhodnutím, které bylo stvrzeno Bedřichovým vysvěcením 25. července 1833 a primiční mši sloužil v chrámu sv. Víta v Českém Krumlově. Následující dva roky pobýval ve funkci kaplana v Salzburku, kde byl 24. září 1835 zvolen na post arcibiskupa. Následujícího roku si dodělává malý doktorát a přijímá v Tridentu biskupské svěcení. Jako biskup byl kníže Bedřich velice pracovitý, svědčí o tom mimo jiné jeho zakladatelské a tvůrčí úsilí. Během svého působení v Salzburku založil několik nemocnic, chlapecký seminář a kostel sv. Karla.⁹³

Bedřichova obliba sílila nejen v diecézi, ve které působil, ale i v pražské arcidiecézi. Roku 1838 bylo knížeti nabídnuto, aby se stal metropolitou pražským a navázal na práci arcibiskupa Ankwicze. Kníže však váhal a nabídku nepřímo nepřijal. Pro kvality je kníže arcibiskup Bedřich roku 1842 jmenován kardinálem u sv. Augustina v Římě. Roku 1849 je kardinál Schwarzenberk postaven před stejnou otázkou, jako před jedenácti lety. Znovu se uvolňuje místo pražského metropolity, však nyní je jeho přestup podporován i masami lidí. Kníže Bedřich nyní souhlasí a 20. května následujícího roku přijímá pověření. Stal se arcibiskupem v Praze. Zdejší působení zprvu zaměřil na podporu zbožnosti a visitace. Jeho snahu o co nejdokonalejší poznání diecéze podpořil i papež kardinálovým jmenováním do funkce generálního visitátora klášterů v zemích koruny české, polské, rakouské i v přímořských zemích náležících k Jaderskému moři. Již jmenovaná snaha za podporu zbožnosti vyústila v podpoření výstavby nových kostelů v Karlíně (1854), Smíchově (1882), Žižkově a na Vinohradech byla již jen plánována. Roku 1855 založil nový chlapecký seminář a roku 1859 Spolek pro dostavbu chrámu svatého Víta, která byla realizována v letech 1871-1928.⁹⁴

Dalším jeho počinem bylo zakládání nadací a dobročinných organizací. Po 250 letech poprvé (roku 1863) svolal do Prahy církevní sněm české provincie a v letech 1863 a 1873 sněmy diecézní. A dokonce na vatikánském koncilu roku 1869 neúspěšně vystoupil proti dogmatu o neomylnosti papeže. Roku 1862 byl jmenován římským nobilem a měšťanem a o 16 let později roku 1878 se aktivně účastnil volby papeže Lva XIII. Na poli

---

⁹³ MARKUS 1935, 35sqq.

⁹⁴ MARKUS 1935, 37- 44.

národnostní politiky se přikláněl k vlasteneckým kruhům a tak i podporoval rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na českou a německou, s tím, že teologická fakulta musí být nerozdělena, jelikož kněží jsou tu pro obě národnosti. Kníže kardinál Bedřich Schwarzenberk předsedal ve svých 76 letech konferenci rakouských biskupů. Starosti a fyzická námaha spojená s tímto čestným úkolem mu však podlomila zdraví a uvrhla jej na lůžko, na němž zesnul 27. března 1885. Bedřichovo tělo bylo posmrtně převezeno z Vídně do Prahy, kde spočinul po boku svých předchůdců v katedrále sv. Víta. Velikost tohoto muže byla po letech dekórována bronzovým sochařským portrétem od J. V. Myslbeka.⁹⁵

IV. Církevní správa

1. Biskupství České Budějovice v období 19. století

1.1. Biskupství a biskupové

Již od samého založení českobudějovické diecéze roku 1785 spadalo po církevní stránce nejvíce Schwarzenberských patronátů pod tuto nově vzniklou instituci. Neboli svým oddělením českobudějovické diecéze od arcidiecéze pražské vznikla samostatná církevní oblast, mající své sídlo v královském městě České Budějovice. Rozsáhlost oblasti, která byla odtud spravována, byla poměrně větší, než-li je tomu dnes. Hlavním důvodem je, že po roce 1993 vznikla plzeňská diecéze, sloučením části českobudějovické a pražské diecéze. Za období života knížete Jana Adolfa byl na biskupské stolci Mons. J. P. Schaaffgotsche, který zastával svůj úřad od prvopočátku diecéze, až po rok 1813. Roku 1815 nastupuje na biskupský stolec Mons. A. K. Růžička, který ve svém úřadu setrval až do roku 1845. Tohoto roku je vystřídán Mons. J. O. Lindauerem, který pobyl ve svém úřadu jen 5 let a již roku 1850 byl vystřídán Janem Valeriánem Jirsíkem.

---

⁹⁵ MARKUS 1936², 40-42.

K další změně na biskupském stolci následně došlo až roku 1883, kdy je uveden do úřadu otec Schönborn. Však nedlouho poté roku 1885 je vystřídán Mons Říhou.⁹⁶

Pro období, kterým se v této práci zabývám, je nejdůležitější poslední trojice zmiňovaných kleriků. Za jejich působení docházelo k rozsáhlým stavebním přestavbám ve farnostech Křemže a Zvonková. Dalším důvodem, proč bych se o této trojici duchovních rád šířeji rozepsal, je ten, že se nám dochovala, korespondence vstahující se k jejich osobám v souvislosti s námi sledovanou chrámovou výstavbou.⁹⁷

V nadcházejícím období 20. století se na českobudějovickém biskupském stolci vystřídalo sedm biskupů. První z nich byl již zmiňovaný klerik z 19. století Martin Josef Říha, působící mezi lety 1885-1907. Následujícím biskupem byl jmenován Josef Antonín Hůlka, který vedl diecézi v obtížném období první světové války a první republiky, neboli mezi lety 1907 - 1920. Po něm nastupuje na obtížné období mezi lety 1920 - 1940 Šimon Bárta. Po smrti tohoto biskupa přichází sedmileté obtížné období, kdy je biskupský stolec prázdný a úlohu biskupa zastává kapitulní vikář Msgre. Jan Cais. Však i on nezastával tuto svědomitou funkci celé období, poněvadž byl od podzimu 1944 po květen následujícího roku vězněn a tedy zastoupen kapitulním proboštem Msgre. Karlem Bočkem. Konečně až rok 1947 přináší jmenování Josefa Hloucha. Ten svůj pastýřský úřad, s výjimkou internace v letech 1950 - 1963 a následného pětiletého zákazu vykonávání funkce, zastával až do 10. června 1972, kdy umírá. Tímto dnem se opětovně navrácí čekání diecéze na svého biskupa, který je však jmenován až roku 1990. Jedná se o Miloslava Vlka, který tento post zastával pouze jediný rok, kvůli svému jmenování pražským metropolitou.⁹⁸

1.2. Jan Valerián Jirsík

Jan Valerián Jirsík se narodil pravděpodobně 19. června 1798 v posázavském Kácově. Nepozornost tamního duchovního správce zapříčinila změnu jména malého chlapce z Jan Viktorián Jířík na nám známé Jan Valerián Jirsík, které mu poté již zůstalo.⁹⁹ Svá studia zahájil na gymnáziu v Německém Brodě (dnešním Českém Brodě) a ukončil v Hradci Králové. Následně studoval teologii a filozofii. Svého kněžského svěcení

---

⁹⁶ KADLEC 1995, 27.

⁹⁷ KADLEC 1995, 28.

⁹⁸ KADLEC 1995, 29.

⁹⁹ PRAVDA 2006, 20.

se dočkal již ve věku 22 let. Jako kaplan byl postupně ustanoven do Cítova, Roudnice nad Labem a naposledy k zámecké kapli v Jezeří. Roku 1832 žádá o farnost v Minicích, aby se mohl postarat o své rodiče. Zde zůstává až do roku 1846. Na všech zmiňovaných místech se zapsal jako vzorný duchovní a vynikající kazatel. V této době budoucímu biskupovi Janu Valeriánovi vychází Populární dogmatika, která se v češtině dočkala čtvrtého vydání a byla přeložena do chorvatštiny a dvakrát do němčiny.¹⁰⁰

Z Mínické fary odešel Jirsík do Prahy na post metropolitního kanovníka při katedrále sv. Víta. I zde se zapsal jako výborný kazatel. Proto se rozhodl a roku 1850 vydat další knihu, tentokrát pod názvem Kázání na všechny neděle a svátky. V tomto období kolem poloviny 19. století je spojován s periodikem Časopis pro katolické duchovenstvo. Zde se Jirsík snažil díky tisku uklidnit obyvatelstvo nabité revolučními náladami spojenými s rokem 1848 a odvrátit možnou zkázu postavení kleriků ve společnosti. Za snahu a dílo, které tento kněz učinil, se mu dostalo od knížete kardinála arcibiskupa Bedřicha Schwarzenberka nejen pochvaly, ale i 5. září 1851 od papeže Pia IX. jmenování na českobudějovický biskupský stolec. Jirsík neváhal a již 19. října téhož roku se stává nástupcem zesnulého biskupa Lindauera. Jirsík, jako nový biskup, přijíždí do Českých Budějovic 24. října o půlnoci, nikým nevitán. Musel tak sám všechny vzbudit. Snad pro tuto historku a nebo svůj energický pontifikát je Jan Valerián Jirsík nazýván *biskup buditel*. Svou vitalitu mimo své povinnosti především věnoval kněžskému dorostu, semináři a kléru. Proto zakládá a otevírá 22. října 1853 kněžský seminář. Upevňoval kázeň diecézního kléru a byl pověstný častými vizitacemi. Každou farnost navštívil za dobu svého působení minimálně třikrát. Pro chudé a nemocné duchovenstvo založil fond sv. Mikuláše. Také můžeme u biskupa Jirsíka vysledovat vystihnutí potřeb současnosti v zakládání katolických spolků, které pomáhaly podporovat nejen farnosti, ale byly také nezastupitelnou součástí lokální politiky.¹⁰¹ Jirsíkova péče o věřící se nevztahovala jen na klér, ale i na laiky v podobě publikací, pobožností a zavádění mnohých misíí v rámci diecéze, ale i mezi české emigranty, kteří uvítali v exilu česky mluvící kněze. Dále se snažil pomoci českým studentům, a proto po dlouhém úsilí otevřel roku 1868 české gymnázium a o dva roky později nechal postavit k němu přilehlý kostel sv. Václava. V otázkách politiky sdílel postoj o papežské neomylnosti s knížetem kardinálem Bedřichem Schwarzenberkem. Roku 1883 otec biskup Jan Valerián Jirsík umírá.¹⁰²

---

¹⁰⁰ KADLEC 1995, 31-36.

¹⁰¹ KADLEC 1995, 31-36.

¹⁰² KADLEC 1995, 31-35.

1.3. František de Paula hrabě Schönborn

Biskup František Schönborn se narodil 24. ledna 1844 v Praze. Po svých gymnasiálních studiích se dal zapsat na právnickou fakultu v Praze. Roku 1866, když vypukla prusko-rakouská válka, vstoupil do armády a jako mladý důstojník dragounského pluku se účastnil mimo jiné i bitvy u Náchoda, kde byl raněn. Roku 1866 kníže Schönborn dokončuje právnická studia a následně se rozhoduje pro bohosloví, které posléze studoval v Insbruku a Římě. Kněžského svěcení se dočkal již 12. srpna 1873 a o dva roky dokonce dosáhl doktorátu z teologie. Otec František Schönborn byl ustanoven jako kaplan do farnosti v Plané u Mariánských Lázní, odkud odchází až roku 1879 na místo vícerektora pražského arcibiskupského semináře. Zde je o tři roky později jmenován rektorem semináře. Po zesnutí biskupa Jana Valeriána Jirsíka byl na českobudějovický biskupský stolec jmenován pražský světící biskup Dr. Karel Průcha, který však pro své zdraví a pokročilý věk nemohl toto místo přijmout. Proto byl 22. srpna 1883 císařem Františkem Josefem I. jmenován a papežem Lvem XIII následně potvrzen další klerik, František de Paula hrabě Schönborn. Nový biskup přijal své svěcení již 18. listopadu a 25. dne téhož měsíce byl intronizován. Ve svém vedení diecéze navazuje František Schönborn na svého předchůdce. Otvírá roku 1885 kolej redemptoristů v byvalém dominikánském klášteře v Českých Budějovicích a zásadně se zasazuje o uvedení servitů do Nových Hradů. Ale již roku 1885 mají České Budějovice nového biskupa, neboť hrabě Schönborn je tohoto roku jmenován na arcibiskupský stolec sv. Vojtěcha. O čtyři roky později se stává kardinálem a umírá až roku 1899 při generální vizitaci ve Falkově.¹⁰³

1.4. Martin Josef Říha

Martin Josef Říha se narodil 11. listopadu 1839 v Ostrově u Orlíku. Gymnásium studoval v Písku a teologická studia absolvoval v Českých Budějovicích, kde byl následně 27. července vysvěcen. Na svou kaplanskou praxi byl roku 1862 umístěn do Kovářova u Milevska a o dva roky později byl vyslán na doktorská studia do Vídně. Po návratu do českobudějovické diecéze byl ustanoven roku 1871 kazatelem v kostele sv. Anny v Českých Budějovicích a zároveň přebírá po Josefu Haisovi (novém královehradeckém

---

¹⁰³ KADELEC 1995, 36sq.

biskupovi) katedru morální teologie na diecézním teologickém ústavě. Roku 1885 se mu dostalo pocty, poněvadž byl jmenován nástupcem Františka de Paula hraběte Schönborna na českobudějovickém biskupském stolci. Správy diecéze se ujal s bázni a úctou před velkou zodpovědností jemu svěřenou. Svým úsilím se snažil navázat na dílo Jana Valeriána Jirsíka a tak se podílel na vzniku diecézní kongregace Bratří a Sester Nejsvětější svátosti. Velikým, ale nikdy nerealizovaným snem biskupa Říhy bylo vybudování nové katedrály zasvěcené Janu Nepomukovi Neumanovi. Na tuto stavbu byla zhotovena plánová dokumentace a našel se i vhodný pozemek na dnešním Senovážném náměstí v Českých Budějovicích, ale peněz se nenashromáždilo dostatek. Proto se věnovaly na výstavbu kostelů na rozvíjejících se perifériích města Českých Budějovic. Biskup Říha za svého působení ve stejný rok 1888 oslavil sté výročí založení českobudějovické diecéze a nikterak radostnou událost zesnutí knížete Jana Adolfa II. Schwarzenberga.¹⁰⁴

2. Problematika členění diecéze na vikariáty a farnosti

Podíváme-li se na dnešní mapu českobudějovické diecéze zjistíme, že se mnohdy současné hranice okresů a vikariátů překrývají. Bylo by však chybou domnívat se, že tomu tak muselo být i v předminulém století, kdy českobudějovická diecéze byla větší jak s více věřícími, tak i větším množstvím duchovních. Hlavní změna byla utvořena násilnou formou, kdy z naší diecéze byla násilně odsunuta nejpočetnější menšina obyvatel tehdejší Československé republiky a následně nejedno osídlení zaniklo a nebo výrazně upadlo. Podíváme-li se na bývalé panství Český Krumlov, do kterého spadaly podle patronátního práva obě námi sledované farnosti, tak zjistíme, že mnohé oblasti byly dokonce systematicky vylidněny. Vznikl zde vojenský újezd Boletice a pohraniční pásmo, které dokonale vylidnilo šumavské kopce. Díky regulaci řeky Vltavy vznikla přehrada, která nejenže zaplavila významné poutní místo Dolní Vltavice, ale zcela změnila ráz krajiny.

Dnešní diecéze je rozdělena na 10 vikariátů, jejichž pomyslnými hlavními městy jsou Český Krumlov, České Budějovice, Jindřichův Hradec, Pelhřimov, Tábor, Písek, Strakonice, Prachatice, Sušice a Nepomuk. Roku 1888, neboli v roce zesnutí knížete Jana Adolfa II., bylo vikariátů pro nás dnes neuvěřitelných 34. Sídlními městy vikářů byly:

---

¹⁰⁴ KADLEC 1995, 36sq.

Vyšší Brad, Bechyně, Kašperské Hory, Blatná, Český Krumlov, Dešenice, Hluboká nad Vltavou, Horažďovice, Hostouň, Jistebnice, Kamenice nad Lipou, Kaplice, Klatovy, Lukavice Dolejší, Mirovice, Týn nad Vltavou, Nové Hrady, Nepomuk, Nová Bystřice, Horní Planá, Pacov, Pelhřimov, Písek, Plánice, Prachatice, Soběslav, Sušice, Tábor, Třeboň, Domažlice, Týn Horšův, Vimperk, Vodňany a Volyně. K mnohem větším změnám došlo od 19. století v oblasti farností.¹⁰⁵ Odpověď na otázku, proč a kdy došlo k této změně, je prostá. Změna systému členění diecéze byla vynucena 1.1. 1960 na základě změny členění státního území na okresy. Bylo nepsaným pravidlem, že území okresů koresponduje s rozlohou vikariátů a zároveň v této době nebylo možné ani úspěšně protestovat proti této státem navrhované změně.¹⁰⁶

Farní správa a její členění bylo na konci 18. století obtížnou otázkou, jelikož roku 1782 vyšlo nařízení o organizaci farností, které se řídilo počtem obyvatelstva. V každém osídlení s početnější komunitou nad 700 obyvatel, majícím vzdálenost k existujícímu kostelu více nežli hodinu pěšky, měl být zřízen kostel. Toto místo se následně mělo stát lokálií již existující farnosti (jak se tomu stalo ve vsi Zvonková) a nebo se stát samostatnou farností. Díky novému nařízení přibylo v Čechách přibližně 250 farností a na Moravě dokonce něco kolem 300 farností. Tato úprava hranic farností následně vedla ke změnám na poli diecézí. Jako příklad bychom si mohli uvést zvětšení diecéze Litoměřické o kraj Boleslavský a Žatecký a založení Českobudějovické diecéze vyjmutím území z Pražské arcidiecéze. Cílem této Josefské změny bylo zrovnoměnit církevní správu tak, aby více vyhovovala lidu.¹⁰⁷ Po této změně k zásadnějším změnám v otázce farností dochází až roku 1857, kdy dochází k reorganizaci území vikariátů.¹⁰⁸ To následně vede k osamostatnění několika lokálií na samostatné farnosti, jak se s tím můžeme setkat i u Zvonkové.¹⁰⁹ Ke změně velikosti farností docházelo již od konce druhé světové války až po současnost.

---

¹⁰⁵ Knihona biskupství České Budějovice, *Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dieceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1888*, Č.B. – 1888, 18-195.

¹⁰⁶ Svědectví biskupského archiváře, právníka u církevního soudu Václava Kulhánka.

¹⁰⁷ HLEDÍKOVÁ/JANÁK 1989, 225sq.

¹⁰⁸ HLEDÍKOVÁ/JANÁK 1989, 222sq.

¹⁰⁹ TRAJER 1862, 328sq.

3. Stručná problematika historických událostí 19. století ovlivňující církev

Církev v období 19. století musela reagovat na mnoho událostí veřejného života. První z nich bylo trpké dědictví Josefských reforem, které výrazně zredukovalo počty řádů v českých zemích, a tak výrazně narušilo strukturu spravování mnoha farností, které již nespádaly pod kláštery, ale nově patronátním právem pod patrona. Kromě transformace historicky hospodářských center přichází církev o intelektuální centra. Vzniklo jakési vákuum, které společnost těžko zacelovala. Tento problém by se dal demonstrovat na úpadku Zlaté Koruny, Borovan a mnoha jiných zrušených klášterů ke konci 18. století. Dříve sakrální budovy následně nacházely jiná uplatnění. Tato protiřeholní atmosféra vedla k tomu, že se v našich zemích téměř neusazovala nová řeholní společenství. Josefské reformy měly vliv i na diecézní klér. Semináře již kladly důraz na vychovávání kněžských státních úředníků na úkor komunitního života během duchovní formace v semináři. Josefské reformy, ale i na druhou stranu přinesly mnoho užitku v podobě nového rozvrstvení farností, církevních fondů a hmotném zajištění kléru. Duch těchto reforem byl u lidu i církevních představitelů oblíbený, poněvadž šel ruku v ruce s osvícenectvím.¹¹⁰

Další silnou otázkou bylo národní obrození a duchovní odkaz Velké francouzské revoluce. Tyto idee nebyly na Schwarzenberských panstvích velkým problémem, poněvadž knížecí úředníci museli ovládat oba jazyky, jak český, tak německý a zřízení knížecích statků připomínalo spíše samostatný stát mající v čele knížecí rodinu, zakládající si na tradicích a spokojenosti úřednictva. Problém mohl být spíše v ostatních částech Čech a Moravy.

Druhý významný předěl vznikl díky revolučnímu roku 1848. Vídeňský arcibiskup vydal 17. března oběžník vyzývající kněžstvo k zachování klidu a nezasahování do víru událostí. Proti této pasivitě se ozval o dva dny později dvorní farář J. M. Häusle pomocí letáku *Otázky knížeti arcibiskupovi vídeňskému jménem jím umlčeného kléru*. Záhy získává souvržence a dokonce tyto myšlenky přijal i nižší klér. Rozepře vídeňského kléru byly dosti vyostřené. Pražský klér se v čele s arcibiskupem Schrenkem snažil řešit nově vzniklou situaci. Veřejně se přihlásil k deputaci adresované císaři a 22. března v pastýřském listu prohlašuje, že konstitucí je církev zbavena mnohého nepotřebného poručíkování. Pražský klér pociťoval nutnost reforem a nižší klér navrhoval v církevní správě zavést principy konstituce a demokracie. V mírnější formě se objevily reformní hlasy i na Moravě. Výsledkem snah o svobodu církve bylo svolání kroměřížského sněmu,

---

¹¹⁰ KADLEC 1991, 177-183 et KUCHAROVÁ / NEŠPOR 2007, 551-591.

který byl však bez velkých úspěchů záhy rozpuštěn. Výsledek na sebe nenechal dlouho čekat a církev díky tzv. oktrojové ústavě získala svobodu na státu, za cenu svého náboženského monopolu v monarchii, poněvadž ústava povolovala i další vyznání. Následné dokončení vztahu církve a státu bylo ještě řešeno biskupskou konferencí od 29. dubna do 20. června 1849 za účasti 29. biskupů, 4 kanovníků a předsedy arcibiskupa knížete Bedřicha Schwarzenberka.¹¹¹

Revoluční rok 1848 přinesl ještě jednu nezmíněnou změnu, a to zrušení poddanství, které sice nikterak neodebíralo patronáty nad farnostmi, ale zřetelně odebralo pozemkové državy patronům a zcela změnilo strukturu farnosti. Dochází ke vzniku městských rad, které jsou záhy i provázány s lokálními spolky. Autonomnost a práva obcí byla jednoznačně dána zákonem Obecní zákon ze 17. března 1849 a následně inovována již roku 1862. Zákon určoval samostatný a přenesený okruh působení obce. Nejvýznamnějšími hybateli obcí byla lokální elita. Pod tímto pojmem si můžeme představit nejen šlechtu, ale již i průmyslníky a představitele politických stran v obecní radě a již zmiňované členy spolků.¹¹²

Ke skutečnému uvolnění vztahů mezi státem a církví došlo až roku 1855, kdy byl podepsán konkordát, přesně určující poměry mezi církví a monarchií. Jinak řečeno, církev se opět dostala pod správu Říma. Každý ústupek většinou s sebou přináší a nese nějaké kompromisy. V tomto případě se jednalo o zpřísnění dohledu nad církevními školami a svatbami.¹¹³

Období druhé poloviny 19. století se neslo i nadále v prazvláštním duchu. Církev se ještě pořádně nevzpamatovala ze škod způsobených osvícenstvím a již vyvstávaly nové myšlenkové směry. Prvním problémem bylo, že biskupové byli podle papežského privilegia jmenováni císařem, který měl zájem o klid v říši. Tudíž jeho hlavními kritérii bylo, aby adepti byli voleni z německých šlechtických rodin, popřípadě nebylo-li vyhnutí, aby úřad byl svěřen osobám věrným dynastii. Následně byl na ně vyvíjen tlak, aby mezi lidem udržovali pokoj a klid, neprosazovali žádné zbytečné reformy a nepodněcovali proti monarchii. Situace nebyla až tak hrozná, poněvadž se objevovali i biskupové, kteří toto pravidlo popírali a chápali své pastýřské poslání, jako službu kléru a lidu. Diecézní klér zmítaný vyhocenými národnostními myšlenkami někdy přestával správně chápat své poslání. Proto byla důležitá, jak tomu činil již zmiňovaný českobudějovický biskup Jan

---

¹¹¹ KADLEC 1991, 193-202.

¹¹² FASORA/KLADWA 2004, 796sqq.

¹¹³ KADLEC 1991, 193-202.

Valerián Jirsík a královehradecký biskup Eduard Brynych (1852-1902), neutuchající práce s diecézním klérem a farníky, která v podobě misíí, vizitací, zakládání církevních škol a spolků pomáhala překonat problémy společnosti.¹¹⁴

Otázky ubírání se společnosti, pastorage, katecheze a papežského primátu byly též řešeny globálně na poli prvního vatikánského koncilu, zahájeného 8. prosince 1869. Účastnilo se jej do té doby rekordních 774 ze 1050 biskupů. Z hlediska víry bylo důležité vyřešit problematické postavení a působení církve. Jinak řečeno; bylo řešeno postavení papeže ve společnosti, pomocí dekretu O víře, duchovní správě a neomylnosti papeže (proti které se stavěl bok po boku kardinál Schwarzenberk a biskup Jirsík). Dekrety přešly do života církve, aniž by přinesly neřešitelnou rozpolcenost církví a moderního světa, jak to prorokovali mnozí pozorovatelé.¹¹⁵

Posledním negativním faktorem, který ovlivňoval zejména chod farností, byly rozsáhlé vojenské konflikty, poněvadž nejen na sebe vázaly nemalou část financí a samozřejmě snižovaly počet obyvatelstva. Prvním z nich jsou Napoleonské války mezi lety 1803-1815 a samozřejmě rychlá prusko-rakouská válka roku 1866. Například se záznamy o reparaci zvonů se můžeme setkat v téměř každé farní kronice.

4. Patronáty a Schwarzenberská primogenitura

První zmínky o patronátním právu spadají ve světě již do 5. století. Patronátní právo již od svého prvopočátku bylo spojováno se snahami o odměnění zakladatele sakrálního objektu možnostmi určovat beneficie a ovlivňovat instalaci nového kléru. Ale patron měl i své neodejmutelné povinnosti k farnosti. Toto ustanovení však nemá ráz práva veřejného, protože se neřídilo zájmy osobními oprávněného patrona, ale dle veřejných zájmů církve. Do českých zemí přichází patronátní právo, až s křesťanstvím, o několik století později. Stejně jako bylo ovlivňováno a měněno světské právo, tak se i právní vztah k patronátům v průběhu staletí měnil. K největším změnám dochází v 17. století, odkdy stále narůstal vliv zeměpanské moci na církve. Ke kulminaci těchto snah došlo až začátkem 19. století. Tato disharmonie vztahu vedla k přehmatům šlechty do církevního majetku a k postupné nadvládě státu nad církví. Však patronátní právo bylo o něčem jiném, nežli

---

¹¹⁴ KADLEC 1991, 221-224.

¹¹⁵ JEDIN 1998, 86-95.

o politice, poněvadž primárně zajišťovalo prostředky ke vzniku a nutné údržbě sakrálních center. Otázka financování údržby byla sporná a řídila se v závislosti na možnostech jiného přivýdělku, například sbírkou. Patron nemusel platit celou potřebnou hotovost, ale stačilo se podílet jen spornou výší vycházející z celkových nákladů. Patron dále směl biskupovi navrhnout libovolný počet kleriků, z nichž by měl být instalován nový kněz do jeho patronátu. Patron nemusel být sám, ale mohl se na patronátu spolupodílet s jiným patronem (spolupatronát – compatronatus), tím se ale komplikovala volba nového kněze a případné financování farnosti. Patron mohl žádat skrze svůj patronát farnost o alimenty, pokud zchudl jiným, nežli vlastním zaviněním. Poslední věc vymezující práva obou stran je, že patron se smí vzdát, nebo zrušit svůj patronát, pokud z jeho držení nevyplývají žádné povinnosti. Trestem pro patrona za neplnění povinností, nebo osvojení si chrámového majetku, byla ztráta všech výhod vyplývajících z patronátu. Patronem mohl být každý, kdo byl způsobilým k smluvnímu závázání se a byl příslušníkem církve, jejíž součástí byl i plánovaný patronát.¹¹⁶

Druhá polovina 19. století přinesla díky zákonu č. 50/1874 změnu práv a povinností patrona ve vztahu k patronátu. Tato novela byla pro patrona mnohdy výhodnější, jelikož mu snižovala výdaje spojené s patronátem.¹¹⁷

Primogenitura rodu knížat ze Schwarzenbergu spravovala jen v českobudějovické diecézi na 80 patronátů rozmanitých povinností a práv. Pro představu deset z nich bylo vázáno k děkanským kostelům. Jmenovitě se jednalo o farnosti Chýnov, Rychnůvek, Kalschnig, Lišov, Lomnice, Netolice, Horní Planá, Prachatice, Soběslav a Třeboň.¹¹⁸

---

¹¹⁶ BOLEŠKA/DVOŘÁK 1896, 330-333.

¹¹⁷ KREJČÍ 2008, 130.

¹¹⁸ Knihovna biskupství České Budějovice, *Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dieceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1888*, Č.B. – 1888.

V. Rozsah rodového panství a jeho ekonomicko-hospodářská struktura

1. Velkostatek molekula Schwarzenberské správy

Rodový majetek v první polovině 19. století čítal na půl milionu hektarů půdy, ale po vyvázání pozemků po roce 1848 zbyla primogenituře rodu knížat ze Schwarzenbergu jen necelá polovina pozemkového majetku. Pro přesnější představu o rozvrstvení knížecího majetku se můžeme podívat do stručného katalogu, vydaného k první kolektivní výstavě v Praze konané roku 1891. Zde je uvedeno, že rodový majetek má na 205.820 ha, přičemž z tohoto objemu je jen v Čechách 176.366 ha, v Dolním Rakousku 369 ha, v Horním Rakousku 10 ha, ve Štýrsku 23.443 ha, v Solnohradsku 2.758 ha, v Korutanech 66 ha a v Bavorsku 2.808 ha. Přičemž Čechy byly dále členěny na jihočeské velkostatky Krumlov s 49.168 ha, Třeboň s 28.837 ha, Vimperk 21.576 ha, Hluboká s 18.219 ha, Prášíly s 12.333 ha, Netolice s 10.988 ha, Protivín s 8.133 ha, Chýnov s 4.666 ha, Bzí s 2.346 ha a na severočeské velkostatky Postoloprty s 6.106 ha, Citoliby s 5.643 ha, Lovosice s 2.872 ha, Toužetín s 1.330 ha, Jinonice s 547 ha, Praha s 26 ha. Přičemž na 35.906 ha bylo pronajímáno a zbylých 140.469 ha podléhalo přímé knížecí správě, která jej dále členila na hospodářství lesní s 106.314 ha, polní s 22.905 ha a rybníční s 10.385 ha. Do zbylých 865 ha byly započítány zámky, parky, správní budovy, tovární komplexy, hutní komplexy a deputátní pozemky služebního personálu.¹¹⁹

Je pravdou, že tato statistika byla publikována až tři roky po smrti Jana Adolfa II., ale tříleté hospodaření Adolfa Josefa nebylo po stránce rozsahu rodového majetku natolik progresivní, že by nějak zásadně ovlivnilo výše zmiňované statistiky.

Knížecí průmyslová výroba spotřebovala výraznou část surovin vyprodukovaných ve velkostatecích zemědělskou a důlní činností. Nejvýznamnější produkcí průmyslu této doby bylo cukrovarnictví, se svým zastoupením v Postoloprtech, Budějovicích, Chlumčanech a Lovosicích. Další významnou výrobou bylo pivovarnictví, které se podle své produkce členilo na výrobní tři skupin. Dokonce se kníže pokoušel v menší míře o pěstování a následné zpracování lnu. Pro nás zajímavější jsou související menší průmyslové provozy, jako byla například těžba vápence a jeho následné zpracování.

---

¹¹⁹ KATALOG KU KOLEKTIVNÍ VÝSTAVĚ 1891, 3sqq.

Tyto provozy byly ve větší míře zastoupeny na panstvích v Chýnově, Krumlově a Jinonicích. Vápno bylo nezbytné nejen pro námi sledovanou stavební činnost, ale hlavně pro cukrovarnictví a zemědělskou produkci, kde bylo používáno, jako hnojivo. Kníže též vlastnil na 34 cihelen, které byly společně s vápenkami důležité pro stavební činnost na jednotlivých panstvích. V oblasti hornické produkce bylo dobýváno hnědé uhlí u Postoloprta, kamenné uhlí u Kroučové a grafit u Švarcbachu, Hůrky-Ratibořice, kde se též těžilo olovo a stříbro. Hornictví, stejně jako ostatní průmyslová odvětví bylo úzce spjato s dalšími průmyslovými odvětvími, které by sice bylo možné vyjmenovat, ale připadá mi to spíše zavádějící. Důležitým průmyslovým odvětvím bylo lesnictví a s ním spojená následná výroba.¹²⁰

Rodové lesy byly rozděleny na dvě oblasti tzv. dolní a horní panství. Mezi dolní panství se počítaly téměř všechny lesní pozemky vyjma Šumavy. Tyto pozemky byly do poloviny 18. století silně poškozeny toulavou těžbou a následnou disharmonií porostů. Zato horní panství se prakticky rozkládala na Šumavě a měla problém s nepřístupností terénu a středoevropskými pralesy. První kroky pro reformu lesního hospodářství byly podniknuty již mezi lety 1720-1750, kdy ještě nerozdělený rod Schwarzenberků zaměstnává první lesnický vzdělaný zaměstnanec. Téměř paralelně se rozjíždí další, však jen lokální projekt označovaný dřevařská kolonizace. Jednalo se o nalákání nového obyvatelstva na Šumavu, s tím, že ve zdejších rodových lesích bude pracovat v dřevozpracujícím průmyslu. Kromě dobré mzdy bylo zdarma do určitého množství přislíbeno novým zaměstnancům i palivové dříví. Dřevařská kolonizace kulminovala mezi lety 1730-1770. V druhé polovině 18. století přichází realizace reformy lesního hospodářství, kterou vyvolala vysoká poptávka po palivovém dříví do rozvíjejícího se průmyslu a domácností ve městech, disproporce porostů, která vedla k neefektivní těžbě a lesnický řád vydaný Marií Terezií v letech 1754 a 1756 reagující na neutěšený stav lesů v Čechách a na Moravě. Celá nová koncepce se opírá o velkolepý projekt přesného zaměření lesních porostů a jejich následné rozdělení na lány. Dále se zaznamenal stávající stav lesů, který sloužil k efektivizaci hospodaření. Za vlády knížete Jana Adolfa II. došlo k navázání na tradici lesního hospodaření a jeho reformování. Důkazem těchto snah bylo roku 1850 zřízení Schwarzenberské zařizovací kanceláře, která měla sídlo v Hluboké nad Vltavou. Hlavním přínosem této instituce bylo využití znalostí získaných za období předešlých sta let a snaha skloubit je s novou saskou metodou lesního hospodaření. Ta byla

---

¹²⁰ KATALOG KU KOLEKTIVNÍ VÝSTAVĚ 1891, 10 sqq.

postupně aplikována na všech rodových panstvích. Je smůlou, že se toto období překrývá s nástupem rozsáhlých lesních polomů.¹²¹

2. Zelení a černí, neboli rodové úřednictvo

Základem dobrého rodového hospodaření byli spokojení úředníci, kteří byli motivováni k poctivé práci. Každému úředníkovi z jeho zaměstnání plynuly nemalé výhody. Poněvadž být zaměstnán v knížecích službách, znamenalo mít kromě dobrého platu (který byl vyšší než kdekoliv jinde) i nárok na pobírání mnoha deputátů souvisejících s umístěním a třídou služebného, která byla členěna do 15 tříd. První platový řád byl vydán knížetem Janem Adolfem II. v důsledku reformy panství již roku 1. října 1856. Dále bylo zaměstnancům umožněno bydlet v prostorných a dobře udržovaných režijních budovách. Provozní zaměstnanci si mohli vydržovat i vlastní hospodářství, která byla omezena tabulkově podle zaměstnaneckých kategorií.¹²² Každý úředník při nástupu do své funkce, nebo při svém povýšení musel složit přísahu věrnosti nazývanou juramentum.¹²³

Vzdělání úředníků bylo do konce 18. století maximálně omezeno na středoškolské, od konce tohoto století se však můžeme setkat i s úředníky vysokoškolskými, kteří absolvovali vídeňskou inženýrskou akademii, jako byl Jan Heyrowský, Josef Kreuss, Josef Rosenauer atd... Schwazenbergové měli i své vzdělávací ústavy. První z nich byl hospodářský ústav v Krumlově a lesní škola ve Zlaté Koruně. Knížata také podporovala svůj úřednický dorost tím, že udělovala stipendia synům rodových úředníků. Takovýto adept musel mít nejen dobrý prospěch, ale jeho otec nebo dědeček musel mít zásluhy ve knížecích službách. Poslední podmínkou byla slušnost a bezúhonnost, kterou většinou dokládal místní farní správce.¹²⁴ Po absolvování školství bylo vždy dbáno, aby každý v úřednické hierarchii postupoval od počátku a postupně se mohl dostat i do vyšších funkcí. Pro vybrání na vedoucí pozici musel knížecí zaměstnanec ovládat kromě odborných znalostí a praktických zkušeností i český a německý jazyk, k čemuž sloužily

---

¹²¹VOVESNÝ 2008, 36-40 et NEUMANN 2004, 8.

¹²²MACAR 1991, 50sq.

¹²³PALACZEK 2008a, 38.

¹²⁴PALACZEK 2008a, 43sq.

četné exkurze a odborné stáže. Zároveň byl kladen důraz na samostatnost a zodpovědnost.¹²⁵

Nejvyšším úředníkem rodových panství byl ředitel knížecí kanceláře (tzv. dvorní rada) sídlící ve Vídni, který měl čtyři, později jen dva pomocníky.¹²⁶ Samotní úředníci statků se pak dále dělili na zelené (lesní personál) a černé (tj. administrativa, zemědělství úředníci a pivovarnický průmysl). Do poloviny 19. století měla skupina zelených minoritnější postavení, než-li skupina černých. Důvod byl prostý, lesní hospodářství nebylo efektivní jako ostatní průmyslová odvětví panství. Tato situace se začala obracet mezi lety 1830-1860, kdy se výnosy z lesního hospodářství pomocí tzv. saské metody zvedly z 50% na 70% celkového výtěžku. Samostatným odvětvím Schwarzenberské správy byla ještě dvorní účtárna, která byla umístěna ve Vídni s výjimkou let 1767-1778 a 1848-1912, kdy se nacházela v Třeboni a posléze v Českých Budějovicích.¹²⁷

Jednotlivé skupiny úředníků, z řad tzv. zelených a černých, tvořily uzavřené skupiny lidí, které byly povětšinou mezi sebou příbuzensky provázány a dávaly velký důraz na zachování tradic. Byla možnost, jak se mezi schwarzenberáky (tak byli lidově nazýváni knížecí úředníci) dostat. Jedna z možností byla oženit se s dcerou představeného. To ovšem bylo problematické, protože souhlas ke sňatku museli dát nejen rodiče, ale i kníže, který převážně se svatbou souhlasil, pokud ženich svou nastávající ženu dokázal uživit. Proto se většinou knížecí úředníci ženili až ve věku 30 let.¹²⁸

Je pravdou, že spokojený a vzdělaný úředník udělá více než-li nespokojený, ale úspěch knížat ze Schwarzenberku měl svůj pilíř ještě někde jinde. Bylo to dostatečné a efektivní rozvrstvení správních center, kterým se říkalo velkostatky. Jedná se o hospodářsko-správní centrum, jehož struktura byla založena na komplexním využití majetku, které snižovalo náklady na výrobu a usnadňovalo vedení nesmírné schwarzenberské výroby a ulehčovalo zavádění reform.¹²⁹

---

¹²⁵ MACAR 1991, 51sqq.

¹²⁶ PALACZEK 2008a, 39.

¹²⁷ PALACZEK 2008a, 39.

¹²⁸ PALECZEK 2008a, 39-43.

¹²⁹ SALABA 1934, 6sqq.

VI. Schwarzenberská projekční kancelář

1. Rodové projekční kanceláře

Knížecí majetek prošel za vlády Jana Adolfa II. a jeho otce rozsáhlými reformami a transformacemi, díky kterým rod získal větší výnosy z jednotlivých velkostatků. Nárůst majetku se mimo jiné projevil i v nárůstu přestaveb a rekonstrukcí nejen hospodářských budov, ale i chrámů, ke kterým Schwarzenberkové vlastnili patronátní práva. Jen na území velkostatku Český Krumlov dnes máme stavební dokumentaci, jak realizované nebo jen plánované stavební činnosti při 24 sakrálních centrech. Přičemž musíme vzít v potaz, že drtivá většina výkresů je jen na přestavbu hospodářských stavení far, na terénní úpravy, menší přístavby chrámů¹³⁰ a projekční zaměření stávajícího stavu. Dalším faktorem je mnohdy chybějící datace a podpis architekta na stavebních plánech. To mnohdy zcela znemožňuje historické zařazení projektu. I přes vypsání nesnáze je patrné, že jen na velkostatku Český Krumlov pracovalo v období vlády Jana Adolfa II. na 25 architektů, jak najmutých, tak i Schwarzenberských. Je samozřejmé, že se tato statistika vztahuje jen na úzce stanovený výčet architektů v časovém horizontu 55 let.

Schwarzenberské stavební ředitelství sídlilo od svého založení roku 1851 v Českém Krumlově. Před tímto datem spadalo centrální řízení a dozor nad stavebními činnostmi rodu pod direktoriální úřad v Postoloprtech a následně v Praze. Dalším přelomovým datem této instituce je rok 1892, kdy je ústřední stavební ředitelství zrušeno a rozděleno do samostatných sekcí v Českém Krumlově, Hluboké nad Vltavou a Citolibech. Po dobu svého trvání (mezi lety 1851-1892) nebylo nikterak rozsáhlou institucí, poněvadž mělo kromě ředitele, čtyři stavební a jednoho strojního inženýra.¹³¹ Náplní této kanceláře bylo kromě projektování a sestavování stavebních rozpočtů i dohlížení na jednotlivá staveníště.¹³²

Nejvyšší post této kanceláře zastával Wilhelm Nevenhorst. Narodil se 21. října 1808 v Praze. Roku 1826 absolvoval pražskou polytechniku a následujícího roku nastoupil do knížecích služeb. Na postu vrchního stavebního inženýra vystřídal Wenzela Rulfa (1782-1856). Na rozdíl od svých kolegů, kteří ovládali převážně jen německý a český jazyk, uměl Wilhelm Nevenhorst anglicky a francouzsky. Na krumlovském ředitelství dále působil

---

¹³⁰ Přístavba věže, sakristie, nebo předsíně ke vstupu kostela.

¹³¹ VYBÍRAL 1999, 83.

¹³² VYBÍRAL 1999, 84.

služebně starší architekt Franz Pabutzky, který se narodil 28. listopadu 1807 v Českém Krumlově. Mezi lety 1824-1827 absolvoval polytechniku ve Vídni. Od roku 1848 vedl stavební správu v Citolibech, kde dosáhl postu vrchního stavebního inženýra. Dalším služebně nejstarším stavebním inženýrem byl Franz Pabutzky, který studoval polytechniku ve Vídni mezi lety 1824-1827. Krátce nato přichází do stavu rodových úředníků a již roku 1848 vede stavební správu v Citolibech. Johan Wlasak byl další významnou osobností této instituce, poněvadž vedl přestavbu zámku Hluboká a byl absolventem pražské polytechniky. Vzdělání této vysoké školy měli i další architekti, jako Jan Svoboda, Jan Spiehs, Kárl Ebner a Antonín Jaksch.¹³³

2. Damas Deworetzký

S osobou tohoto architekta se setkáme, jak přímo nebo i oklikou u obou námi sledovaných sakrálních objektů. Pro tuto práci je Damas Deworetzký jednou z ústředních postav.

Deworetzký se narodil 25. listopadu 1819 v Třeboni. Jeho otec Johan zde působil jako městský stavitel. V době předčasného zesnutí Damasova otce byl námi sledovaný architekt ještě hochem, proto byl na jeho výchovu určen poručník Josef Träger. Damas Deworetzký získal své vzdělání mezi lety 1834-1836 na pražské polytechnice. Zde byl jeho učitelem Karl Wiesenfeld. Po dokončení studií absolvuje dvouletou stavební praxi u pražského stavitele Miraniho a následně již roku 1838 vstupuje do služeb knížat ze Schwarzenbergu, jako provizorní praktikant pražského stavebního úřadu. Z jara 1840 je Damas Deworetzký přeložen na stavební úřad na Hluboké, odkud po devíti měsících odchází na stavební ředitelství v Českém Krumlově. Zde se mu postupně, pro jeho zanícení a bohaté zkušenosti, podařilo získat vyjimečné postavení mezi rodovými stavebními úředníky. I když nebyl ani fyzicky a ani služebně nejstarším na pracovišti, bývá relativně záhy pověřován zastupováním za svého ředitele Wilhelma Nevenhorsta. V lednu 1868 byl Damas Deworetzký jmenován stavebním ředitelem stavebního ředitelství. V tomto úřadu dále setrvává až do roku 1891, kdy nejprve pro svou nemoc žádá o svůj zástup a následně 1. června umírá. Jeho nástupcem byl poté jmenován architekt Bělohoubek.¹³⁴

---

¹³³ VYBÍRAL 1999, 84.

¹³⁴ VYBÍRAL 1999, 84-87.

Damas Deworetzký je spjat jako architekt s mnohými rodovými stavbami. Snad nejslavnějšími počiny jeho kariery bylo vedení výstavby zámku Hluboká a úřednického domu Štekl,¹³⁵ spoluúčast na projektování treboňské rodové hrobky.¹³⁶ Dalšími jeho počiny byl projekt skleníku v Libějovicích, návrh táflování ve Staré Oboře, návrh železné verandy na zámku v Červeném Dvoře. Deworetzkého tvorba byla v kontextu stávajících staveb dosti flexibilní, poněvadž sám architekt nepoužíval jen tvarosloví novogotiky, ale i baroka, alpský, či švýcarský styl a v pozdním období své tvorby dokonce i neorenesance. Sám totiž upřednostňoval jednoduchost stylu. Deworetzkého zakázky mnohdy spočívaly jen v přestavbě nebo dostavbě již stávajících objektů.¹³⁷

O osobním životě tohoto architekta to mnoho nevíme, snad jen, že byl mezi lety 1843-1845 dlouhodobě nemocen. Roku 1847 si bere za manželku dceru českokrumlovského sládka Aloisii. Z tohoto manželství vzešli tři synové a tři dcery. Nejmladší z nich syn Karel po absolvování vídeňské techniky nastupuje podle vzoru svého otce do Schwarzenberských služeb.¹³⁸

3. Jan Sedláček

Jan Sedláček stejně, jako tomu je u Damase Deworetzkého, je přiřazován, jak přímo nebo i neprávem k oběma námi sledovaným chrámovým stavbám. Tudíž je důležité si jej v krátkosti přiblížit.

Jan Sedláček se narodil 9. února 1848 v Napajedlech. Jeho otec byl zámožný kupec. Svá technická studia zahájil roku 1866, kde studoval dva roky všeobecné a následně tři roky stavební studia. Po zakončení studií nastupuje u Jižní dráhy ve Vídni. Zde ale dlouho nezůstává, poněvadž již 1. dubna 1872 přichází do schwarzenberských služeb. Následných osm let pak působí na stavebním ředitelství v Českém Krumlově, kde zastává pozici asistenta. Roku 1879 je přidělen ke stavební správě v Cítolibeč, kde téhož roku skládá stavitelskou zkoušku, díky níž mohl být povýšen na kresliče. Od listopadu 1883 pobýval ve Vídni, kde se podílel na opravách Schwarzenberských budov na tehdejší Heugasse. Do Českého Krumlova se vrací až po třech letech, zde zastává místo adjunkta a od roku

---

¹³⁵ KUTHAN 2001. 36.

¹³⁶ KUTHAN 2001. 54sq.

¹³⁷ VYBÍRAL 1999, 84-87.

¹³⁸ VYBÍRAL 1999, 84-87.

1888 i stavebního inženýra. Dalšího povýšení se mu dostává až roku 1892, kdy byl jmenován šéfem stavební sekce v Hluboké nad Vltavou, dále vrchním inženýrem a stavebním radou. Jan Sedláček zůstal v knížecích službách až do roku 1909, kdy odchází do penze.¹³⁹

Jan Sedláček za svou kariéru pracoval na realizaci mnoha staveb, jako například na: Sv. Tomáši, Nákří, Prachatic, Němčice, atd... Za svou praxi byl výjimečný nejen v počtu realizovaných staveb, ale i v postoji k ochraně památek. Můžeme se o tom přesvědčit skrze jím publikovanou literaturu, a to skrze soupisy památek politických okresů třeboňského, prachatického a krumlovského.¹⁴⁰ Jan Sedláček je také uveden roku 1878, jako asistent Schwarzenberské rodové projekční kanceláře v Českém Krumlově v soupisu členů spolku architektů a inženýrů v Čechách¹⁴¹ a o rok později je uveden v soupisu zmiňované společnosti opět.¹⁴² Sedláček byl ještě členem archeologické komise České akademie věd a dopisujícím členem vídeňské centrální komise pro umělecké a historické památky¹⁴³

VII. Umělecko-historický, stavebně historický a strategický vývoj farního chrámu v Křemži a Zvonkové

1. Křemže

1.1. Obec Křemže

První zmínky o obci Křemže máme již z druhé poloviny 13. století, tehdy se začíná objevovat v písemných pramenech. Tato část historie obce je spjata s pány z rodu erbu střely, odnože pánů ze Strakonice. Ti ji postoupili až roku 1444 i s příslušnými pozemky pánům z Rožmberka. Však i tento rod si Křemži dlouho neponechal a roku 1451 páni

---

¹³⁹ VYBÍRAL 1999, 87-90.

¹⁴⁰ MARKUS/SEDLÁČEK 1918 et MAREŠ/SEDLÁČEK 1913 et MAREŠ/SEDLÁČEK 1900.

¹⁴¹ SEZNAM ČLENŮ SPOLKU ARCHITEKTŮ 1876.

¹⁴² SEZNAM ČLENŮ SPOLKU ARCHITEKTŮ 1879.

¹⁴³ VYBÍRAL 1999, 87-90.

Jindřich a Jan z Rožumberka její část prodávají Příbíkovi a Benešovi z Chlumu. Rozdělená osada se nyní skládala ze dvou částí. První část je součástí nově vzniklého statku Chlumeček, který byl roku 1678 přikoupen zlatokorunským klášteřem. Druhá rožmberská část čítala jen pár obyvatel, pustý hrádek a část pozemků. Tato část osady postupně upadala až do roku 1626, kdy byla přiřčleněna k první části obce. Později po zrušení klášteřa přechází Křemže do majetku Náboženské matice, s níž Josef Schwarzenberk směňuje svá panství v severních Čechách za bývalé statky zrušeného klášteřa Zlatá Koruna. Díky této směně se Křemže opětovně dostává pod správu panství Český Krumlov, pod které spadá až do konce první poloviny 19. století, kdy dochází k velikým transformacím vlastnictví majetku a tudíž i přeměně správy obce, jak po církevní, tak i po profánní stránce.¹⁴⁴

Obec Křemže se v druhé polovině 19. století nachází na předělu území dvou národností. Česká národnost je zde většinově zastoupena a přes své vlastenecké uvědomění nikterak necítala potřebu se vymezovat proti německy mluvící menšině, která byla silně zastoupena u sousedních obcí Kájov a Chvalšiny, jelikož mezi nimi tvořila předěl hora Klet'.¹⁴⁵

Zdejší obyvatelstvo se převážně živilo zemědělstvím a obory s touto činností spojenými, nebo bylo zaměstnáno v lesích. Zdejší obchod byl přirozeně orientován na České Budějovice a Český Krumlov.¹⁴⁶

V pozdějších dějinách byla obec ušetřena zásadních změn na obyvatelstvu, poněvadž se ještě nenachází v Sudetech a jak jsem se dříve zmínil, nebyla zde nikterak početná německá menšina, která by po válce byla deportována a následně uměle nahrazována z řad Čechů žijících v zahraničí. Ale i přes tuto okolnost obec mírně upadla. Příčinou bylo, že se po druhé světové válce změnila územně správní centra a po takzvané sametové revoluci došlo k masivní migraci obyvatelstva do větších měst. V našem případě do Českých Budějovic. Druhou změnu zaznamenáme ve vzniku konkurence na poli církevní správy. Česká komunita okolo přelomu 19. a 20. století částečně inklinovala k zakládání protestantských sborů, což nelibě postihlo i tuto obec. První polovina 20. století je ve farních fondech plná navzájem nevraživé atmosféry mezi oběma církevními institucemi.

---

¹⁴⁴ KUČA 1998, 150sqq.

¹⁴⁵ ELIAS 1896, 1sqq.

¹⁴⁶ ELIAS 1896, 1sq.

1.2. Farnost Křemže

Zdejší farní chrám Archanděla Michaela se nachází v samém středu města, přímo uprostřed zdejšího náměstí. Chrátová stavba tvoří přirozený středobod zdejšího osídlení již od nepaměti. První písemné zmínky o křemežském chrámu Archanděla Michaela pocházejí již z roku 1351. Kostel je na zlatokorunské listině zmíněn v souvislosti s knězem Theodorikem, který je tak prvním z doložených kleriků při zdejším chrámu Páně. Z archivních pramenů je znám i jeho nástupce Odolen z Košina, což je pro tuto práci nepodstatné. Za dob husitské revoluce byl s největší pravděpodobností chrámem vyznávajícím Husovo učení podle vzoru vrchnosti. V období po bitvě na Bílé hoře byla farnost ohrožena pro nedostatek kněží, a proto se v tomto období i stávalo, že byla spravována po pastorační stránce pomocí přesporního kléru a fara byla neosídlena.¹⁴⁷ V této historické etapě chrámu je ve zdejší kryptě pohřben rytíř Jan Albrecht Častolár z Dlouhé Vsi, který zesnul 22. června 1663 a jeho choť, která zesnula již v dubnu 1654.¹⁴⁸ Bezvýchodnost této situace byla vyřešena až roku 1678, kdy byl prodán Chlumeček i s patronátem nad křemežským chrámem klášteru Zlatá Koruna. Následně byl do farnosti podle plného patronátního práva dosazován cisterciácký klér. Právní symbióza obou církevních institucí fungovala dobře až do Josefských reforem, kdy dochází ke zrušení kláštera. Patronátního práva nad malou farní obcí v blízkosti Českého Krumlova se ujímá rod knížat ze Schwarzenbergu, v jehož rukou zůstává až do roku 1940, kdy dochází k násilné konfiskaci majetku Němci.¹⁴⁹

V období osmdesátých letech 19. století měla křemežská farní obec na 3348 duší.¹⁵⁰ Zdejší osada měla svou školu, která je zde doložena již k roku 1668. V 19. století roku 1876 je rozšířena na trojtřídní a již v následujícím desetiletí roku 1885 rozšířena na pětitřídní. Nárůst dětí si v devadesátých letech znovu vyžádal rozšiřování, tentokrát byla vybudována dvoutřídní škola v nedalekém Holubově.¹⁵¹

---

¹⁴⁷ LINHA/BÁRTA/DANĚK 1994, 36sq.

¹⁴⁸ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 22v.

¹⁴⁹ LINHA/BÁRTA/DANĚK 1994, 36sq.

¹⁵⁰ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 22v.

¹⁵¹ ELIAS 1896, 43sqq.

1.2.1. Kaple sv. Voršily

K farnosti náležela i hřbitovní kaple, která v období stavby chrámu prakticky neexistovala, ale jisté propojení s ní existuje. Původní kaple sv. Voršily pocházela z 16. století, jako přesnější datum nám může posloužit 19. červenec 1550, den položení základního kamene. Zasněžení kaple souvisí se jménem dcery Jana Častolara. Další historická událost spojená s touto drobnou sakrální stavbou je její oprava roku 1837.¹⁵²

Nedlouho poté již roku 1858 udeřil do kaple hrom. Stavba nebyla nikterak opravena, a tak se její stav rychle zhoršoval až do té míry, že hrozila její sebe destrukce. Proto muselo dojít roku 1862 k jejímu stržení na náklady farnosti. Následně byla svolána sbírka na její znovuvybudování, ale ta posloužila jako finanční injekce ve výši 500 zlatých pro sbírku na přestavbu farního chrámu Archanděla Michaela. To je doloženo z dopisu adresovanému farností pro C. K. okresní hejtmanský sídlícímu v Krumlově.¹⁵³ Sbírkou na kapli sv. Voršily si nemůžeme pod vlivem dochovaných dokumentů přestavovat, jako činnost nemající význam. Ve skutečnosti tomu mohlo být i troch jinak. Již roku 1862 byla zhotovena plánová dokumentace na její výstavbu ve stylu lidového novobaro.¹⁵⁴

K samotnému znovuvybudování kaple došlo až roku 1902 díky zdejšímu rodákovi proboštovi z Jindřichova Hradce dr. Václavovi Cábovi a některým farníkům.¹⁵⁵

1.2.2. Duchovní správa farnosti v druhé polovině 19. století.

Historie jmenování křemežského kléru se dá snadno sledovat skoro až do samých počátků farnosti, však pro tuto práci je důležité si vyjmenovat jen některé z nich. Podívejme se tedy na duchovní správce farnosti v druhé polovině 19. století. V období, kdy přestavba chrámu visela nad farní pokladnou jak Damoklův meč.

P. Antonín Matějovský se stal, jako nejstarší kaplan, nástupcem svého předchůdce na postu faráře roku 1825 a na této pozici zůstal 36 let až do své smrti. Historií je vzpomínán jako aktivní kronikář, který se na poli vlastivědném zabýval zdejší farní historií.

¹⁵² LINHA/BÁRTA/DANĚK 1994, 40.

¹⁵³ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov Zámek, Český Krumlov Nové oddělení, Křemže IA 3K 33 c3, č. 837 10/9 884.

¹⁵⁴ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791 - 1949, II/ČK 4, číslo mapy 2194.

¹⁵⁵ LINHA/BÁRTA/DANĚK 1994, 40.

Jeho záliba je nejvíce znatelná na farní kronice.¹⁵⁶ Jeho důležitost pro tuto práci je ale klíčová z jiného důvodu. A tím je neschopnost na poli hospodaření s farním majetkem. Součástí farnosti byla hřbitovní kaple sv. Voršily pocházející z roku 1550. Roku 1837 byla opravena a roku 1858 do ní udeřil blesk.¹⁵⁷ V archivních písemnostech se můžeme dočíst oprávněnou kritiku na jednání tohoto duchovního, který roku 1858 zanedbal banální opravu vzniklou na kapli a svou pasivitou odsoudil tuto sakrální stavbu k zániku, jelikož za jeho nástupce, rok po jeho smrti musela být stržena. Rok 1862 se stal podmětem pro založení fondu pro znovuvybudování kaple sv. Voršily, který se následně v osmdesátých letech stává základem pro financování stavby farního chrámu Archanděla Michaela.¹⁵⁸

Následujícím křemežským farářem byl mezi lety 1861-1866 Josef Stopek. Za svého působení ve farnosti se převážně věnoval farnímu chrámu. Tento klerik musel dát z vážných statických důvodů strhnout kapli sv. Voršily a začít se sháněním prostředků na její opravu. Jedním z jeho počínů bylo i oslovení knížete Jana Adolfa, který při prošetření zjistil, že se jeho patronátní právo na hřbitovní kapli nevztahuje a tudíž její znovuvybudování uhradit odmítl.¹⁵⁹

Následný duchovní správce P. Jan Plevka ve zdejší farnosti pobyl až do roku 1870. Z tohoto roku máme první dochované stavební plány na přestavbu. Ze zápisu do farní kroniky je patrné, že byla od roku 1868 projektována nová dokumentace, která byla posléze uschována na fáře,¹⁶⁰ snad proto se nám z ní dochovalo jen torzo. Dále je podle zápisů ze zasedání farní rady zřejmé, že se již za Jana Plevky od roku 1867 silně uvažovalo o přestavbě chrámu.¹⁶¹ Příčin, proč by již Jan Plevka uvažoval o přestavbě, je dost. Snad za nejdůležitější můžeme považovat nedostatečný prostor pro věřící a již možná pokročilá zchátralost objektu. O čemž svědčí i zápis ve farní kronice. „¹⁷⁾Přišel na své stanoviště shledal, že zdejší chrám ¹⁸⁾Páně pro tak velkou farnost je příliš malý a že by za¹⁹⁾ potřebí bylo jej značně rozšířit, v toto rozšíření zasazoval²⁰⁾ se předchůdce jeho Jan Plevka usiluje o to, aby²¹⁾ na svůj náklad dílo toto podnikli.“¹⁶²

---

¹⁵⁶ ELIAS 1895, 9.

¹⁵⁷ LINHA/BÁRTA/DANĚK 1994, 40.

¹⁵⁸ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov Zámek, Český Krumlov Nové oddělení, Křemže IA 3K 33 c3 č. 837, 10/9 884.

¹⁵⁹ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 19r.

¹⁶⁰ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 18, řádek 9-13.

¹⁶¹ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov Zámek, Český Krumlov Nové oddělení, Křemže IA 3K 33 c2, 30/5 Copia simplex.

¹⁶² Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 14.

Plevkův nástupce Václav Novák přebírá farnost na Štědrý den roku 1870, však uvedení do funkce se dočká až na počátku února 1871.¹⁶³ Václav Novák byl ve své funkci až do roku 1883, kdy se stěhuje na faru ve Veselí. Osoba tohoto klerika je pro tuto práci klíčovou, poněvadž zasahuje nejen do období zhotovení nových projekčních plánů roku 1873 a finální projektové dokumentace z roku 1876, ale i z pohledu jím zaznamenaných bouřlivých jednání spjatých s plánováním postupu stavebních prací. Hlavně jej můžeme považovat za jednu z osob stojících za odmítnutím první dvojice projektu přestavby chrámu.¹⁶⁴

Kněz s tak typicky českým jménem Václav Novák se narodil 4. srpna 1824 ve Svinech u Veselí. Po skončení studií byl roku 2. listopadu 1851 z rukou nového biskupa Jana Valeriána Jirsíka posvěcen na kněze. Po tomto datu byl přidělen jako kaplan do Nákří, Velhřatic, posléze roku 1854 byl přidělen do Soběslavi, kde zůstává po dobu 16 let. Poté již nastupuje do Křemže.¹⁶⁵

2. října 1883 přichází do křemežské farnosti nový duchovní správce Tomáš Pfauser. Tento klerik byl duchovním správcem farnosti v době probíhajících stavebních prací na kostele. Důležitost P. Tomáše Pfausera tkví v jeho hojném kronikářském úsilí, pomocí něhož zachytil ve farní kronice jak představení přípravy, tak i stavební činnost na kostele. Na druhou stranu jeho zápisy do farní kroniky jsou silně subjektivní, jelikož P. Tomáš Pfauser byl v silných rozepřích, jak s farníky, tak i s Ústřední stavební kanceláří v Českém Krumlově.¹⁶⁶ Proto je ve farní kronice od chvíle jeho prvního zápisu psaná kritika mířená prakticky proti všem. Na druhou stranu jsou jím psané zápisy nejkompexnějšími, a tak nahrazují mnoho pramenů, které se nám nedochovaly. Takto zvláštní jednání klerika se dá vysvětlit jedině tím, že jako na kaplana neměl téměř žádný vliv na koncepci plánované přestavby, což se najednou změnilo.

Tomáš Pfauser se narodil 3. prosince 1836 v Německé Radouni u Jindřichova Hradce. Po teologických studiích byl vysvěcen na kněze 27. července 1862. Později krátce působil v Rudolfově. Dále následoval post kaplana v Čakově, který zastával mezi lety 1865-1872. Tehdy byl instalován do Křemže na post kaplana, na kterém setrval až do roku 1883, kdy je konečně jmenován zdejším farním správcem. V Křemži se Pfauserovi dostalo,

---

¹⁶³ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 14, řádek 1-5.

¹⁶⁴ O této problematice se více rozepisují v kapitole 6.1.3. Plánová dokumentace chrámu Archanděla Michaela a v 6.1.4. Přestavba chrámu Archanděla Michaela.

¹⁶⁵ ELIAS 1895, 9sq.

¹⁶⁶ ELIAS 1895, 9sq.

co se týče lokální církevní hierarchie, nemálo poct, poněvadž byl jmenován konsistorní radou, biskupským střídníkem krumlovského vikariátu.¹⁶⁷

1.2.2. Budova původního křemežského chrámu

Původní chrámová stavba chrámu Archanděla Michaela nedosahovala takové velikosti, jak tomu je dnes. O čemž se můžeme přesvědčit v dochované plánové dokumentaci.¹⁶⁸ Presbytář původního kostela zůstal do dnešních dnů nezměněn. Jeho čtvercový půdorysný tvar je zaklenut původní čtyřdílnou žebrovou klenbou, která je zdobena na svém svorníku erbem znaku střely. Na severní stranu kostela byla připojena sakristie, která stejně, jako tomu bylo u presbytáře, nebyla postižena přestavbami z 80. let 19. stol. Její obdélný půdorys je zaklenut valenou klenbou. Při východní straně presbytáře byla též podélná místnost, svou délkou korespondující s presbytářem a o nepatrně širší 1,3 metru. Presbyterium byla přízemní základnou pro chrámovou věž, která vyrůstala z obvodového zdiva kněžiště do výše 11 metrů. Stěny věže byly prolomeny dvojím typem okna. Přičemž první z nich bylo prolomeno v přízemí do kněžiště a mělo své horní ostění ve tvaru stlačeného hrotitého oblouku. Druhé z nich bylo použito v horním patře věže. Horní ostění tohoto okna mělo tvar segmentového oblouku. Tento typ okna byl nejspíše opakován i na severní a východní stěně věže. Zastřešení věže bylo řešeno poměrně stlačenou jehlanovou střechou. Kompozice věže tak působila velice mohutným dojmem. Chrámová loď byla malých rozměrů, přibližně 8 x 6 metrů. Strop lodi nebyl zaklenut, má jen rovný záklop. Styk stropu a stěn, jak je z plánů patrné, je řešen neprofilovaným fabionem. Na západní části lodi byla zhotovena kruchta, která byla i přes malý rozpon chrámu vynášena dvojicí pilířů vynášejících tři pole křížové klenby. Vchod na kůr byl přístupný jen z exteriéru při jižním chrámovém vchodu. Do prostoru lodi byla na jižní straně prolomena dvojice obdélných oken, která se opakovala i na protější straně chrámu, o které se nám nedochovalo žádné vyobrazení. Západní stěna chrámu byla členěna jen

---

¹⁶⁷ ELIAS 1895, 10.

¹⁶⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2168. et SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2169. et SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2173.

vchodovými dveřmi s rovným nadpražím a jakousi lehce ozdobnou římsičkou a oknem, které svým tvaroslovím korespondovalo s okenními otvory v patře věže. Prostor lodi byl zakryt obyčejným sedlovým krovem s horní polovalbou na své západní straně. Jedinou zvláštností krovu je, že byl zajímavě technicky řešen. Jeho konstrukce nesloužila jen k zakrytí půdorysu lodi, ale také k tomu, aby odlehčovala stropní konstrukci v jejím středu. Toho bylo docíleno středovým věšadlem. To plnilo v této konstrukci zvláštní roli, byly totiž o něj opřeny krokve v horní části, přibližně v jedné třtině se zapíralo pomocí šikmých sloupků do vaznic v místě křížení s pozednicí a vespod bylo vaznicí opětovně vynášeno. Paralelně s touto metodou je zde použit systém stojaté stolice. Dále se zde objevuje trám, který je položen v kolmém směru na kleštiny a je propojen se stropní konstrukcí. Je zvláštní, že někdo použil tak složitý krov k zastřešení pouhých 6 metrů, na který se dnes používá jen obyčejného hambálkového krovu.

1.3. Plánová dokumentace chrámu Archanděla Michaela

1.3.1. Zaměřovací plány původní stavby

Prvním a zásadním stavebním projektem je paradoxně architektonické detailní zaměření chrámové stavby, které je na jednom z výkresu datováno k 28.1. 1837 a zároveň signováno Svobodou.¹⁶⁹ Nejedná se o jediný výkres, ale o detailní rozkreslení stavby na: 1. výkres [1]¹⁷⁰ zachycuje pohled na jižní a západní stranu kostela společně i s řezem farní zdi.¹⁷¹ 2. výkres [3]¹⁷² je zpodobněním podélného řezu (s pohledem od jihu) a příčného řezu lodí (s pohledem od západu) chrámové budovy. 3. výkres je znázorněním půdorysu chrámové stavby a příčného řezu lodí [2]¹⁷³. Plány jsou zhotoveny v neuvedeném měřítku, ale zato s poměrovým měřítkem, díky čemuž se dají jednotlivé části projektu spočítat.

---

¹⁶⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2173.

¹⁷⁰ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2168.

¹⁷¹ Je možné, že tento výkres byl zhotoven jindy samostatně, jelikož je popsán jiným rukopisem a papír, který je na plán použit se též liší. Ale mohlo se také jednat o dvojici architektů pracujících na stejném úkolu, což by vysvětlovalo tyto odlišnosti.

¹⁷² SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2169.

¹⁷³ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2173.

K identifikaci plánů, jako přesné zaměřovací studie, jsem dospěl, poněvadž jejich data se neshoduje s komplexní rekonstrukcí chrámu. Zároveň krov, který je zde detailně zachycen, nese prvky barokního, ne-li archaičtějšího konstrukčního řešení, což by mohlo při novějším pojetí poukazovat na rekonstrukci střechy. Je tedy nejpravděpodobnější, že tyto plány byly zhotoveny v rámci předprojekční dokumentace v budoucnu plánované rekonstrukce, nebo snad už i přestavby. Archivně se tato hypotéza doložit nedá, ale na druhou stranu je jediným možným logickým vysvětlením. Architekt Svoboda je v rámci velkostatku Český Krumlov podepsaný i pod jinými stavebními plány v rozmezí let 1837-1856. Jedná se o plán kostela ve Svěrázu (1837),¹⁷⁴ plán školy v Horním Dvořišti (1846),¹⁷⁵ plán věže ve Frantolech (1848),¹⁷⁶ plán farních budov v Černici (1852)¹⁷⁷ a plán kostela ve Chvalšínách.¹⁷⁸ Při podrobném pohledu do farní kroniky též narazíme na jméno architekta Svobody. Ten je zde uváděn v první polovině osmdesátých let, jako člověk znalý projektu chrámu.¹⁷⁹ Dozajista se nejedná o téhož člověka, ale spíše o příbuzensky spřízněné osoby dvou generací. Je naprosto běžné, že se při vyhledávání jednotlivých zaměstnanců setkáte s několika lidmi identických, nebo podobných jmen, poněvadž v knížecích službách byly mnohdy zaměstnány celé rodiny.

1.3.2. První plány přestavby z roku 1868-1870¹⁸⁰

Již roku 1870 byla vypracována plánová dokumentace k přestavbě chrámu archanděla Michaela. Informace o ní, spojené s rokem 1868, jsou uvedeny ve farní kronice,¹⁸¹ Do dnešního dne se nám dochovala jen dvojice datovaných plánů. První z nich [4]¹⁸² znázorňuje půdorys chrámu, půdorys krovu a příčné řezy krovem v oblasti krovu nad

---

¹⁷⁴ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2232.

¹⁷⁵ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2242.

¹⁷⁶ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2080.

¹⁷⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2221.

¹⁷⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2107.

¹⁷⁹ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika, 19r.

¹⁸⁰ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2176 a 2177.

¹⁸¹ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p 18, řádek 9-13.

¹⁸² SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2176.

lodí a krovu věže. Druhý z plánů [5]¹⁸³ zachycuje dvojici pohledů, jižní a západní. Tento plán je signován architektem Moučkou. Je tedy velice pravděpodobné, že Moučka vypracoval i první z dvojice plánů.

Tento projekt je prvním, který přichází s myšlenkou rozšíření kostela pomocí prodloužení stávající lodi v kombinaci s transeptem. Samotné pojetí půdorysu by při odmyšlení sakristie evokovalo Petrův kříž, poněvadž těžiště projektu (presbyterium) se nacházelo na konci nejdelšího ramene pomyslného kříže. Samotné křížení proto již postrádalo symboliku přechodu mezi kněžištěm a lodí, ale prostor by byl symetricky obklopený dvojicí kaplí a západním vstupem. Partie chrámu, jako je historická loď, sakristie a presbytář, by zůstaly z velké části nezměněny. Však stavba měla kompozičně zcelena novým pojetí exteriéru. Stavba by dostala nová sdružená okna imitující gotické tvarosloví. Došlo by ke komplexní změně štukového členění stěn, vybudování ozdobných průčelí transeptu a západní strany chrámu. Věž by dostala zcela nový krov, který by již nebyl kuželového, ale dlátkového tvaru s malými vikýři a hřebenovou zvoničkou.

Podle již výše uváděného zápisu z farní kroniky nebyla nová koncepce chrámu farníky přivítána „¹⁴⁾ Knížecí stavitelské ředitelství v Krumlově zhotovilo ¹⁵⁾ tehdaž plán na rozšíření starého kostela v způsobě ¹⁶⁾ kříže, který se ale osadníkům zcela nelíbil, a proto ¹⁷⁾ toho času dle toho plánu k rozšíření kostela nedošlo. Čím déle ale tím citelnější ukázala se ¹⁹⁾ potřeba nového a většího stánku božího, a proto se znovu žádalo o stavbu nového kostela.“¹⁸⁴ Je tedy patrné, že plány nemusely být přijaty i proto, že se farní rada domnívala, že chrám by byl zbytečně drahý pro svou výzdobu, aniž by došlo k tak tíženému zvětšení prostoru pro věřící.

1.3.3. Stavební plány z 16. října 1875

Plánová dokumentace k zamýšlené přestavbě chrámu se nám dochovala v celistvosti tří plánů nesoucích původní označení a1 [6],¹⁸⁵ a2 [7],¹⁸⁶ a3 [8].¹⁸⁷ Jedná se o soustavu tří

---

¹⁸³ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2177.

¹⁸⁴ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 18, řádek 14-20.

¹⁸⁵ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2178.

¹⁸⁶ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy neurčeno.

výkresů zachycující projekt, který byl vypracován do posledního stádia studie. Přítomnost kót na výkresech, přesné rozměření a precizně zpracovaný plán svědčí o možnosti, že bylo o tomto projektu roku 1875 vážně zamýšleno. Samotné zrušení realizace mohlo být z důvodu změn ve farnosti a vzniku tlaku na globální přepracování projektu. Tuto tezi podporuje i půdorysná podobnost s Moučkovou předcházející stavební dokumentací. Projekt zhotovený roku 1875 působí jako zjednodušení již vyprojektované koncepce, přičemž k největším změnám dochází v oblasti úprav fasád. Jedná se spíše o střízlivé přiznání mohutnosti stavby, která je sice v plánované přistavované části stále dekorativnější, ale stavbu stávající se nesnaží zcela změnit.

Je zvláštní, že o této dokumentaci, jak dochované prameny, tak i farní kronika nepodávají žádné zprávy. Je tedy možné, že se architekt Moučka snažil o přestavbu s nižším rozpočtem, která by byla adekvátní množství prostředků, které chtěla farnost uvolnit a nebo se snažil napravit svou první chybu z rozmezí let 1868-1870. Ať je tomu jak chce, ani tato plánová dokumentace se neshledala s úspěchem. S tímto půdorysným řešením se můžeme paradoxně setkat i u jediné dochované plánové dokumentace ve Zvonkové [23-27],¹⁸⁸ která též nebyla realizována z finančních důvodů. Je tedy velice zřejmé, že bylo naprosto normální kopírování koncepcí nerealizovaných projektů v rámci stavební kanceláře.

1.3.4. Plánová dokumentace z roku 1878

Roku 1878 se již u popisů plánů nesetkáváme jen s jedním jménem architekta, jak tomu bylo doposud, ale hned s trojicí inženýrů, Moučka, Štěrbík a Bezpalec. Plány připisované do tohoto roku jsou již konečnou verzí chrámového projektu. Je zde již počítáno s demolicí věže a stržením chrámové lodě. Projekt je vystavěn na nové půdorysné koncepci a definitivně se odvrací od řešení navrhovaného roku 1875 a 1870. Chrám se nyní stává trojlodním kostelem, který si sice ponechává původní presbytář a sakristii (ta nemohla být stržena kvůli farní radě). Místo staré věže je zamýšlen sanktusník a plnohodnotná náhrada za starou věž má být vybudována v rámci západního průčelí.

---

¹⁸⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2179.

¹⁸⁸ SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2226-2231.

Architekt Moučka tentokrát zhotovuje jen situační plán znázorňující průběh výstavby.¹⁸⁹ Architekt Štěrbík je podepsaný pod dvojicí identických plánů.

Nejdůležitější část plánové dokumentace vznikla již roku 1878 a byla postupně doplňována o návrhy interiéru. Projekt se nám dochoval v podivuhodně uceleném stavu, proto si jej musíme rozčlenit na jednotlivé okruhy výkresů.

Za první tematický okruh bychom mohli považovat tzv. pohledy[9].¹⁹⁰ Je zde znázorněn chrám ze západní a jižní strany.

Druhým pomyslným okruhem jsou výkresy určující postup prací. Popřípadě bychom sem mohli zařadit i výkresy označující historické části jednotlivých úseků objektu. Jedná se celkem o dvojici výkresů. U prvního z nich [10]¹⁹¹ se jedná jen o situační půdorysné zakreslení náměstí společně se zakreslením chrámového komplexu i s hřbitovní zdí. Kostel je barevně označen podle částí, které budou zachovány, strženy a nebo postaveny. Druhý plán [11]¹⁹² je již plnohodnotným stavebním výkresem, který zachycuje kromě přesného zakreslení původního jednolodního a plánovaného trojlodního půdorysu, ještě dvojici řezů. První je veden příčně lodí a tak schématicky ukazuje objemový rozdíl mezi oběma prostory. Druhý řez je veden podélně v partii presbyteria, stávající věže a počátku lodí.

Třetím okruhem jsou již plnohodnotné stavební výkresy. Nalezneme zde výkres spojený s návrhem základů a výkopových prací s tím spojených [12].¹⁹³ O pokrokovosti návrhu svědčí trojí odstupňování šíře základu, tak, aby se efektivně ušetřilo za materiál základového zdiva. Součástí projektu je také pečlivé zaměření částí chrámu, které nemají být znovu budovány, a v jejich okolí zakreslení výkopových prací. Možná, že se jedná o opravu základových zdí, nebo jen o podklad pro jakýsi odvodňovací systém. Tento rys je nejpodrobnějším plánem chrámu ze všech. Do této skupiny bychom mohli zařadit ještě dvojici identických výkresů, které jsou relativně podrobným ztvárněním příčných a podélných řezů chrámem [13].¹⁹⁴ S těmito výkresy ještě koresponduje velmi podrobný

---

¹⁸⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2166.

¹⁹⁰ SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944, II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 1982.

¹⁹¹ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2175.

¹⁹² SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2183.

¹⁹³ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2174.

¹⁹⁴ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2180 a 2181.

podélný řez celou chrámovou stavbou,¹⁹⁵ který je významný svou podrobností a relativně velkým měřítkem.

S rokem 1878 můžeme spojit i výkres, který postrádá jakoukoliv dataci nebo signování. Jelikož výkres souvisí s výše zmíněnými plány k roku 1878, tak není pochyb, že se jedná o detailní rozpracování již existující plánové dokumentace nebo jen o nesignované výkresy.

Jako první bych zmínil detailní náčrt posledního patra a krovu věže se zakreslenými růžicemi a ozdobami střechy.¹⁹⁶ Za zmínku stojí i dvojice návrhů na přeměnu exteriéru místnosti, která sousedí s presbytářem z východní strany.¹⁹⁷ Popřípadě i návrh krovu, který byl nad tímto prostorem realizován.¹⁹⁸ Nakonec i krov a sanktusník nad presbyteriem¹⁹⁹ je též podchycen pomocí podrobné plánové dokumentace. Ta vznikala až při výstavbě chrámu, jelikož o sanktusníku a jeho stolici nenalezneme žádné zmínky v projektovém rozpočtu.

Podíváme-li se na problém určení autorství projektu, musíme si uvědomit, že popisy na samotných stavebních plánech nás mohou lehce mýlit. Důvod je prostý, poněvadž kromě několika málo podepsaných projektů architektky Štěrbíkem a Bezpalcem je i množství výkresů bez označení zhotovitele. Zároveň dvojice architektů nikdy na žádné z dochovaných písemností nefigurují. Dle mého mínění se spíše jednalo o rýsovače, kteří pomáhali s rýsováním plánové dokumentace do její finální podoby. Příčinou jejich přidělení na tento úkol mohl být nedostatek času, což je spíše moje domněnka.

Projekt byl v průběhu výstavby připisován dvojici architektů. Prvním z nich byl Jan Sedláček, který bezesporu na chrámu jako architekt pracoval. Však jeho pozice nebyla tak vysoká, aby mohl určovat celkovou koncepci chrámu. Jeho úkolem zde bylo navržení detailů chrámového interiéru, o čemž se podrobněji zmíním v následující podkapitole. Zároveň roku 1878 nebyl architekt Sedláček na dost vysoké funkci, aby se tohoto úkolu

---

¹⁹⁵ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2171.

¹⁹⁶ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2186.

¹⁹⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2172.

¹⁹⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2192.

¹⁹⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2184 a 2185.

mohl zmocnit. Vždyť povýšen byl až o rok později a k připsání jeho autorství došlo jen na jednom dokumentu záměnou způsobenou zapisovatelem z řad farní rady.²⁰⁰

Podle mého názoru a podle dochovaných písemností, můžeme za tvůrce poslední realizované plánované dokumentace považovat Damasa Deworetzkého. Můžeme se o tom přesvědčit v zápisu ve farní kronice z roku 1885, zde je napsáno: „(...) ²⁸⁾ Potřeba nového a většího kostela byla úředně ²⁹⁾ zjištěna, a proto byl roku 1878 druhý náskres ³⁰⁾ stavební na rozšíření kostela v Křemži od ³¹⁾ knížecího Schwarzenberského stavitelského ³²⁾ ředitelství P. T. panem Damasem Deworetzkým ³³⁾ zhotoven.“²⁰¹ V dalším dokumentu se můžeme dočíst, že stavba chrámu byla řízena těmito úředníky knížete. Damas Deworetzký – knížecí šéfinženýr, knížecí architekt Jan Sedláček a stavitel Antonín Moučka.²⁰² Dokonce v dopise psaným místním farářem roku 1888 se doslovně píše, že rodina Deworetzkých věnovala farnímu kostelu obraz anděla strážce.²⁰³ Zástupci farní rady jednaly s Damasem Deworetzkým kvůli zamýšleným změnám spojeným s přestavbou chrámu, o čemž se můžeme přesvědčit ze zápisu z jednání.²⁰⁴ Je tedy bezpochyby, že Damas Deworetzký je autorem návrhu stávajícího chrámu.

Mluvíme-li o architektovi, tak musíme věnovat prostor i staviteli. U zdejšího chrámu padla volba na stavitele Moučku. Se stejným příjmením jsme se již setkali u plánové dokumentace z let 1868-1870 a 1875. Architekt Moučka pracoval jako projektant v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století i na jiných stavbách. Jen na území českokrumlovského velkostatku jich bylo 11: 1878 plán záchodů v městské škole v Českém Krumlově,²⁰⁵ 1878 plán přestavby školy v Černici,²⁰⁶ návrh nových oken do kostela v Ondřejově,²⁰⁷ Půdorys kostela v Rychnově nad Malší,²⁰⁸ 1884 situační plán hřbitova ve Zlaté Koruně,²⁰⁹ 1884 plán školy ve Chmelné,²¹⁰ 1885 plán hospodářských

---

²⁰⁰ SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, č. listiny nikterak neoznačeno.

²⁰¹ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p 18r, řádek 28-32.

²⁰² SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, č. listiny nikterak neoznačeno.

²⁰³ SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, označena jen II.

²⁰⁴ SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, č. 2245.

²⁰⁵ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2389.

²⁰⁶ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2387.

²⁰⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2224.

²⁰⁸ SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944, II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2000.

²⁰⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2377.

budov v Polné,²¹¹ 1886 zaměřovací plán školy v Pěkné,²¹² 1886 plán školy a bytu učitele v Křišťanově²¹³ a 1887 plán demoličních prací prelátské knihovny ve Zlaté Koruně.²¹⁴ Však Moučka, kterého nalezneme podepsaného pod většinou z korespondence, vyřizující dodávání materiálu z knížecího majetku, je jiným člověkem majícím stejné příjmení. Takováto podobnost jmen byla u knížecích zaměstnanců zcela běžná.

1.3.5. Realizované návrhy interiéru Jana Sedláčka z roku 1886

Z návrhů Jana Sedláčka se nám dochoval výkres hlavního oltáře Archanděla Michaela podepsaný Sedláčkem a datovaný k 30. prosinci 1886 [14].²¹⁵ Druhým plánem Jana Sedláčka je návrh kazatelny, který je signován a datován identicky.²¹⁶ Problémem této dokumentace je, že se nám dochovala jen v torzálním stavu dvou výkresů. Dle mého názoru musely být Sedláčkem zpracovány minimálně návrhy na boční chrámové oltáře a možná i na složitěji zpracované solitéry interiéru.

Sedláčkův návrh hlavního oltáře Archanděla Michaela [15].²¹⁷ byl dozajista rodovou zakázkou. Můžeme se dočíst,²¹⁸ že tento oltář byl darem samotného knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenberku. Ale na druhou stranu se možná ze Sedláčkovy strany nejedná o nic víc, nežli o rozkreslení již existující studie oltáře a převedení ho do měřítka, o čemž svědčí výkres znázorňující řezy chrámem 31. července 1875 [13].²¹⁹ Tento plán je totiž doplněn i o návrhy hlavního oltáře, bočních oltářů a kruchty. I když u ztvárnění interiéru je důraz

---

²¹⁰ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2396.

²¹¹ SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944, II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 1996.

²¹² SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2400.

²¹³ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2401.

²¹⁴ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2303.

²¹⁵ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2188.

²¹⁶ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2187.

²¹⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2188.

²¹⁸ ELIAS 1895, 6.

²¹⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2180 a 2181.

spíše kladen na schematičnost, poněvadž jsou zde doplněny jen pro zevrubnou představu interiéru, na výkresu znázorňující řezy chrámovou stavbou. Sedláčkův návrh je tedy spíše doplněním novogotického tvarosloví do již pevně dané koncepce.

U Sedláčkova návrhu kazatelny²²⁰ [15] se ale již jedná o architektovu samostatnou tvorbu. I přes skutečnost, že část svého dekoru přejímá z hlavního oltáře.

1.4. Přestavba chrámu Archanděla Michaela

Výstavba nového chrámu Páně spojená s částečnou demolicí stávajícího kostelíka byla pro obec v druhé polovině 19. století prioritou. Přesněji se o této stavební činnosti uvažovalo již od roku 1868.²²¹ Však po dlouhá léta se zdálo, že i přes nadšení farní obce bude kostel realizován maximálně na papíře. Problém byl v tom, že farní osada chtěla od počátku veliký kostel a nechtěli se spokojit s navrhovaným polovičatým řešením, ale druhým kritériem farnosti bylo zachování původního kněžiště, stůj co stůj. Farníci se opírali o tvrzení C.K. okresního hejtmána v Krumlově Josefa Sumera, který je ujišťoval, že kníže Jan Adolf II. co patron kostela je povinen nový větší kostel vystavět. Ale knížecí úředníci se drželi zákona ze 7. května 1874, který dává patronovi za povinnost jen kostel udržovat a nikoliv financovat celou novostavbu na své náklady. Jeho povinností bylo jen přispět na stavbu v takové míře, jako by se stávající kostel musel stavět znovu.²²² Jednání o spolufinancování stavby nesmírně zdržovalo její realizaci a nepřímo vedlo k již popisovaným změnám v projektu. Již roku 1875 vypadalo, že vše bude připraveno, ale farní osada se odmítla přizpůsobit a nepřispěla 2000 zlatých na stavbu. Zároveň odmítli i Moučkovy²²³ návrhy přestavby chrámu. Situace byla na první pohled bezvýchodná. Snad proto pověřil postupně kníže Jan Adolf II. tolik architektů (Štěrbík, Bezpalec, Sedláček, Moučka a Deworetzký) na stavbu křemežského chrámu. Plány byly zhotoveny pod vedením samotného Damase Deworetzkého mezi lety 1875-1878 a kolem roku 1884, který vyšel farní radě v mnohém vstříc a za pomoci stavebních adjunktů Johanna Štěrbíka

---

²²⁰ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2180 a 2181.

²²¹ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 18v.

²²² Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 18v řádek 11-27.

²²³ Architekt Moučka a stavbyvedoucí Moučka nejsou jedna osoba, ale jedná se jen o shodu příjmení.

a Johanna Bezpálce, co by rýsovačů, dal základ nového konceptu chrámu. Názor na novou stavbu se zásadně začal lišit mezi farní radou a samotným duchovním správcem o něco později. Spor vznikl výměnou faráře, poněvadž Václav Novák byl nahrazen dosavadním kaplanem Tomášem Pfanserem. Ten přišel v období, kdy byl projekt již léta hotov a jeho definitivní verze už byla zaslána ke schválení na Vysoké C.K. místodržitelství.²²⁴ Otec Pfanser se tedy rozhodl vše změnit svou iniciativou na předělání projektu z přestavby na kompletní novostavbu, která by byla bez jakýchkoliv pozůstatků minulých stavebních fází. Zároveň měl tento klerik ještě jednu podmínku, a to zrušení výstavby plánovaných oratorií.

První kroky otce Pfansera vedly 3. října 1883 k P.T. patronátnímu řediteli Antonínovi Nedobytnému a dostalo se mu odpovědí, že plány na přestavbu kostela jsou již zaslány ke schválení na C.K. okresní hejtmanství v Krumlově a C.K. místodržitelství v Praze, tudíž s tím již nechce nic dělat.²²⁵ Následně oslovil dne 5. ledna 1885 i samotného knížecího architekta Damase Deworetzkého „²⁾a řekl mu, že stejný, ³⁾nízký a úzký presbytář nebude se hodit k nové vysoké lodi by se v Křemži zcela nový chrám Páně ⁵⁾vystavěl. Dle dopisu P. T. pana Praeláta ⁶⁾uloženého ve farním archivu vyvrátil mu ⁷⁾pan Damas Deworetzký všechny činěné námitky ⁸⁾a pan praelát se dal přesvědčit, že plán na ⁹⁾rozšíření kostela v Křemži je výborný a psal ¹⁰⁾farnímu úřadu, aby i zástupcové obce při rozšíření kostela setrvali.“²²⁶ 8. ledna přijel do Křemže kvůli kolaudaci rozšířené školy architekt Josef Svoboda z Budějovic, kterému byly plány na rozšíření kostela dobře známé a tak na výzvu duchovního správce přesvědčoval farníky, ať podpoří spíše novostavbu chrámu, což se mu dařilo. 14. ledna nato byla svolána schůze farníků, která měla definitivně rozhodnout tento spor bez účasti faráře. Zde byl o jeden hlas přehlasován návrh novostavby a plány z roku 1878 byly definitivně schváleny.²²⁷

Povolení stavby chrámu z pohledu úřadů bylo též dlouhodobým procesem, jak se tomu můžeme dočíst v kolaudačním protokolu z 3. října 1888. Samotné stavbě muselo předcházet nejedno povolení. První z nich vydal samotný kníže Jan Adolf II. již 24. července 1883 pod číslem jednacím 74. a následně 14. srpna téhož roku pod číslem jednacím 1943. Dne 24. června o rok později se ke stavbě chrámu kladně vyjádřilo i Vysoké C.K. Místodržitelství pomocí výnosu pod číslem jednacím 89.092. Poslední povolení bylo z tohoto výčtu vystaveno na C.K. okresním hejtmanství v Krumlově pod

---

²²⁴ SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, Kolaudační protokol: 3. října 1888.

²²⁵ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 18r řádek 4-22.

²²⁶ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 19v.

²²⁷ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 19r.-20v.

číslem jednacím 5262.²²⁸ Je tedy patrné, že kdyby se farní rada dne 22. ledna 1885 rozhodla jinak, byl by to z její strany čistý nerozum.

Problém s výstavbou byl spojen ještě v polovině 80. let s financemi, což nám dokládá korespondence farnosti Křemže s C.K. okresnímu hejtmanství, kde farnost žádá o převedení veškerých financí ve výši 500 zlatých z fondu věnovaného vybudování kaple sv. Vošily.²²⁹ V listině ze dne 24. června 1884 od okresního hejtmana Heyrovského obecnímu úřadu v Křemži se dozvídáme, že finance na stavbu kostela byly odhadovány jen na 23 654 zlatých. O této částce a pojistce na financování stavby se v Křemži usneslo na jednání 20. června 1854. Kníže Schwarzenberk se zde zavázal k daru ve výši 3500 zlatých. Farnost platí veškerý dovoz a 10000 zlatých. V druhé fázi výstavby se bude zvyšovat klenba. Pro stavební dozor byly určeny tyto osoby: zástupce patrona chrámu, křemežský farář a jako zástupci osadníků byl určen Jakub Stanko, Matouš Rýpota a Vojtěch Schneider.²³⁰ Kníže Jan Adolf II. podporoval výstavbu chrámu i po materiální stránce, jelikož poskytl stavební hmoty do určité míry jako dar a nad stanovenou hranici domluvil ceny, které byly pro farnost přinejmenším výhodné.

Speciálně povolil křemežským obyvatelům, aby veškerý kámen dobývali u Chlumečku na kopci nesoucí jméno Kobylí Hlava, písek mohl být těžen v lese u Slavče. Cihly byly na stavbu dováženy ze tří cihelen: knížecí v Chlumě, mříčské patřící panu Dvořákovi a z cihelny v Lipí. Dříví mohlo být těženo v knížecích revírech náležících Kleti a na prkna nařezáno v místě zvaném Tuš, které se nacházelo na hranicích s Bavorskem. Vápno bylo dovezeno z jakési knížecí vápenky v blízkosti Českého Krumlova. Pro názornost si můžeme uvést i některé ceny uvedených materiálů. 1 m³ vápna byl za 18 zlatých, stejné množství písku bylo za zlatáček. Tisíc cihel bylo ceněno na 16 zlatých a střešní tašky ve stejném množství byly za 18 zlatých.²³¹

V prvním roce stavby (r. 1885) zůstal starý chrám ještě stát, poněvadž stavební činnost byla soustředěna na výstavbu obvodového zdiva nové lodi. Bohoslužby ve zdejších kostele mohly zůstat stále v normálním pořádku.²³² Ale farnost naplňovala obava, jejíž podstata tkvěla v demoličních pracích následujícího roku. Měla být stržena stávající věž, loď a dokonce i místnost na východ od presbyteria. Farní obec se začala obávat o nejstarší část kostela a tak kvůli kněžišti a dalším problémům vyslali svého zástupce k Damasu

²²⁸ SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, Kolaudační protokol: 3. října 1888.

²²⁹ SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, označeno II., 1r.

²³⁰ SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, č. 6623.

²³¹ SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, označeno II. 1r-2r.

²³² Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika, p. 21v, p. 19-22.

Deworetzkému. Hlavní otázkou rozhovoru bylo, zda v důsledku demoličních prací nedojde k destrukci klenby presbyteria a zároveň, jestli stavební plány pamatují na vlhkost v objektu, která tu prý bývala značná. Pan Deworetzký zástupce uklidnil, že se ničeho nemusí obávat.²³³ Následující rok tedy byly provedeny demoliční práce a odstraněna spousta obtíží s tím spojených. Hlavní z nich byla spojena s konáním bohoslužeb, které se o nedělích a svátcích konaly ve zbytku kněžiště, přičemž farníci byli usazeni do staveniště vznikajícího trojlodí. Ve všedních dnech však tomu bylo jinak, jelikož byly bohoslužby přesunuty do prostoru sakristie.

Podle listiny ze dne 17. srpna 1887 se povoluje křemežské farnosti sbírka ve farnostech politického okresu Budějovice (tj. Kamenný Újezd, Sv. Jan, Římov, Doudleby, Boršov, a jižní a západní strana venkovských obcí okolo Českých Budějovic: Dubné, Velký Čakov a Strýčice).²³⁴ Je patrné, že nastal finanční kolaps, který zabraňoval dokončení stavebních prací. Finanční problémy byly téhož roku vyřešeny. Následující rok 1888 byl pro farnost radostný. Chrám se dočkal svého dokončení a farnost vysvěcení od českobudějovického biskupa Říhy.²³⁵

Po celou dobu výstavby pracovali na chrámu převážně místní řemeslníci, kteří byli vybíráni pomocí veřejných aukcí. Nízký rozpočet byl dále stlačen na své minimum i díky pomoci farníků, kteří mnohdy pracovali na tomto chrámu Páně nezištně bez jakéhokoliv nároku na honorář. Takováto solidárnost umožnila chrámu poslední původně neplánovanou změnu v projektu. Byl postaven malý sanktusník, který byl pomocí své nosné konstrukce zakotven do krovu presbyteria. Jedná se o obyčejnou malou dřevěnou věžičku, která je pokryta měděným plechem.²³⁶

Jednou ze zvláštností přestavby chrámu je i změna úrovně podlah, jak v oblasti novostavby, tak i v zachovaných původních částech chrámu. Díky tomu muselo dojít k otevření krypty²³⁷ a revizi uložených pozůstatků bývalých patronů kostela.

---

²³³ SOkA Český Krumlov, pracoviště Plešivec, Farní úřad Kremže, karton F-7, karton m 1, Prelatum Böhm. Krumlou L J Krem !.

²³⁴ SOkA Český Krumlov, pracoviště Plešivec, Farní úřad Kremže, karton F-7, karton m 1, CK okresní hejtmanství Čís: 19.851.

²³⁵ SOkA Český Krumlov, pracoviště Plešivec, Farní úřad Kremže, karton F-7, karton m 1, Zápis o svěcení chrámu.

²³⁶ SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, karton m 1, Kolaudační protokol: 3. října 1888.

²³⁷ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 22v.

1.5. Stávající, neboli realizovaný chrám

Křemežský chrám je stejně jako zvonkovský přestavěnou chrámovou stavbou s tím rozdílem, že křemežský kostel měl velkorysejší rozpočet umožňující objemnější projekčně stavební práce. Kostel je trojlodní stejnolodní stavbou, věží centrálně začleněnou do západního průčelí chrámu a se zachovaným původním presbyteriem a sakristií. Zachované části stavby byly zaklenuty a ze strany farní rady byl vyvíjen tlak, aby zůstaly nepoškozeny. Kněžiště je na téměř čtvercovém půdorysu o rozměrech 6,4 x 6,8 metru. Tento prostor je zaklenut jediným klenebním polem křížové, mírně převýšené žebrové klenby. Patu klenby tvoří kamenné konzoly. V presbytáři nalezneme i původní gotické sanktuárium a novogotický oltář Archanděla Michaela, který byl sponzorován samotným knížetem Janem Adolfem II. a detailně rozpracován Janem Sedláčkem. Na severní straně chrámu je též původní prostor. Nachází se zde sakristie, mající obdélný půdorys o rozměrech 8,6 x 5 metru. Její prostor je zastropen obyčejnou valenou klenbou. Přání farní rady, týkající se zachování těchto prostor, se následně stalo limitem pro celý projekt a zároveň i do určité míry i zdrojem inspirace. Gotická klenba kněžiště se stala přirozenou inspirací pro zaklenutí chrámu. Hlavní loď pro svůj půdorys převzala na šíři svého klenebního travé podle kněžiště 6,4 metru, ale z dispozičních důvodů došlo k mírnému zkreslení délky nejvýchodnějšího a nejzápadnějšího klenebního pole hlavní lodi. U bočních lodí bylo přistoupeno k změně v půdorysu kleneb na obdélný tvar, jelikož šíře bočních lodí je jen poloviční oproti hlavní lodi. Klenební systém byl oproti presbyteriu též upraven. V lodích se setkáme s žebrovými křížovými převýšenými klenbami, ale již je upuštěno od konzol, co by podpůrného systému žeber, jelikož zdejší klenby vycházejí z říms osmera pilířů a šestnáctera pilastrů. Je zde další odlišnost, která spočívá v postupu zhotovování klenebních žeber, zatímco žebra kněžiště jsou kamenná, tak žebra chrámových lodí jsou jen keramická (z cihel) a dotvořena štukem. V oblasti předělů mezi klenebními poli se vždy objevují zdvojená souběžně umístěná žebra. Ta mají od sebe vzdálenost přibližně se rovnající šíři jedné ze stran pilíře, z kterého vycházejí. Pilíře nesoucí klenební pole jsou vybudovány na osmibokých půdorysech a samotné tělo pilíře je od země k první římsě hladké. Část pilíře mezi první a druhou římsou je zdobena florálně akantovými listy. Následná druhá římsa je zároveň patou klenby. Pilastry obvodových stěn postraních lodí přebírají rozčlenění z pilířů. Malé kněžiště nemohlo být tradičně rozšířeno, proto došlo k přetransformování nejvýchodnější klenby bočních lodí na kaple a jejich prostor byl od východního pole klenby lodí oddělen hrotitým obloukem, nad kterým byla

vybudována balustráda, čímž měl vzniknout iluzivní dojem oratoří ústících do prodlouženého kněžiště, které bylo stále architektonicky hlavní lodí. Tento dojem nebyl původně zamýšlen, svědčí o tom výkres ukazující primárně postup stavebních prací [X],²³⁸ kde je zřejmé, že tyto prostory měly být oratořemi se samostatnými přístupy z bočních lodí. Během rozpracování plánové dokumentace byly tyto prostory postoupeny bočním oltářům, poněvadž výše zmiňovaný plán je jediným nákresem oratoří, proti kterým zdejší duchovní správce tak zbrojil. Do chrámu byly naplánovány tři vstupy. První i druhý boční vchod je umístěn do středních klenebních polí bočních lodí. Ale hlavní chrámový vchod je situován skrze kostelní věž přímo do hlavní lodi v oblasti pod kruchtou. V oblasti pod kruchtou je též i vchod na kůr, odkud je vstup do věže²³⁹ umožňující i přístup na chrámovou půdu. Chrámový krov je v Křemži oproti Zvonkové odlišný, příčinou je odlišné rozpětí, které musí být zastřešeno a je zde i možnost podepření, které ve Zvonkové schází. Chrámová loď je široká 17 metrů a dlouhá 26,5 metru, přičemž osová šíře hlavní lodi činí necelých 8 metrů a osová šíře boční lodi je přibližně 4 metry. Předěl lodí tvoří čtyři páry pilířů, nad nimiž je poctivá klenební soustava. Dále byly vybudovány zdi nad klenebními předěly mezi hlavní lodí a loděmi bočními. Jejich výše koresponduje s výší koruny obvodových zdí. Tato konstelace si přímo vyžaduje zastřešení pomocí stojaté stolice, kdy jsou sloupky této konstrukce podepírány vaznými trámy v místech nad pilíři. Zdejší konstrukční systém musel být kvůli sedmnáctimetrovému rozpětí, doplněn o hambálek mezi krokviemi a věšadly, kvůli vyšší účinnosti sloupek stolice. Krov je přirozeně sedlový a na své západní straně je zakončen štítem a na své východní straně přechází ve valbu a následně v nižší krov presbyteria, který je na menším rozpětí osmi metrů. Konstrukce této střechy je do jisté míry identická s již výše popisovanou, jen s těmi rozdíly, že je konstrukce menší, bez podpor v podobě pilířů a samozřejmě se zde nesetkáme s hambálem. I tato sedlová střecha je též na své východní straně zakončena valbou. Prostor sakristie je zakryt pultovou střechou s valbou a malá místnost přičleněná k východní stěně kněžiště má jen pultový krov.

Exteriér chrámu je pojat v podobném duchu, jako u interiéru. Dnešní homogenní okrový nátěr kostelní fasády degraduje původní pojetí vznosného ornamentu nevýrazně tlumenou barvou, ale i přesto nemůže zcela zkreslit původní architektův novogotický záměr, který se původně odkazoval k velkolepým stavbám knížete Jana Adolfa. Stěna je

---

²³⁸ SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944, II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 1892.

²³⁹ Zde nalezneme v patře věže signování do štuky omítky v podobě roku 1887. Jedná se nejspíše o datum dokončení věže.

zde členěna jak vertikálně, tak i horizontálně. Vertikální členění stěny způsobují opěrné pilíře, které dávají exteriéru kromě jistého rytmu také gotického ducha. Jediným prostorem, který postrádá opěrné pilíře, je presbyterium, které je nemá, poněvadž se podle dochovaných plánů počítalo, že bude dodatečně upraveno. Mělo dojít ke stržení malé východní místnosti a místo ní vybudování východního průčelí, které by bylo přinejmenším honosné. Nejspíše pro finanční problémy bylo od těchto plánů odstoupeno. Horizontální členění stěny bylo rozděleno do dvojice pomyslných sfér. Prvním je kvádrování pojednané ve štuku, které je na své horní hraně ohraničena štukovou římsou. Kvádrování nebylo pro soudobou architekturu ničím ojedinělým, pouze se lišilo podle své pracnosti a realističnosti. S vrcholným umem tohoto směru se můžeme setkat na rodové hrobce a zámku Hluboká, kde se řemeslný um kloubí s dokonalostí. Zde se však jedná jen o prakticky provinčně průměrnou práci. Druhou vertikální sférou je přibližně konstantně vysoký pás oken. Oproti Zvonkové se na křemežském chrámu objevuje hned několik typů oken. První z nich je asi i nejjednodušším prvkem fasády. Tvar tohoto okenního otvoru je obdélný s převažujícím vertikálním prostorem. Jeho zastoupení nalezneme pouze v přízemí věže, kde se objevuje osamoceně na severní a jižní stěně a také v patře věže, kde je již komponován v páru na všech třech viditelných patrech věže. Další typ okna je téměř identický s tím rozdílem, že své horní ostění má pravoúhle odskočené. S umístěním těchto oken se můžeme setkat na západní stěně lodi, kde jsou umístěny do přízemí, jako solitérní prosvětlující prvky do míst pod kůrem, a vždy u prvního a posledního pole bočních lodí, kde jsou však v páru. Následně je zde i typ vertikálně výrazného okna s hrotitým obloukem, které je dekorováno ústupkem a okosením parapetu. Použití tohoto okna je s mírnými obměnami velice značné. Ve výrazně úzké podobě jej nalezneme v druhém patře věže, kde se vyskytuje v páru, což je podobné řešení, se kterým se můžeme setkat u nerealizovaného projektu Zvonkové již roku 1872.²⁴⁰ S menším poměrem šířky k výšce nalezneme tento typ v relativně širokém zastoupení, přesněji na jižní a východní straně presbyteria, na jižní a východní stěně chrámu, jako okrajová okna, a na západním průčelí, kde jsou umístěna po stranách věže. Posledním typem okenního otvoru je doplnění předcházejícího typu o prolomení do masy zdi nad svým překladem do tvaru trojhlavky. Celková kompozice je doplněna štukovými ornamenty tak, aby vznikala iluze gotického okna s kružbou.

---

²⁴⁰ SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944, II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2227.

Posledním vertikálním členícím dekorem je římsa zakrývající podhled u přesahu střechy. Na její členění byl zvolen kromě postupně ustupujících vertikálních pruhů i zdvojený zubořez. S tímto dekorem se můžeme setkat jen na exteriéru lodí, nikoliv na kněžišti, které postrádá v tomto ohledu bohatší ztvárnění.

2. Zvonková

2.1. Dějiny vsi a farnosti Přední a Zadní Zvonková (Glöckelberg)

První zmínky o Zvonkové pocházejí z roku 1588, kdy královská komora v Praze dala zřídit na území Horní Plané celnici, která kontrolovala pohyb po obchodní stezce v úseku mezi Horní Planou a Pasovem. Prvními obyvateli Zvonkové byli dozajista přistěhovalci z okolních českých i německých vesnic a jejich obživou byla většinou těžká práce v panských lesích. Druhá zmínka o vsi pochází až z roku 1670. Touto listinou Jan Kristián z Eggenberka povoluje zdejším havířům a dřevorubcům si vystavět domy. Další zásadní změna na území je spjata až s reformami císaře Josefa II., který restrukturalizuje farní síť výnosem, že každé osídlení mající nad 700 obyvatel, je-li vzdáleno od svého spádového chrámu více jak hodinu chůze, si má nově vybudovat vlastní kostel. Do této doby byl nejbližším kostelem chrám v Horní Plané, který tuto vzdálenost převyšuje více než dva a půl násobně. K samotné realizaci chrámu, v podobě dřevěné kaple, dochází nedlouho poté. Donátorem kaple se stává Náboženský fond. Jemu je i následně přiřčen patronát nad touto stavbou. Práce na chrámu Páně postupovaly rychle a tak již 29. dubna 1787 došlo k vysvěcení novostavby. Kaple se tímto stala lokálií farnosti Horní Planá. Dřevěná chrámová stavba byla považována jen za prozatímní řešení, než se přistoupí ke stavbě zcela nového zděného kostela. S jeho výstavbou se neotálelo a základní kámen byl položen již 16. května 1788. O rok později jsou práce pozastaveny, jelikož docházejí peníze. Těživou situaci vyřeší až intervence místního administrátora Höblera u Arcivévody Leopolda. Díky jeho dobrodiní byla výstavba chrámu opět započata a již 19. října 1794 mohlo dojít k vysvěcení kostela, i když samotná stavba nebyla ještě zcela kompletní, jelikož jí chyběla menší vížka mající jako zvonička funkčně dekorovat portál. Povýšení na samostatnou farnost se ves Zvonková dočkala až v polovině 19. století, přesněji roku 1857.

Příčinou této změny byla reorganizace území vikariátů, díky čemuž sice Zvonková zůstala podřízena Horní Plané, ale nyní na jiné úrovni. Duchovním správcem nově vzniklé farnosti byl určen dosavadní administrátor Jan Mezinger. Přínosem pro farnost bylo výrazné navýšení příjmů. Farnost Zvonková měla přiřknutý důchod ve výši 480 zlatých a 90 krejcarů plynoucího z náboženského fondu a 25 zlatých a 20 krejcarů ze školy a fundací. Samotná farnost měla pod svou správou nejen ves Zvonková, ale i vsi Huťský Dvůr a Josefův Důl. Roku 1859 měla celá farnost na 1436 obyvatel. Barokní kostelík byl silně poničen při požáru roku 1876 a mezi lety 1876-1878 je chrám nově postaven do dnešní podoby.²⁴¹

Ves Glöckelberg spadala i profánně pod obec Horní Planá, poněvadž toto město bylo nejen středobodem vikariátu, ale i okresu. Tato sakrální a profánní podobnost, co se týče správních center, není náhodná. V 19. století byl kladen důraz, aby se jak světské, tak i církevní členění území pro zjednodušení překrývalo. Ves Glöckelberg byla po celou dobu svého trvání součástí ještě jednoho územního celku, a to panství, později velkostatku, Český Krumlov. Rok 1850 byl pro ves rokem změny. Nyní byla povýšena na obec. Pod Zvonkovou nově spadaly vsi Huťský Dvůr a Josefův Důl. Zvonková tedy měla 125 obyvatel a 20 domů. Zdejší původní kostel zasvěcený Janu Nepomuckému pocházel z roku 1788. Obec to byla malá, měla však tři mlýny a náves. Nedaleko se rozkládá Zadní Zvonková Hinter Glöckelberg se 49 domy a 92 obyvateli.²⁴²

Ke vzniku a rozdělení obce na Zadní a Přední došlo již při vzniku osídlení, díky nerovnoměrně situované zástavbě. Obě tato označení jsou používána dodnes. S pojmem Přední Zvonková je spojen bývalý objekt kasáren pohraniční stráže, dnešní kravín a s místopisným označením je kostel sv. Václava a jeden dochovaný dům, který je mylně označován jako fara.

2.2.1. Duchovní správa v druhé polovině 19. století

Pro vyřešení problematiky duchovní správy v obci se musíme podívat do diecézního archivu. Zde při pozorném nahlédnutí do diecézního katalogu z roku 1872²⁴³ zjistíme,

---

²⁴¹ MAREŠ/SEDLÁČEK 1918, 57.

²⁴² BOLEŠKA/DVOŘÁK 1896, 201 Glöckelberg.

²⁴³ Knihona biskupství České Budějovice, Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dioceseos bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1872, Č.B. – 1872 nepag., Glöckelberg.

že ve farnosti byl jako duchovní správce ustanoven Jan Menzinger. Jeho působení ve farnosti a rekonstrukci jeho životních dat můžeme čerpat z prvního dílu Knihy kněží,²⁴⁴ kam byly zapisovány osobní údaje o diecézním kléru již od počátků českobudějovické diecéze.²⁴⁵

Jan Menzinger se narodil 17.2. 1808 v městečku Rudolfov u Českých Budějovic, za svého mládí absolvoval teologická studia a kněžského svěcení se mu dostalo až 10.4. 1834. Jako šestadvacetiletý klerik byl ustanoven na kaplanské místo v Lodhěřově, kde setrval až do svého přeložení, též na kaplanský post, do Zvonkové. Tehdy byla tato obec ještě lokálií²⁴⁶ Horní Plané. S povýšením lokálie byl i povýšen zdejší kaplan Jan Menzinger a tak se stal prvním farním správcem farnosti. Zdejší působení mu bylo posléze zpříjemněno několika čestnými tituly, kterých dosáhl. 19.1. 1871 byl jmenován biskupským notářem a 4.3. 1884 osobním děkanem. Druhý titul jej povyšoval na pomyslné hierarchii kněží o stupeň výše, přímo mezi děkany, však jeho působení bylo spjato s farností, která se tímto děkanstvím nestává. Proto je jeho titul spjat pouze s jeho osobou, nikoliv s působištěm (osobní děkan). Jeho působnost ve farnosti končí již k datu 1.9. 1887, kdy je penzionován. O čtyři roky později dne 10. října umírá.

Životní údaje tohoto kněze jsou sice zrekonstruovány jen v kusé podobě, ale na druhou stranu, více informací o tomto knězi z dochovaných archiválií nevyčteme. Je patrné, že za jeho působení nebyla farní kronika vedena a nebo že jeho nástupce nepokračoval ve stejné knize a předcházející díl byl ztracen v období mezi lety 1887-1960, kdy byly veškeré archiválie převezeny z Horní Plané do místa svého dnešního uložení.

2.2. Plánová dokumentace chrámu sv. Jana Nepomuckého

2.2.1. Plánová dokumentace z přelomu 18. a 19. století

Jak se na více místech zmiňuji, nejspíše z přelomu 18. a 19. století se nám dochovala dvojice plánů zachycující zvonkovský chrám. Je zde znázorněn pohled na průčelí chrámu,

---

²⁴⁴ Biskupství České Budějovice, Archiv, Kniha kněží díl I.

²⁴⁵ Biskupství České Budějovice, Archiv, Kniha kněží díl I., nepag., Jan Menzinger et Knihona biskupství České Budějovice, Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dieceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1887, Č.B. – 1887, nepag., Glöckelberg.

²⁴⁶ Lokálie = církevní výraz pro chrám spadající pod farnost.

půdorys, příčný řez presbytářem a sakristií. Oba výkresy jsou od sebe mírně odlišné v partii krovu nad sakristií. Za další, ale jen mírnou odlišnost, bychom mohli považovat mírnou disproporci vzniklou menší chybou při zhotovování.

Stavba původního chrámu ve vsi Zvonková je zachycena na fotografii z roku 1869 [19],²⁴⁷ na trojici dobových kreseb (z nichž dvě jsou identické) od místního učitele Žižky [21, 22]²⁴⁸ a na dvojici stavebních výkresů, zhotovených někdy na přelomu 18. a 19. století [20].²⁴⁹ Je zajímavé, že se stavební plány diametrálně rozcházejí s fotografií a amatérským nákresem ve ztvárnění věžičky nacházející se nad západním vchodem. Je tedy možné, že se jedná o nerealizovaný barokní projekt nebo, což je pravděpodobnější, o projekční chybu.

Původní chrámová stavba ve Zvonkové byla orientována, stejně jako dnes, východ – západ. Kompozičně se jednalo o jednodílnou stavbu s malým presbytářem a ještě menší patrovou sakristií. Obdélná loď byla o přibližných rozměrech 7 x 4 metry. V její zadní části se nacházela kruchta o pravidelném lichoběžníkovém půdorysu, která byla podpírána dvojicí sloupů. Prostor lodí měl podle plánové dokumentace rovný strop, jehož okraje přecházely ve fabiony. Presbytář měl obdélný půdorys s mělkým apsidálním zakončením. Celý tento prostor respektuje prostor lodí a tak zachovává plochý strop ve stejné výši. Na místě presbyteria se nacházela symetricky rozmístěná dvojice pilastrů, které byly přes plochý strop spojeny pasem, jež se používá většinou u kleneb. Tento dekor zjevně nahrazoval vítězný oblouk a jasně vymezoval okraj kněžiště.

2.2.2. Plánová dokumentace z 15. března 1872

Tato jediná dvojice dochovaných plánů je dozajista součástí nerealizovaného projektu, který byl farní radou zavržen pro přílišnou nákladnost. O tom se můžeme dočíst jak v dochovaných archiváliích,²⁵⁰ tak i z odborné soudobé literatury vydané po roce

---

²⁴⁷ Soka Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 kn. 2., přídejší knihy.

²⁴⁸ Soka Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 kn. 2., i.č. 21 sign D-4.

²⁴⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2168.

²⁵⁰ Soka Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 kn. 2. (farní kronika) p. 1sqq.

1989.²⁵¹ Kromě tohoto stavebního plánu existovala i druhá plánová dokumentace, která byla o poznání lacinější variantou. Vyžadovala náklady jen ve výši 20.000 zlatých oproti konkurenčnímu návrhu, který potřeboval na svou realizaci 40.000 zlatých (tento návrh se nám jako jediný dochoval).

Na dochovaném projektu přestavby chrámu spolupracovala dvojice architektů Martin Wastl a Johann Bělohoubek. V rámci jejich spolupráce vznikla nerealizovaná plánová dokumentace. Do dnešního dne se nám z tohoto návrhu zachoval ne jeden nákres, vypovídající o zvláštním pojetí přestavované stavby. První plán [23]²⁵² je zachycením jižního pohledu a schematické studie plánované proměny půdorysu i včetně změn na stávající hřbitovní zdi. Druhý výkres [24]²⁵³ zachycuje podélný řez celou stavbou, západní chrámové průčelí s věží a portálem a také detaily konstrukce záklopu stropu lodi a půdorys krovu věže. Třetí výkres [25]²⁵⁴ znázorňuje jen půdorysný řez a pohled na přístavbu chrámu. Jedná se tedy o podrobný půdorysný nákres transeptu, podkruchtím, přízemí plánované věže, propojené s detailním nákresem západního pohledu. Čtvrtý rys [26]²⁵⁵ je detailním zachycením dvojice půdorysných řezů a rovněž dvojice příčných řezů. Přičemž půdorysy zachycují přízemní půdorysnou dispozici chrámu i s ohradní zdí a horizontální řez v oblasti krovu. Zato příčné řezy jsou ve výkresu vedeny podélně transeptem a příčně lodí v místech před vítězným obloukem.

Podle tohoto návrhu mělo dojít k znovuobnovení kostela s menším rozšířením. Chrám, stejně jako tomu bylo u druhého návrhu, měl využít již stojícího torza obvodových zdí v oblasti kněžiště a bývalé lodi, která by měla být prodloužena a překřížena příčnou lodí. Tím by vznikl, stejně jako tomu bylo u Moučkova návrhu pro Křemži, půdorys chrámu připomínající Petrův kříž. Pomyslná svislá ramena kříže měla být kaplemi s portály na své západní straně. V dolní části kříže se dále měla nacházet krucht se schodištěm, věž umístěná na longitudálu chrámu a vstupní portál, který též leží na podélné ose chrámu a zároveň je umístěn do paty věže, kterou otvírá vstup přímo v ose hlavního oltáře. Půdorys v této koncepci nedovoloval umístění výrazně většího počtu lavic, než tomu bylo u předchozího chrámu před požárem, protože v oblasti křížení lodí

---

²⁵¹ STARK VERLAG 1992 et JUNGBAUER 1998 et JUNGBAUER 2000.

²⁵² SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2226.

²⁵³ SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2227.

²⁵⁴ SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2228.

²⁵⁵ SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2229.

z praktického hlediska, kvůli dvojici oltářů, nemohly být umístěny. Další nevýhodou projektu byla rozdílnost v pojetí stropních konstrukcí. Nad starou částí chrámu měl být plochý strop se záklopem, který byl zřejmě kvůli obvodovému zdivu jediným možným řešením. V přistavovaných částech projektu se však objevuje soustava převýšených křížových žebrových kleneb s příporami na obdélných půdorysech. Jen tento přistavěný prostor by měl mít na své exteriérové straně i opěrné pilíře, které by, pro své umístění, sice neměly žádnou jinou nežli estetickou formu, ale disharmonii sakrálního objektu by tak přenesly i do exteriéru. Věž, přirozená dominanta chrámu, byla umístěna do nejzápadnější části chrámu před samotnou masu štítové zdi. 13 metrů vysokou věž prodlužovala jehlancová střecha a dvojice sdružených oken s žaluziemi. Naopak jako rozšiřující prvek věže bylo použito lehce rustikálního ústupkového portálu v kombinaci s robustním vimperkem, nad nímž byly umístěny malé kruhové rozety. Však nejmohutněji působí hodinový ciferník, který je vepsán do obdélného prolomení omítky, do kterého v dolní části vcházejí ozdobné štuky sdružených oken. Dále se na západním průčelí setkáme s párem oken umístěných symetricky po stranách věže, které prolamují hmotu zdi do prostoru chrámové lodi. Jejich tvarosloví je sice gotické, ale lehce neslučitelně. Okna mají zkosený parapet, kolmá ostění, střední sloupek, čtvercové okenní tabulky a zakončení v podobě kombinace dvojice jeptišek, nad nimiž je čtyřlaločtí připomínající kružbu. Celé okno je vždy dekorováno masivními plochými štuky. Posledním prvkem jsou zde boční portálky na západních stěnách transeptu, které působí rustikálněji a jejich vtěsnání do malého prostoru mezi zdí lodi podélné a opěrným pilířem působí spíše stísněně. Ostatní části exteriéru byly pojaty o poznání jednodušeji. Loď měla být ozdobena jen jednoduchými okrasnými štuky, soklem, opěrnými pilíři použitými na exteriéru příčné lodi, úzkými půdu prosvětlujícími vikýřky a ozdobnou římsou s prolomeným oknem ve tvaru kříže na štítu transeptu.

2.3.3. Plánová dokumentace z 25. dubna 1873

Tohoto roku byly zhotoveny výkresy s návrhy interiéru od teprve začínajícího architekta Jana Sedláčka. Plány, jak je patrné, se dochovaly v kompletním stavu bez jakéhokoliv poškození. První z výkresů je návrh varhan a kůru²⁵⁶ [27] a druhý je detailní

---

²⁵⁶ SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944, II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2231.

rozpracování vzhledu chrámových lavic na trojici rysů.²⁵⁷ Je možné, že Jan Sedláček vypracoval mnohem více výkresů ztvárňujících plánové rozpracování detailů interiéru, jako bychom to mohli například očekávat u hlavního oltáře.

Podle záznamů z roku 1918 víme, že ve zvonkovském chrámu byla umístěna trojice oltářů, kazatelna, křtitelnice, zpovědnice, lavice a kůr s varhanami, a že tyto části interiéru byly zhotoveny ve stejném stylu.²⁵⁸ Hlavní oltář sv. Jana Nepomuckého byl signován Carolus Javůrek Pixit Prague 1879 a i u postraních oltářů Panny Marie a sv. Linharta se též setkáme s datací 1879 a pražskou dílenskou značkou. Datum 1879 je prvním rokem po dostavbě chrámu. Což zapadá do období, kdy se dozajista přistoupilo k výzdobě chrámu. To by mohlo znamenat, že Jan Sedláček byl i ve zdejším chrámu autorem oltářní výzdoby. Je ale škodou, že se nám k dnešnímu datu nedochovala žádná plánová dokumentace, která by tuto teorii podpořila. Ostatní zmiňované části interiéru by mohly pocházet ze Sedláčkova rýsovacího pera, ale bez důkazů toto tvrzení zůstane na poli domněnek.

2.3.4. Nedochovaná plánová dokumentace 1872

Je více nežli zřejmé, že první skica plánu chrámu vznikla již roku 1871 a stejně jako již zmiňované stavební plány architekta Jana Bělohoubka a Martina Wastla byly předloženy farnosti ke schválení. Nemáme archivně dochovaných jmen, které by nám přesněji prozradily autora vítězného projektu, ale na druhou stranu se nabízí jen dvojice jmen. Prvním architektem by v tomto případě byl již zmiňovaný Jan Bělohoubek. To by znamenalo, že byl duchovním otcem obou předložených projektů nebo pravděpodobnější varianta, že i tento projekt byl realizací týmu architektů, pod vedením stavebního ředitele Damase Deworetzkého.

Opomeňme problematiku připsání projektu a spíše se soustředíme na nedochovanou plánovou dokumentaci. Jedinou informací, co o ní máme, jsou útržky z historie farností. To jsou jen opisy nedochovaných písemností. V nich se praví, že farnosti byly předloženy dva návrhy na rekonstrukci farnosti, z nichž jeden byl nerealizován pro příliš velké náklady spojené s jeho realizací. Realizovaný projekt byl následně ztracen, poněvadž po dokončení

---

²⁵⁷ SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2232.

²⁵⁸ MAREŠ/SEDLÁČEK 1918, 57sq.

stavby nebyl převezen do Schwarzenberského rodového archivu, ale byl nejspíše uložen ve farním archivu, který se nám dodnes dochoval jen v torzálním stavu. Tudiž není možné prozkoumat případné odklonění současné stavby od tohoto projektu.

2.3. Stávající, neboli realizovaný chrám

Stávající chrám sv. Jana Nepomuckého byl navržen tak, aby efektivně využil proporcí již vybudovaného chrámu a přitom nemusel procházet složitými přestavbami. Důvod, proč tomu tak je, je velice jednoduchý. Ne příliš majetná farnost potřebovala nový kostel v důsledku požáru. Zdejší kostel zde sice i nadále fungoval jen v markantním provizoriu zřízeném farníky. Proto zde byl vyvíjen tlak na architekta s odlišnými nároky, než tomu bylo v Křemži, kde byl kostel také v havarijním stavu. Zde za to nemohl požár způsobený bleskem, ale lhostejnost při údržbě chrámu.

Projekt z počátku sedmdesátých let přejímá původní dispozici jednolodního chrámu, stejně jako tomu je i u nerealizovaného projektu. Dokonce k tomu nalezneme nepřímý důkaz v podobě situačního nákresu na jednom z nerealizovaných plánů [23].²⁵⁹ Oblast kněžiště doznala zásadní změny, jelikož byla zmenšena v důsledku změny svého zakončení z mírně apsidálního na pravoúhlé. Prostor sakristie byl přijat do obou nově vznikajících plánů. V původním chrámu byla z jeho prostoru přístupná sakristie, po níž dnes nenalezneme žádných stop. Je možné, že by nebyla začleněna do plánů opětovně vznikajícího chrámového prostoru? V rámci nerealizovaného projektu zakreslená není. Z plánové dokumentace z Křemže víme, že ani zakreslena být nemusela, jelikož se stejně jako oltáře řadí do vnitřního vybavení chrámu, které bylo detailně rozpracováno až v průběhu realizace stavby. To v našem případě znamená, že kazatelna byla vyprojektována společně s lavicemi a kruchtou od architekta Sedláčka.

Interiér chrámu byl od nerealizovaného projektu pojat zcela odlišně. Chrám byl přestavěn ve zcela sjednocujícím duchu. Není tedy při pozorování patrné, že se nejedná o novostavbu, ale o rozšiřující přestavbu. Chrámu byla prodloužena loď a na její konec umístěna kručta. Zbytky původních zdí ani stavební přechody nejsou již patrné. Prostor

---

²⁵⁹ SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2226.

dostal nové členění. Zjevně zde existovala okolnost zabraňující nezaklenutí stávajícího sakrálního prostoru, jelikož s tím nepočítal jak realizovaný, tak i nerealizovaný projekt. Jediné vysvětlení, proč tomu tak bylo, je zjevně kombinace dvojice faktorů. První je spjat s masivností stávajících obvodových zdí, které, jak již víme, nebyly navrženy na vynášení sebejednoduššího klenebního systému. Druhým faktorem musela být finanční otázka. Uvědomme si, že se bavíme o období sedmdesátých let 19. století, kdy již nebyl problém zhotovit stavební úpravy, které by umožnily i vybudování složitějšího travé nad zdejším chrámem, ale za pomoci složitých statických výpočtů a použití nejmodernějších stavebních materiálů, což bylo asi pro konzervativnost a rozpočet nemyslitelné. Strop byl tedy zakryt jednotně trámovým stropem s rovným podhledem z prken. Nosné trámy byly zakryty rovnými překrývajícími se prkny. Aby nepůsobil strop fádně, tak byl použit čistě dekorativní prvek jen podhledových trámů, které jsou při svých koncích dokonce zdvojeny, poněvadž jsou zde podepírány dvojicí zkřížených trámů, jakoby zapřených o zeď. Jedná se jen o dekorativní prvek. Nenosné dekorativní trámy jsou od sebe vzdáleny přibližně čtyři metry. Opravdová vzdálenost nosných trámů je ve skutečnosti jen čtvrtinová. O tom se můžeme přesvědčit u krovu chrámu, kde jsou nosné trámy krovu příznány.

Severní a jižní stěna lodi byla zesílena na své interiérové části pěticí páru pilířů o půdorysném rozměru 0,5 x 0,5 metru. Pilíře mají po bocích ozdobně zkosené hrany, podobně jako se tomu dělalo u trámů, a na své horní části jsou dekorovány římsou připomínající tympanon. Pilíře následně přecházejí v hrotité oblouky s též okosenou hranou. Zmiňovaný oblouk má zde ještě jednu úlohou a tou je nést rozšíření zdi v partiích nad pilíři. V nově vzniklých mělkých výklencích se vždy nacházejí okna, která však jen symbolicky poukazují na gotické tvarosloví. Je možné, že okna mohla být bohatě zdobena, a že roku 1990 byla zasklena mnohem jednodušeji. Okna mají zkosené špalety i parapet. Nad každým z pilířů začíná lehce dekorativní vylehčovací systém stropu, který tak esteticky koresponduje s vertikálou sloupu a svým lehkým odklonem od roviny stěny pomyslně zaobluje jinak drsný pravoúhlý přechod stěny v rovný strop. Rustikálnost interiéru byla též umocněna jednoduchostí kruchty, která je nesena dvojicí žulových pilířů s okosenými hranami na způsob trámů. Průčelí kůru je jednoduše dekorováno deskovými obrazy apoštolů zabudovaných do masivního zábradlí.

Kněžiště přebírá, byť jen na omezeném prostoru, členění stěny z chrámové lodi. Stejně jako ve zbytku chrámu, se za čtyřicet let jeho spravování armádou nedochovalo takřka žádné původní vybavení, tedy až na kamenný blok pocházející z tumbly oltáře

a okrasně signovaný rokem 1867. Dominantou tohoto prostoru je okno, které svým zjednodušeným tvaroslovím připomíná okno novogotické. Je to způsobeno tím, že z novogotické přestavby se dodnes dochovaly jen dva okenní otvory výrazně štíhlého tvaru s lomeným obloukem a jeden nad nimi ve tvaru trojlaloku.

Krov není pro toto období příliš odlišně řešen. Jeho systém byl limitován jen malým rozpětím zdí, tudíž zde nebylo zapotřebí použití nikterak složitého konstrukčního systému. Střešní konstrukce je tedy složena z krokví přibližně metr od sebe vzdálených, které jsou podepírány na dvou místech. Nejprve vaznicí a poté v oblasti hřebene vrcholovou vaznicí. Dvojice vaznic je následně podpírána v intervalu čtyř metrů ležatou stolicí v kombinaci se středovým sloupkem (vertikálním trámem), který je vynášen vazným trámem a zároveň je propojený s trámem, který je na kolmo přidělaný na nosné trámy stropu. Dle mého úsudku se nejedná, jak by se mohlo zdát, o statické odlehčování stropu za pomoci střešní konstrukce, ale spíše o jakousi pojistku proti rychlému zřícení krovu při požáru, nebo o pevnější přichycení střechy k obvodovému zdivu. Stejnou nadbytečnou součástí krovu je přidání ještě jednoho trámu do stolice, který je zde umístěn rovnoběžně s krokviemi a jehož úkolem je společně se sloupky s věšadly vynášení vaznice. Poslední podivností je, že podhledové okrasné trámy půdorysně korespondují se stolicí krovu, když obě konstrukce nejsou společně propojeny.

Exteriér chrámu je též komplexně pojat, jako novostavba zakrývající starší stavební etapy chrámu. Půdorys má ještě jeden prvek, který sblížuje tuto chrámovou stavbu s Křemží, Lenorou a s tvorbou Damase Deworetzkého. Tím prvkem je věž umístěná přímo do osy západního průčelí. Zajímavé je, že původní kostelík měl již zvonici umístěnou na samý západ svého půdorysu, ale jen v podobě malé vížky. Nová zvonice se stala dominantou, která byla naprojektována po konstrukční stránce velice podobně, jako tomu bylo u nerealizovaného projektu. Dekor a umělecké pojetí je pojato v poněkud odlišném duchu. Na hrany východní strany věže jsou umístěny jen z dekorativního hlediska opěrné pilíře, mezi nimiž je importován ústupkový portál v gotickém duchu, s vimperkem ozdobeným prolomením do tvaru trojlaloku a kraby s kamenným křížem zdobícími jeho římsu. Jedná se o zcela jasnou zjednodušenou citaci převzatou ze vzorníku, jelikož dvojice zde použitých pilířů má za cíl jen esteticky podpořit použitý portál. Zároveň se jedná o téměř identický portál, jaký byl použit v následujícím desetiletí v Křemži [9]. Vyšší partie věže jsou pojaty v moderním duchu, poněvadž připouští jen zcela zjednodušený ozdobný motiv. Nad vimperkem je použito malé obdélné okno s okosenými špaletami, parapetem a horním ostěním. Podobně je řešeno podélné okno s goticky lomeným horním

ostěním, které nalezneme o něco výše na zmiňované věži. Také toto okno má všechna svá ostění zkosena a je použito i na severní a jižní straně věže. Na výplň byly použity žaluzie, jelikož tyto okenní otvory jsou umístěny do patra se zvony. Nad zmiňovanými zvony se nachází již jen obyčejný černý ciferník, který je použit na všech světových stranách věže. A krov věže je též zjednodušen, jelikož je zde použit jen jehlanový krov se zalomením a čtveřicí malých vikýřů. Po stranách věže v rámci západního průčelí nalezneme i dvojici přístavků, které jsou symetricky souměrné a budí dojem nižšího předsunutého štítu. Severní přístavek slouží jako schodiště na kruchtu a jižní jen jako volný prostor. Jeho využití mohlo být zamýšleno, jako prostor pro kapli nebo provozní místnost. Do obou přístavků je prolomeno skrze masu okno. Průčelí je pak po svých bocích ohraničeno dvojicí vybočených opěrných pilířů. Samotný štít lodi, který je téměř překryt, je ozdoben jednoduchou římsou s dekorem zubořezu na své dolní hraně. Exteriér lodi a presbyteria přejímá jak dekor této římsy, tak i použití opěrných pilířů. Stěna lodi je tak vždy členěna na čtveřici vertikálních polí ohraničených opěrnými pilíři a má ve své centrální části okno, které svým tvarem koresponduje s oknem použitým ve zvonici. Presbyterium je od lodi odděleno protipožárním štítem, na jehož vrchol je usazen kamenný kříž. Kněžiště je tak odděleno a působí jako zmenšené pole presbytáře, jelikož též ohraničeno opěrnými pilíři, které se vyskytují i na východní straně tohoto prostoru. Dominantou východní strany chrámu je již v interiéru popisovaná trojice okenních otvorů, která má v exteriéru působit jako celek. Nad okny je štít prolomen do tvaru řeckého kříže. Chrátová sedlová střecha je ozdobena malými trojúhelnými vikýři, sloužícími jako prosvětlující otvory do chrátového krovu. Poslední opomenutou součástí chrámu je malá sakristie, která stojí nad čtvercovým půdorysem. Její prostor doznal značné změny, jelikož byl upraven sklon svažitého terénu v okolí kostela, tak došlo k zasypání přízemní části sakristie. Dále byly k sakristii přistavěny ze severní strany schody a následně prolomen portál.

Z tohoto popisu je patrné, že Zvonková byla plánována jako provinční sakrální stavba, ale její celkový koncept byl zjednodušenou formou architektonických prvků používaných i při monumentálních stavbách této doby. Virtuozita zjednodušení dekoru a koncepce stavby byla vynucena úsporami v rozpočtu, které díky svým limitujícím nárokům na projekt umožnily, aby zdejší dekorativní prvky skrze svou jednoduchost byly lokálně moderními i na začátku následujícího století.

2.4. Výstavba chrámu

O vlastní výstavbě chrámu toho mnoho nevíme, zachovaly se nám jen útržkovité informace, které můžeme čerpat z dvojice ne příliš důvěryhodných zdrojů. Farní kronika pro toto období neexistuje a korespondence odcházející z farnosti je příliš kusá. Problémem dochovaných záznamů o samotné přestavbě chrámu je, že jsou psány zpětně a dopouští se chyb, které již byly interpretovány do existující německy psané literatury.

I přesto můžeme dát některá fakta do širších souvislostí. První indicií je rok 1876, který se do historie obce vryl nemilosrdně, jako datum požáru kostelíku. Jedná se o rok přeměny v pohledu na chrám. Dosavadní literatura se odkazuje na dochované zápisy ve farní kronice²⁶⁰ a v Obecní knize.²⁶¹ Je zde uvedeno, že roku 1871 byly farnosti předloženy dva projekty na přestavbu chrámu, přičemž si farnost vybrala levnější variantu, která měla přibližně stát 20.000 zlatých. Jako teorie, proč si farnost zvolila levnější variantu chrámu, je tato teorie na první pohled zcela logická. Otázky však vyvstanou v okamžiku, kdy se na tento problém podíváme podrobněji a v širším kontextu. První okolností je, že historie chrámu v Obecní knize byla popsána až na přelomu 19. a 20. století, neboli více jak 20 let po ukončení přestavby chrámu (po 1880). Farní kronika není sice psána s takovýmto odstupem,²⁶² ale její zpětné zápisy jsou též jen retrospektiva, než historicky věrné zápisy. Nerealizovaný projekt je architektky dokončen a datován k roku 1872. K nerealizovanému projektu náleží i návrh kůru od architekta Jana Sedláčka, který jasně počítá s klenbou nesoucí kůr a klenutím nad závěrem chrámu. To jsou prvky, které se v realizovaném projektu nevyskytují. Druhá zvláštnost je, že do roku 1874 platil starý patronátní zákon určující patronu podílet se na přestavbě chrámu v závaznosti na druhu patronátu, který je k chrámu vázán. Spíše to vypadá, že byly roku 1871 doopravdy předloženy oba projekty. Ale vybrán byl ten dražší projekt, protože kdyby tomu bylo naopak, proč by byly vypracovány podrobnější plánové dokumentace a návrhy interiérů k projektu, který byl zavrhnut? Je otázkou, kdy bylo přistoupeno ke změně projektu z nákladnějšího na levnější. První možností je, že se situace změnila v důsledku změny patronátního zákona z roku 1874 anebo až roku 1876, v důsledku požáru farního chrámu.

---

²⁶⁰ SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 kn. 2, p. 2-4.

²⁶¹ SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 kn. 1, p. 15-21.

²⁶² První neretrospektivní zápis ve farní kronice je z roku 1878. Předchozím letům, historie lokálie a následně farnosti, je zde věnováno jen málo místa v podobě necelých čtyř stran. Navíc záznamy do roku 1878 jsou psány jinou rukou než je tomu u ostatních zápisů.

Samotná výstavba chrámu se odehrávala pouhé dva roky, mezi lety 1876-1878. Je pravděpodobné, že velká část financí na výstavbu kostela byla vyčerpána kvůli demoličním a zajišťujícím pracem. Zároveň zde není žádná časová prodleva, mezi požárem a samotnou výstavbou. To znamená, že farnost měla dostatek financí na stavbu chrámu. Je velice pravděpodobné, že finanční otázka stavebního rozpočtu byla podobně koncipována jako v Křemži o necelé desetiletí později. Rozpočet se tedy musel skládat z financí darovaných knížetem.²⁶³ Další část rozpočtu byla dozajista kryta majetkem farnosti, který byl získán za pomoci veřejných sbírek a pronájmu pozemků. Dále můžeme předpokládat, že stavební materiál byl odebírán od knížete a farníci se podíleli na stavbě bez nároků na honorář. Je však otázkou, kdo z knížecích zaměstnanců mohl být pověřen jako stavební dozor.

VIII. Problematika oprav po dokončení

1. Křemže

Farní kostel v Křemži nebyl od konce osmdesátých let 19. století nikterak rozsáhle opravován, nebo přestavován. K lokálním stavebním opravám a úpravám za 122 let stavby samozřejmě již došlo. První takováto činnost byla již paradoxně plánována roku 1895, jak se o tom můžeme dočíst v korespondenci.²⁶⁴ Farnost si stěžuje u patronátního úřadu v Českém Krumlově na nedostatek financí, které po rekonstrukci kostela dostává farnost z beneficíí a od patrona žádá pomoci. Příjmy farnosti dosahují částky 353,93 zlatých. Dále je zde žádáno o peněžní příspěví na nutné opravy střechy, zdvojení dveří u hlavního portálu do chrámu, opravu oken a opravu portálu. V žádosti jsou vyčísleny tyto nutné stavební činnosti na 290,74 zlatých, přičemž farnost nemá finance ani na zálohu dělníkům za práci. Je patrné, že tato oprava byla nedlouho poté realizována.

Od konce 19. století již nemáme žádné záznamy o generálních rozsáhlých opravách chrámové stavby a ani o živelných pohromách, které by kostel postihly.

---

²⁶³ Patron měl povinnost poskytnout finance na novostavbu chrámu, jen ve výši, kterou by vyžadovalo znovuvybudování stávajícího chrámu.

²⁶⁴ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov Zámek, Český Krumlov Nové oddělení, Křemže IA 3K 33 c3 Číslo 19860 in 95.

2. Zvonková

U zvonkovského kostela je tomu poněkud jinak. Roku 1938 byl v rámci Sudet přičleněn k německé říši. Díky tomu odešel z této farnosti zbytek českých obyvatel, který v pohraničí žil. Po konci druhé světové války roku 1945 bylo z obce násilně vyhnáno i zbylé obyvatelstvo. Farnost se ocitla znovu pod správou Horní Plané, ale územně pro svou blízkost se státní hranicí se ocitla v pohraničním pásmu spravovaném armádou Československé republiky. Objekt tak mohl po dobu 44 let za přispění ozbrojených složek chátrat. Roku 1990 po zpřístupnění hraničního pásma byl v katastrofálním stavu. Opravy kostela byly natolik rozsáhlé, že zabraly celých pět let postupné práce. Je úžasně, že porevoluční roky umožnily semknutí původního obyvatelstva a jihočechů, aby tento kostel opětovně pozvedly z popela do dnešní podoby.²⁶⁵

V důsledku rekonstrukce chrámu je dnes těžké určit originalitu mnohých stavebních prvků.

IX. Otázka autorství projektů a možných vlivů donátorů (farní obce) a patrona architekta

1. Problematika určení architekta, stavebního dozoru a vrchního stavebního dozoru

Farní chrám v Křemži byl v sedmdesátých letech 19. století v povážlivém stavu. Samotná stavba již dlouho nevyhovovala po stránce velikosti, o čemž se můžeme dočíst na mnoha stranách ve farní kronice a i v korespondenci spjatou s farností. Rok 1875 byl pro všechny zainteresované strany přelomovým, poněvadž stavba kostela začala mít natolik chatrný strop, že musel být podepřen. Zároveň farní chrám byl vykraden a tak byl věřící lid nucen se obrátit na knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenberku o pomoc. Ten se

---

²⁶⁵ JUNGBAUER 1998, 23sq.

rozhodl podpořit rozšíření kostela, ale jen za podmínky, že farníci přispějí 2000 zlatých. To se lidu zbožného dotklo a chrám opět zůstal jen na papíře. Je otázkou, zda byl duchovním otcem těchto nerealizovaných projektů Moučka anebo jiný jemu nadřízený architekt. S osobou architekta Moučky se již u následující plánové dokumentace farního kostela v Křemži nesetkáme. Důvod, proč tomu tak je, může být prostý. Zkrátka byl přeložen na jiný úkol a na rozkreslování plánové dokumentace byli přizváni noví architekti, aby se docílilo snáze nového duchu projektu a farnosti se nezdálo, že chrám bude navržen stejně.

Je více nežli patrné, že pokud hledáme hlavního architekta obou chrámů, hledáme jen jednoho člověka, který měl pod sebou skupinu architektů (dnes bychom je označili, jako pomocné projektanty), kteří místo něj rozpracovávali projekt. Hlavním architektem byl v obou případech Damas Deworetzký, který jím mohl být již ze své pozice ředitele krumlovského stavebního ředitelství. Však jako důkaz o jeho zainteresovanosti si můžeme vzít bezpočet písemných pramenů, které jej do této pozice nepřimo staví.

Další otázkou jsou postavy ostatních architektů, podílejících se na projektu. U obou farností se setkáme s několika jmény. Začneme tedy jménem, které je v této práci mnohokrát zmiňováno, Jan Sedláček. Přínos tohoto architekta na projekt je na poli interierové architektury. Tento úsudek se dá podepřít jen mnoha plány nesoucími Sedláčkovo jméno. Spíše neexistuje žádný důkaz o tom, že by měl Sedláček mnohem větší důležitosti na projektu, než se osobně domnívám.

U následujících pomocných architektů Bezpálce, Štěrbíka, Wastla a Bělohoubka, je striktní vymezení jejich činnosti obtížnější. Jen s velkými nesnázemi bychom vymezovali podíl jejich kreativity na celkovém projektu. Je dokonce možné, že by takováto badatelská činnost nepřinesla žádný uspokojivý přínos. Jedinou cestou, která by byla přínosná, by bylo sledování jejich následné tvorby a pokusit se vysledovat, zda přidělení k projektování námi sledovaných staveb neovlivnilo jejich pozdní samostatnou tvorbu.

2. Farní obce a jejich představy

Při podrobném pročitání pramenů zjistíme, že prvořadou rolí u všech návrhů nehrál až tak moc dekor, ale spíše výsledná velikost chrámu a cena. Finanční stránka farnosti byla pro architekty dost limitujícím faktorem. Můžeme se o tom přesvědčit nejen na Moučkových návrzích, které mezi léty 1868-1870²⁶⁶ [4-5] vypadaly honosněji. Zatím co návrhy vycházející z rýsovacího pera toho samého architekta o pět let později²⁶⁷ [6-8] jsou o poznání zjednodušené, nikoliv v oblasti půdorysu, ale ve sféře výzdoby. Moderní mluvou by se dnes nejspíše řeklo, že architekt byl nucen snížit náklady za obestavěný metr budovy. Stejně tomu bylo do jisté míry i u Zvonkové.

Ale podíváme-li se pozorněji na křemežské dokumenty zjistíme, že nakonec stejně zvítězila nejdražší varianta, která nadchla celou farní obec. V křemežském případě vyvstávají dvě vysvětlení.

První z nich je, že prvním impulzem pro stavební činnost byl špatný stav objektu a idea vybudování nového chrámu. Projekt díky změně z jednolodní stavby na trojlodní, přemístění místa věže, úmyslu vybudování zklenutí lodí a rozšíření stavby do té míry, že je dokonce nutno zbořit bývalou farní, dnes hřbitovní zeď. Proto je možné, že i přes ponechání presbyteria a sakristie působil projekt na farní radu více jako novostavba, o které již tak dlouho snili. O prvních dvou plánových dokumentacích se ve farní kronice můžeme dočíst: „Knížecí stavitelské ředitelství v Krumlově zhotovilo ¹⁵⁾ tehdyž plán na rozšíření starého kostela v způsobě ¹⁶⁾ kříže, který se ale osadníkům zcela nelíbil, a proto ¹⁷⁾ toho času dle toho plánu k rozšíření kostela nedošlo.“²⁶⁸

Druhý důvod byl dozajista spojen s osobou architekta. Damas Deworetzký byl významnou osobností své doby v oblasti rodových stavebních zakázek. Jeho genialita byla spojena se šetrným převzetím původního dekoru do novostavby, jak si toho můžeme povšimnout u profilace žeber. Zároveň osoba Damase Deworetzkého byla spjata s prestižními projekty, tudíž bylo pro farníky poctou, že jim navrhl dům Páně.

I přes obyčejnost lidí zastupující farní obec, činila v jejich rozhodování podstatnou otázku obava z nefunkčnosti samotné stavby. Což je důvodem, proč farní obec oslovuje na konzultaci řešení projektu architekta Svobodu, který kostel Archanděla Michaela dobře

²⁶⁶ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2176 a2177.

²⁶⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2178,2179 a neoznačený plán.

²⁶⁸ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 18v, řádek 14-18.

znal. Podobnost jeho jména s architektem zakreslení původního chrámu z let padesátých je jen čistě náhodná.

Podíváme-li se na představy o chrámu z pohledu křemežských farářů zjistíme, že kromě Tomáše Pfausera sdíleli smýšlení farní rady. Ta měla, jak je podle farní kroniky patrné, v tomto ohledu hlavní slovo. Farní kronika je od roku 1883 plná nespokojených zápisů stěžujících si na to, že když se investují peníze do farního kostela, tak by chrám neměl být pouhou limitovanou přestavbou, ale novostavbou. Tento názor zastával farář, poněvadž měl dozajista větší přehled a nechtěl jen stavební kompromis. Farní kronika je tedy plná záznamů o obrácení se faráře Tomáše Pfausera na C.K. okresní hejtmanství v Českém Krumlově, patronátní úřad v Českém Krumlově, u církevních autorit a dokonce i u samotného knížete Jana Adolfa II. Hlavním argumentem bylo, že presbyterium je příliš malé a nízké na to, aby vyhovovalo k sakrálním účelům v novostavbě. Druhá nářezka P. Tomáše Pfausera byla dále namířena na plánovaná oratoria, která ubírala prostor v plánovaném chrámu pro věřící. I tento spor je zachycen ve farní kronice.²⁶⁹

Je tedy zřejmé, že pokud v období druhé poloviny 19. století nesdílel farní správce názor farníků, tak nemohl dělat nic, než si stěžovat.

X. Otázka originality a inspirace obou chrámových projektů

Při podrobném pohledu na exteriér křemežského chrámu zjistíme, že se tu objevuje ne jeden prvek, který by již nebyl použit roku 1872 do obou projektů zvonkovského chrámu. Křemežská věž přebírá částečně řešení krovu a dvojici úzkých oken pod ciferníkem věžních hodin z nerealizovaného projektu ze Zvonkové [23, 24].²⁷⁰ Dále je zde použit i jednoduchý čtvercový ciferník, který nalezneme i ve Zvonkové. Další podobnosti jsou identické střešní vikýřky sloužící k provětrání a prosvětlení krovu. Těž se setkáme s použitím opěrných pilířů a s prolomenými motivy do masy zdi ve tvaru kříže.

---

²⁶⁹ Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika p. 18v.

²⁷⁰ SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944, II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2226 a 2227.

Je tedy nesporné, že realizovaný křemežský chrám byl inspirován zvonkovskými projekty a naopak existuje i jistá podobnost v křemežských projektech datovaných k roku 1870 a dvojicí projektů z let 1872 ze Zvonkové. Podobnost není náhodná, ale ani směřodatná. Ukazuje jen na vytříbený vkus knížete Jana Adolfa II. a na plánové koncepce, které byly projektovány knížecími architekty pod vedením Damase Deworetzkého.

Podle literatury²⁷¹ přísluší realizované plány obou farností do skupiny projektů, které byly navrhovány v období pozdní vlády knížete Jana Adolfa II., přičemž by se mělo jednat o typizovanou venkovskou sakrální architekturu, která je jednoduchá na svou realizaci a nevyžaduje přílišné náklady na pořízení. Prvním z těchto projektů by měl být farní chrám v Lenoře, který je datován až k roku 1874²⁷² a je mylně připisován tehdy jen rýsovači Janu Sedláčkovi. Kritériem tohoto projektu se měla stát věž, která by stála přímo v ose západního průčelí. Podíváme-li se na toto tvrzení z technického hlediska, zjistíme, že k tomuto umístění věže bylo přistoupeno ze zcela jiných důvodů. Ve Zvonkové vycházelo umístění zvonice z kompozice předcházejícího chrámu, který měl umístěnou na západním průčelí malou věžičku. Křemežský chrám byl na prvních dvou plánech zamýšlen jako chrám mající zachovanou původní zvonici, ale ta by při svém umístění nad kněžištěm nemohla být navýšena do takové výšky, aby nevypadala i nadále robustně, a aniž by presbyterium neprošlo složitou statickou úpravou, která by mohla mít (dle mého názoru) i vliv na stávající klenbu, která musela být za každou cenu zachována. Na druhou stranu, i kdyby se jednalo o nějaký chrámový typ, jeho kořeny by sahaly mnohem hlouběji a neukazovaly by na architekta Sedláčka, ale na Damase Deworetzkého, který byl inspirován spolupracemi se zahraničními architekty ze svého mládí. Průčelí chrámů má velmi podobné řešení, se kterým se můžeme setkat u Beerova farního kostela Jana Nepomuckého v Hluboké nad Vltavou z roku 1843. Koncepce zdejšího severního průčelí je v mnohém konstrukčně podobná se západními průčelími zmiňovaných kostelů. S chrámovým průčelím s takto komponovanou průchozí věží se setkáme i u nerealizovaných plánů na přestavbu kostela ve Zlaté Koruně, které jsou od Neverhorsta a nebo od Damase Deworetzkého,²⁷³ jejich datace je určena k roku 1842.²⁷⁴ Však hlavní půdorysnou inspiraci našel Deworetzky jinde a to v projektu Schwarzenberského Campo

---

²⁷¹ VYBÍRAL 1999, 90sq.

²⁷² VYBÍRAL 1999, 90.

²⁷³ Návrh Deworetzkého oproti Neverhorstovu, redukuje věž na pouhý sanktusník iluzivně stojící na konzolách začleněných do průčelí. Tato výška používá, stejně obě námi sledované farnosti, hodinový ciferník a okno novogotického tvarosloví, které je prolomením masы zdi do prostoru se zvony.

²⁷⁴ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2332.

Santo, které projektoval pod vedením svého předchůdce Neverhosta. Tato plánová dokumentace je spojen s rokem 1852. Jedná se zde sice o rozsáhlý zádušní areál, však v jehož útrokách se měl vyjímat drobný kostelík. Jednalo se o jednolodní stavbu s apsidálním kněžištěm a průčelím do něhož byla začleněna i věž.

Domnívat se, že zakomponování věže je jistým podpisem a nebo přelomovým řešením, je mylné. Jedná se spíše o modifikaci již používaného archtipu, který bychom mohli vysledovat i u architektury, která byla stavěna již v předchozích staletích. Dalo by se tedy spíše říci, že se jedná o řešení hodné historismu. Modifikaci již existujících prnců, které byly používány v minulosti.

Kromě možné inspirace v předchozí a soudobé architektuře, můžeme najít ovlivňující vlivy vrstvy soudobých chrámů na architekturu následné generace, do které se řadí kostely ze Sedláčkova rýsovacího pera ve Vacově, Lišově a Černé v Pošumaví. Zde již není použita novogotika téhož stylu, jako tomu bylo za knížete Jana Adolfa II., ale spíše novorománský sloh doplněný o dekor z ostatních historických slohů. Dokonce věž s portálem nalezneme v příměstské architektuře počátku dvacátého století. Jako příklad by nám mohl posloužit chrám sv. Jana Nepomuckého v Českých Budějovicích z roku 1914.

XI. Závěr

Na první pohled nemají oba farní chrámy příliš společného, ale opak je pravdou. Malý chrám sv. Jana Nepomuckého ve Zvonkové a velká chrámová trojlodní stavba zasvěcená Archandělu Michaelu nesou ne jeden podobný dekorativní prvek. Jejich půdorysné řešení je s jistou nadsázkou též podobné. Příčina této podobnosti je prostá. Obě chrámové stavby vznikaly v mysli stejného šéfinženýra zaměstnaného v knížecích službách, Damase Deworetzkého. Ten je sice na papír nepřenesl přímo, ale za pomoci architektů, kteří mu byli podřízeni v rámci ústřední stavební kanceláře. Možná, kdyby měl tento architekt naprosto volnou ruku, byly by si tyto stavby mnohem více podobny a zároveň by více zapadaly do Vybíralova termínu levných sakrálních staveb, které pro účelnost ztrácejí svou originalitu. Výstavba byla zasažena několika faktory, které architektovu vůli silně spoutaly svou problematikou. První výraznou překážkou byly finanční prostředky, které jej více či méně limitovaly. Dalším neopomenutelným faktorem byly samozřejmě představy o chrámu převážně méně vzdělaných představitelů farní obce, kteří z pozice místní elity diktovali podmínky na místo duchovního správce. To mělo za následek i celkové změny v pojetí koncepce projektu a následné přepracování veškerých již zhotovených výkresů, jak se tomu stalo v Křemži dokonce dvakrát. Hlavním faktorem, který ovlivnil stavební vývoj chrámů, je ten, že obě stavby nebyly od sebe příliš daleko, a přestože o tom nemáme žádné písemné zmínky, tak je zřejmé, že byly navzájem sebou ovlivněny. Bylo by mylné se domnívat, že podobnost projektů spočívá na základě částečné typové reprodukce projektu. Dle mého názoru je to spíše dílo zadavatele, který se touto invencí také podílel na podobě chrámu. Tehdy bylo naprosto normální praxí, že projekt musel projít přes schválení patrona, ale i farní rady, která měla, co by lokální elita, dost silné postavení na dění ve farnosti. Je proto přirozené, že nalezneme podobnosti v chrámových projektech obou farností se sakrální architekturou v rámci Schwarzenberských velkostatků. Příčinou není kreativní unavenost architektů, kteří by čerpali v období historizmu nápady z archivů rodových projektů, ale spíše naopak. Druhá půle 19. století počínaje sedmdesátými lety je důležitá tím, že se již patron plně nepodílí finančními prostředky na přestavbě chrámů, ke kterému byl skrze patronátní právo zavázán. To bylo zrušeno 1945. V tomto období přebírá finanční zodpovědnost farnost vedená farní radou a klerikem, který byl spíše jen duchovním, než finančním správcem. Inspirace tak byly nasnadě a silnou zbraní se stalo zamítavé stanovisko farnosti k projektu. Vždyť křemežská farnost si nejspíše vynutila chrám podle svých představ a farnost ve

Zvonkové si mohla vybrat ze dvojice projektů zpracovaných do té míry, že k nim byl přiložen kromě rozpočtu i návrh interiéru.

Kostel ve Zvonkové se v mnohém stal přinejmenším vzorem pro farní chrám v Lenoře a Křemži. Na otázku, jak k tomu došlo, nalezneme jednoduchou odpověď. Dle mého dojmu hraje významnou roli předpoklad relativní blízkosti obou farností se Zvonkovou a také to, že všechny chrámy vznikaly v jediné projekční kanceláři, kde mohli vidět farníci obou farností plánovou dokumentaci k tomuto chrámu. Nesmíme tedy podceňovat pozici převážně nevzdělané farní rady, která se mohla lehce nadchnout. Zároveň přání farníků mohlo změnit celkovou koncepci plánů, aniž by s tím cokoliv architekt svedl.

XII. Přílohy

1. Seznam literatury

1. **BOLEŠKA/DVOŘÁK 1896** — Josef BOLEŠKA / Ladislav DVOŘÁK: Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, Díl 10. Praha 1896
2. **BOLEŠKA/DVOŘÁK 1905** — Josef BOLEŠKA / Ladislav DVOŘÁK: Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, Díl 23. Praha 1905
3. **ELIAS 1896** — Jan ELIAS: Farní osada Křemže v Čechách. Křemže 1896
4. **FASORA/KLADWA 2004** — Lukáš FASORA / Pavel KLADWA: Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích. Koncept a dílčí výsledky výzkumu. ČČH XCIX/4, 2004, 796–826
5. **HANESCH 2003** — Josef HANESCH: Karel I. Filip, kníže Schwarzenberg, polní maršál. České Budějovice 2003
6. **HLEDÍKOVÁ/JANÁK 1989** — Zdeňka HLEDÍKOVÁ / Jan JANÁK: Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Praha 1989
7. **JANOVSKÝ/MARKUS 1934** — František JANOVSKÝ / Antonín MARKUS: Knížete ze Schwarzenberku zámek Hluboká nad Vltavou a zámek Ohrada, Stručný přehled dějin a průvodce. České Budějovice 1934
8. **JEDIN 1990** — Hubert JEDIN: Malé dějiny koncilů, Praha 1990
9. **JIŘÍK 2008** — Pavel JIŘÍK: Kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu, In: Obnovená tradice XIX/37, 2008, 47–55
10. **JUNGBAUER 1998** — Johann JUNGBAUER: Aus unsere Heimat, Geschichte der Orts- und Pfarrgemeinde Glöckelberg bei Oberplan Kreis Krummau im Böhmerwald, Ellwangen 1998
11. **JUNGBAUER 2000** — Johann JUNGBAUER: Hüttenhof und Hüttenhöfler, Alte - und neue Aufnahmen vom Ort und dessen Menschen mit kurzer Beschreibung, Ellwangen 2000
12. **KADLEC 1991** — Jaroslav KADLEC: Přehled českých církevních dějin, Díl II. Praha 1991
13. **KADLEC 1995** — Jaroslav KADLEC: Českobudějovická diecéze, České Budějovice, Sdružení sv. Jana Neumanna 1995

14. **KATALOG KU KOLEKTIVNÍ VÝSTAVĚ 1891** — Katalog ku kolektivní výstavě knížete Schwarzenberga na Všeobecné zemské výstavě v Praze roku 1891, na oslavu jubilea první průmyslové výstavy roku 1791 v Praze. Praha 1891
15. **KREJČÍ 2008** — Marek KREJČÍ: Od kulturní krajiny k zemi nikoho. Schwarzenberský patronát v 19. a 20. století. In: Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii. České Budějovice 2008, 127–138
16. **KUBÍNOVÁ 2008** — Anna KUBÍNOVÁ: Členství schwarzenbergů v hospodářských a kulturních spolcích v 19. a na počátku 20. století, In: Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii. České Budějovice 2008, 513–528
17. **KUBÍKOVÁ 1996** — Anna KUBÍKOVÁ: Účast Schwarzenberků na světové výstavě ve Vídni r. 1873, In: Obnovená tradice VII/14, 1996, 8–10
18. **KUBÍKOVÁ 1993** — Anna KUBÍKOVÁ: Z historie schwarzenberského ústředního archivu, Obnovená tradice IV/8, 1998, 11–12
19. **KUČA 1998** — Karel KUČA: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl III., Praha 1998
20. **KUCHAŘOVÁ/NEŠPOR 2007** — Hedvika KUCHAŘOVÁ / Zdeněk R. NEŠPOR: Pastor Bonus, seu idea (semper) reformanda. Vzdělání a výchova kléru pro působení ve farní správě v českých zemích v 18. a na počátku 19. století, In: ČČH CV/2, 2007, 351–391
21. **KUTHAN 2001** — Jiří KUTHAN: Aristokratická sídla období romantismu a historismu, Praha 2001
22. **MACAR 1991** — Václav MACAR: Svědectví z archivů, In: Obnovená tradice II/4, 1991, 50–55
23. **MAREŠ/SEDLÁČEK 1900** — František MAREŠ / Jan SEDLÁČEK: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Třeboňského. Praha 1900
24. **MAREŠ/SEDLÁČEK 1913** — František MAREŠ / Jan SEDLÁČEK: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Prachatického. Praha 1913
25. **MAREŠ/SEDLÁČEK 1918** — František MAREŠ / Jan SEDLÁČEK: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Krumlovském. Svazek první, Okolí Krumlova. Praha 1918
26. **MARKUS 1936²** — Antonín MARKUS: Rod knížat ze Schwarzenberku. Třeboň 1936
27. **MARKUS 1935** — Antonín MARKUS: Kniže Bedřich ze Schwarzenberku, In: Tradice. Tradice svazu českých úředníků a zřízenců knížete ze Schwarzenberku v českých zemích XXI/3, 1935, 35–47

28. **NEJEDLÝ/BÁRTA/LINHA 1994** — František NEJEDLÝ / Josef BÁRTA / Jan LINHA: Z dějin křemežska. Křemže 1994
29. **NEUMANN 2004** — Jiří NEUMANN: Z historie Šumavy a předhůří. Dřevařská kolonizace, In: Obnovená tradice XV/30, 2004, 8–9
30. **PALECZEK 2008a** — Raimund PALECZEK: Mezi tradicemi a modernizací, Schwarzenberské úřednictvo 18. a 19. století. In: Schwarzenberkové v české a středoevropské kulturní tradici. České Budějovice 2008, 37–46
31. **PALECZEK 2008b** — Raimund PALECZEK: Kdo řídil schwarzenberská panství. Soupis Schwarzenberských vedoucích úředníků, In: Obnovená tradice XIX/37, 2008, 13–16
32. **PETSCHL 1992** — Franz PETSCHL: Glöckelberg Geschichte einer Böhmerwaldgemeinde. Die erneuerte Kirche als Zeichen der Versöhnung. Erdmannhausen 1992
33. **POCHE/KRÁSA/KRČÁLOVÁ 1978a** — Emanuel POCHE / Josef KRÁSA / Jarmila KRČÁLOVÁ: Umělecké památky Čech. Praha 1978
34. **POCHE/KRÁSA/KRČÁLOVÁ 1982** — Emanuel POCHE / Josef KRÁSA / Jarmila KRČÁLOVÁ: Umělecké památky Čech, Díl IV. Praha 1978
35. **PRAVDA 2006** — Rudolf PRAVDA: Z galerie jihočeských vlasteneckých kněží. Kapitoly z církevních a kulturních dějin jižních Čech. České Budějovice 2006
36. **SALABA 1934** — Josef SALABA: Velkostatek. In: Tradice svazu českých úředníků a zřízenců knížete ze Schwarzenberku v českých zemích XX/1, 1934, 6–9
37. **SEZNAM ČLENŮ SPOLKU ARCHITEKTŮ V ČECHÁCH 1876** — Seznam členů spolku architektů a inženýrů v Čechách, In: Zprávy spolku architektů a inženýrů v Království českém XVI/1, 1876, nepag.
38. **SEZNAM ČLENŮ SPOLKU ARCHITEKTŮ V ČECHÁCH 1879** — Seznam členů spolku architektů a inženýrů v Čechách, In: Zprávy spolku architektů a inženýrů v Království českém, XI/1, 1879. nepag.
39. **SCHWARZENBERG 1963** — Karel IV. SCHWARZENBERG: Geschichte des reichsständischen Hauses Schwarzenberg, Díl I. Neustadt an der Aisch 1963
40. **SMOLKOVÁ 2002** — Anna SMOLKOVÁ: Svozy archivu schwarzenberských velkostatků do Třeboně jako důsledek prováděné pozemkové reformy na majetku schwarzenberské primogenitury. In: Archivum Trebonense, Třeboň 2002, 49–54
41. **SVĚTOZOR 1888** — Jan Adolf kníže Schwarzenberg, In: Světozor XXII/46, 1888, 703

42. **TRAJER 1862** — Johan TRAJER: Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis. České Budějovice 1862
43. **VOVESNÝ 2008** — Josef VOVESNÝ: Vliv hospodaření majetků rodu Schwarzenbergů na hospodaření na Šumavě, In: Obnovená tradice XIX/38, 2008, 36–49
44. **VYBÍRAL 1999** — Jindřich VYBÍRAL: Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu. Praha 1999
45. **ZÁLOHA 1994a** — Jiří ZÁLOHA: Eleonora ze Schwarzenberku, In: Obnovená tradice V/9, 1994, 5–6
46. **ZÁLOHA 1994b** — Jiří ZÁLOHA: Jan Adolf II. ze Schwarzenberku, In: Obnovená tradice V/9, 1994, 6–7
47. **ZÁLOHA s. d.** — Jiří ZÁLOHA: Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenbergu, Hluboká nad Vltavou s. d.

2. Seznam zkratek

Č.B. – České Budějovice

ČČH – Český časopis historický

ČK – Český Krumlov

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

3. Seznam nepsaných pramenů

1. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944, II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 1892.
2. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2107.
3. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2232.
4. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2166.
5. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2168.
6. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2169.
7. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2171.
8. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2172.
9. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2173.
10. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2174.
11. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2175.
12. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2176.
13. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2177.
14. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2178.
15. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2179.
16. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2080.

17. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2181.
18. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2183.
19. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2184.
20. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2185.
21. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2186.
22. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2187.
23. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2188.
24. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2192.
25. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2194.
26. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2221.
27. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2224.
28. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2303.
29. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2332.
30. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2377.
31. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2389.
32. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2396.
33. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2400.

34. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2401.
35. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 1996.
36. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2000.
37. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2242.
38. SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy neurčeno.
39. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 1982.
40. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2226.
41. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2227.
42. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2228.
43. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2229.
44. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2230.
45. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2231.
46. SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2232.

4. Seznam psaných pramenů

1. SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 kn 1.
2. SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 kn 2.
3. SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 sign. D-4
4. SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 karton III₁.
5. SOkA Český Krumlov, Farní úřad Zvonková (1670) 1807 – 1946 (1955), sign. F-16 karton III₂.
6. SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, č. listiny nikterak neoznačeno.
7. SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, označena jen II.
8. SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, č. 2245.
9. SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, Kolaudační protokol: 3. října 1888.
10. SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, Opis kolaudačního protokolu: 3. října 1888.
11. SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, označeno II.
12. SOkA Český Krumlov, Vikariát Český Krumlov, Farní úřad Křemže F- 7, karton m 1, č. 6623.
13. SOkA Český Krumlov, pracoviště Plešivec, Farní úřad Křemže, karton F-7, karton m 1, Prelatium Böhm. Krumlou L J Krem !.
14. SOkA Český Krumlov, pracoviště Plešivec, Farní úřad Křemže, karton F-7, karton m 1, CK okresní hejtmanství Čís: 19.851.
15. SOkA Český Krumlov, pracoviště Plešivec, Farní úřad Křemže, karton F-7, karton m 1, Zápis o svěcení chrámu.
16. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov Zámek, Český Krumlov Nové oddělení, Křemže IA 3K 33 c3, Číslo 19860 in 95.

17. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov Zámek, Český Krumlov Nové oddělení, Křemže IA 3K 33 c3, č. 837 10/9 884.
18. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov Zámek, Český Krumlov Nové oddělení, Křemže IA 3K 33 c2, 30/5 Copia simplex.
19. Knihona biskupství České Budějovice, Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1888, Č.B. – 1888, (bez udání autora a signatury).
20. Knihona biskupství České Budějovice, Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1872, Č.B. – 1872 (bez udání autora a signatury).
21. Knihona biskupství České Budějovice, Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1887, Č.B. – 1872 (bez udání autora a signatury).
22. Římskokatolický farní úřad Křemže, farní archiv, farní kronika.
23. Biskupství České Budějovice, Archiv, Diecézní katalog 1872, Glöckelberg.
24. Biskupství České Budějovice, Archiv, Kniha kněží díl I., nepag.

5. Seznam vyobrazení

- Obr. 1..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, zaměřovací plán
původního kostela, pohled od jihu a západu, 1837, SOA Třeboň, Velkostatek Český
Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK
4, číslo mapy 2168
- Obr. 2..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, zaměřovací plán
původního kostela, půdorys a řez lodí, 1837, SOA Třeboň, Velkostatek Český
Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK
4, číslo mapy 2173
- Obr. 3..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, zaměřovací plán
původního kostela, příčný a podélný řez chrámem, 1837, SOA Třeboň, Velkostatek
Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949,
II/ČK 4, číslo mapy 2169
- Obr. 4..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu
v Křemži, půdorys přízemí, půdorys krovu a řez lodí a věží, 1870, SOA Třeboň,
Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů
/1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2176
- Obr. 5..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu,
pohled z jihu a západu, 1870, SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí
inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy
2177
- Obr. 6..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu,
Soustava půdorysů přízemí, krovů a návrh střechy, 1875, SOA Třeboň, Velkostatek
Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949,
II/ČK 4, číslo mapy 2178
- Obr. 7..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu,
podélné řezy lodí a transeptem, 1875, SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov,
Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo
mapy neurčeno
- Obr. 8..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu,
pohled od jihu a západu, 1875, SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí

inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2179

- Obr. 9..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, pohled od jihu a západu, 1878, SOA Třeboň, Schwarzeberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 1982
- Obr. 10..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán postupu prací spojených s přestavbou chrámu, 1878, SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2175
- Obr. 11..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán postupu prací spojených s přestavbou chrámu, detailní rozkreslení, 1878, SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2183
- Obr. 12..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, výkres základů, 1878, SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2174
- Obr. 13..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, Podrobné příčné a podélné řezy, 1878, SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2180 a 2180
- Obr. 14..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, Sedláčkův návrh hlavního oltáře, 1886, SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2188
- Obr. 15..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, Sedláčkův návrh kazatelny, 1886, SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, Dílčí inventář pro novou manipulaci map a plánů /1755/ 1791-1949, II/ČK 4, číslo mapy 2187
- Obr. 16..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, pohled od jihu, foto: Jiří Vácha, 30. 10. 2009
- Obr. 17..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, pohled do chrámové lodi, foto: Jiří Vácha, 25. 4. 2010
- Obr. 18..... Křemže, kostel Archanděla Michaela, portál, foto: Jiří Vácha, 25. 4. 2010

- Obr. 19..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, výřez pohlednice s původním kostelíkem, pohlednice je vlepená do farní kroniky, SOkA Český Krumlov, pracoviště Plešivec, F 16, číslo knihy 2
- Obr. 20..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, zaměřovací plán původního chrámu, přelm 18. a 19. století, půdorys, příčný řez a pohled od západu. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, Zvonková 3KA 27 a
- Obr. 21..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, Žižkův nákres původního kostelíku před požárem, 1876, SOkA Český Krumlov, pracoviště Plešivec, F 16, i.č. 21 sign D-4
- Obr. 22..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, Žižkův nákres původního kostelíku ve Zvonkové po požáru, 1876, SOkA Český Krumlov, pracoviště Plešivec, F 16, i.č. 21 sign D-4
- Obr. 23..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, plán nerealizovaného projektu na přestavbu chrámu, pohled od jihu a situační půdorys, 1872, SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2226
- Obr. 24..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, plán nerealizovaného projektu na přestavbu chrámu, pohled od západu a podélný řez, 1872, SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2227
- Obr. 25..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, plán nerealizovaného projektu na přestavbu chrámu, pohled od západu a podrobný půdorys plánované přístavby, 1872, SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2228
- Obr. 26..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, plán nerealizovaného projektu na přestavbu chrámu ve Zvonkové, půdorys přízemí a krovu, příčné řezy lodí, 1872, SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44, číslo mapy 2229
- Obr. 27..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, Sedláčkův návrh čela kůru a varhan pro kostel, SOA Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa

České Budějovice, Dílčí inventář stavebních plánů 1773-1944,II/ČK 11 Díl 9, d - 44,
číslo mapy 2231

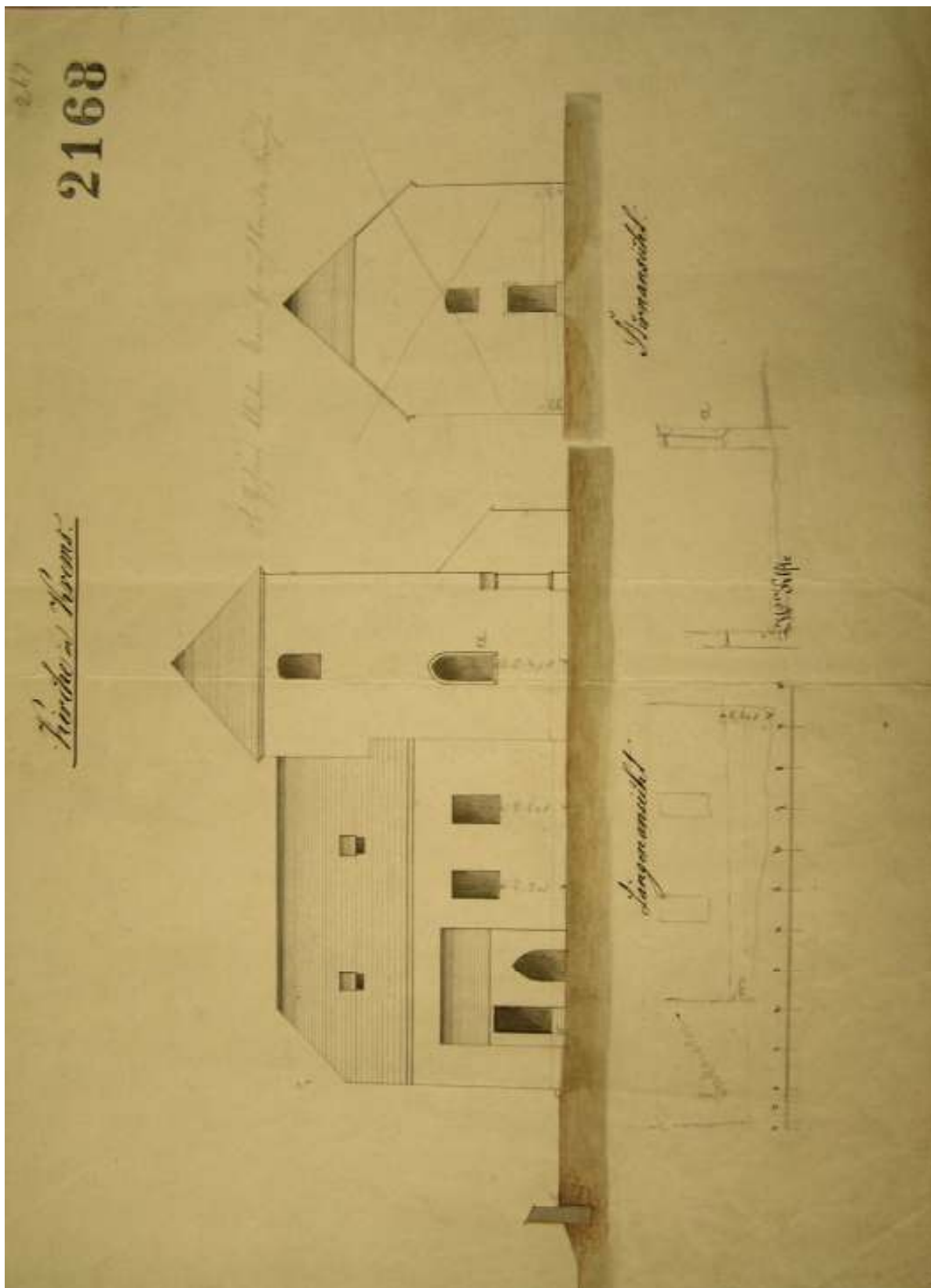
Obr. 28..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled na západní
průčelí chrámu, foto: Jiří Vácha, 29. 10. 2009

Obr. 29..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled do lodi
chrámu, foto: Jiří Vácha, 29. 10. 2009

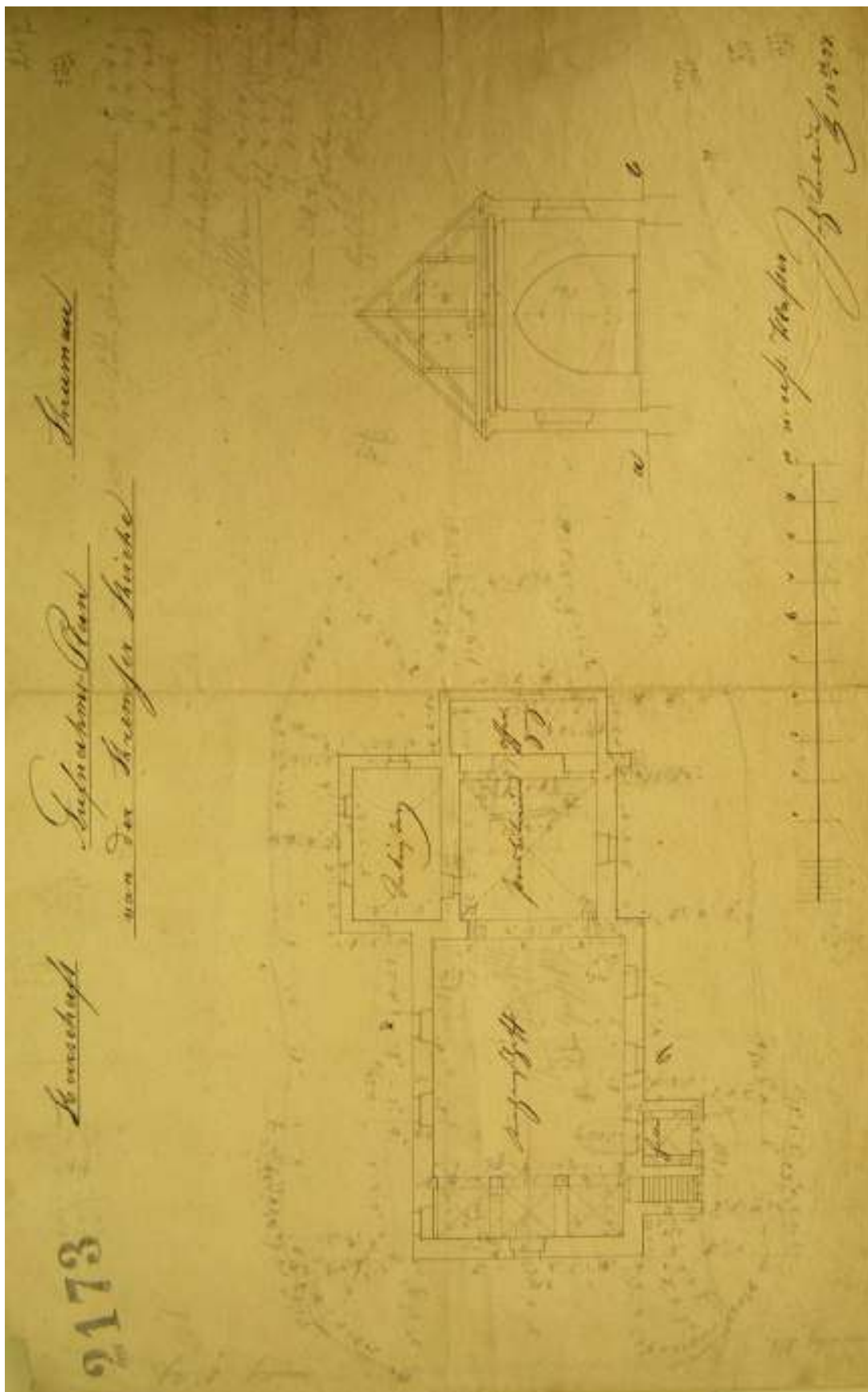
Obr. 30..... Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled na jižní stranu
chrámu, foto: Jiří Vácha, 29. 10. 2009

6. Obrazová příloha

Obr. 1, Křemže, kostel Archanděla Michaela, zaměřovací plán původního kostela, 1837, pohled od jihu a západu

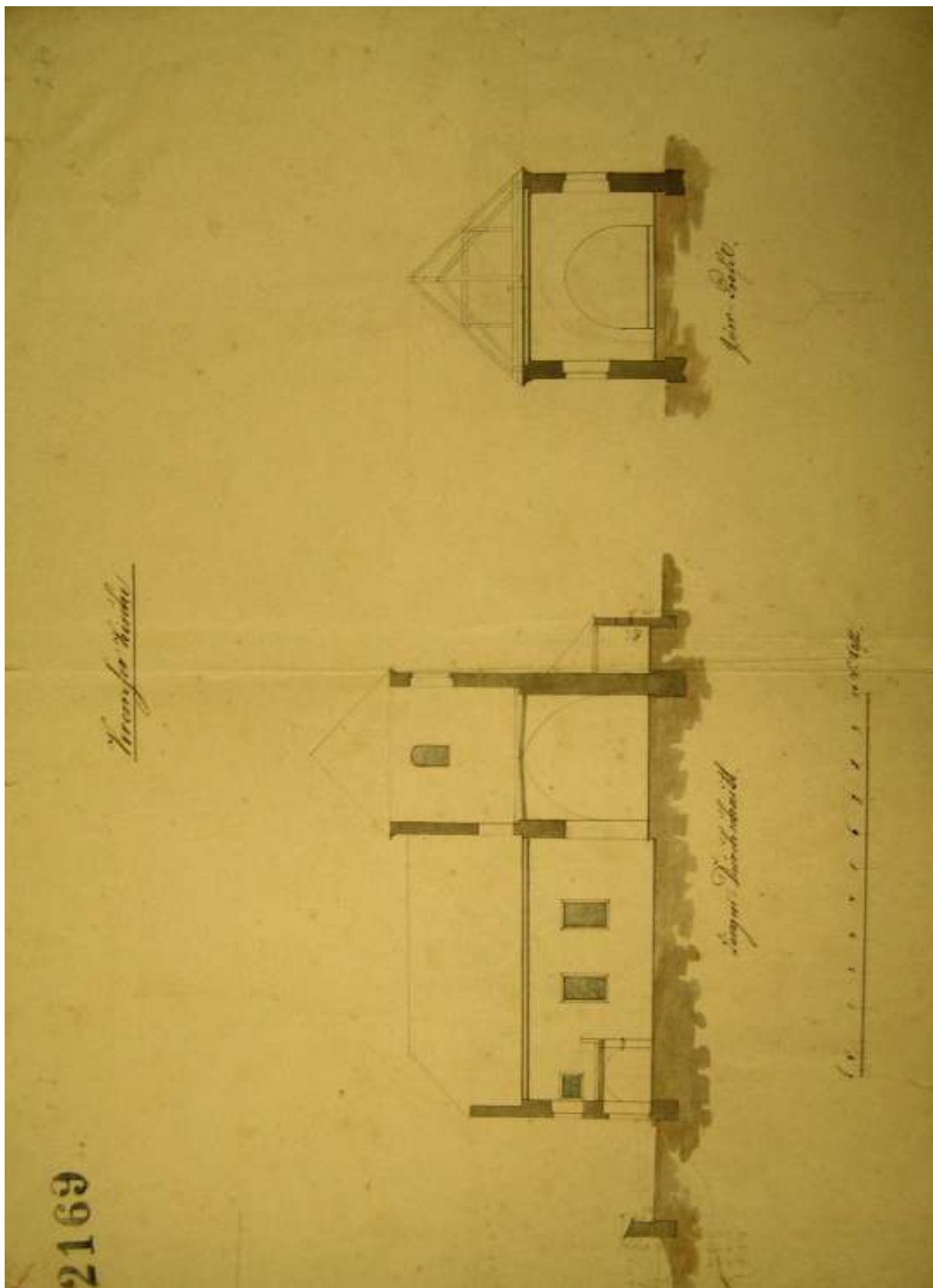

Obr. 2, Křemže, kostel Archanděla Michaela, zaměřovací plán původního kostela, 1837, půdorys a řez lodí

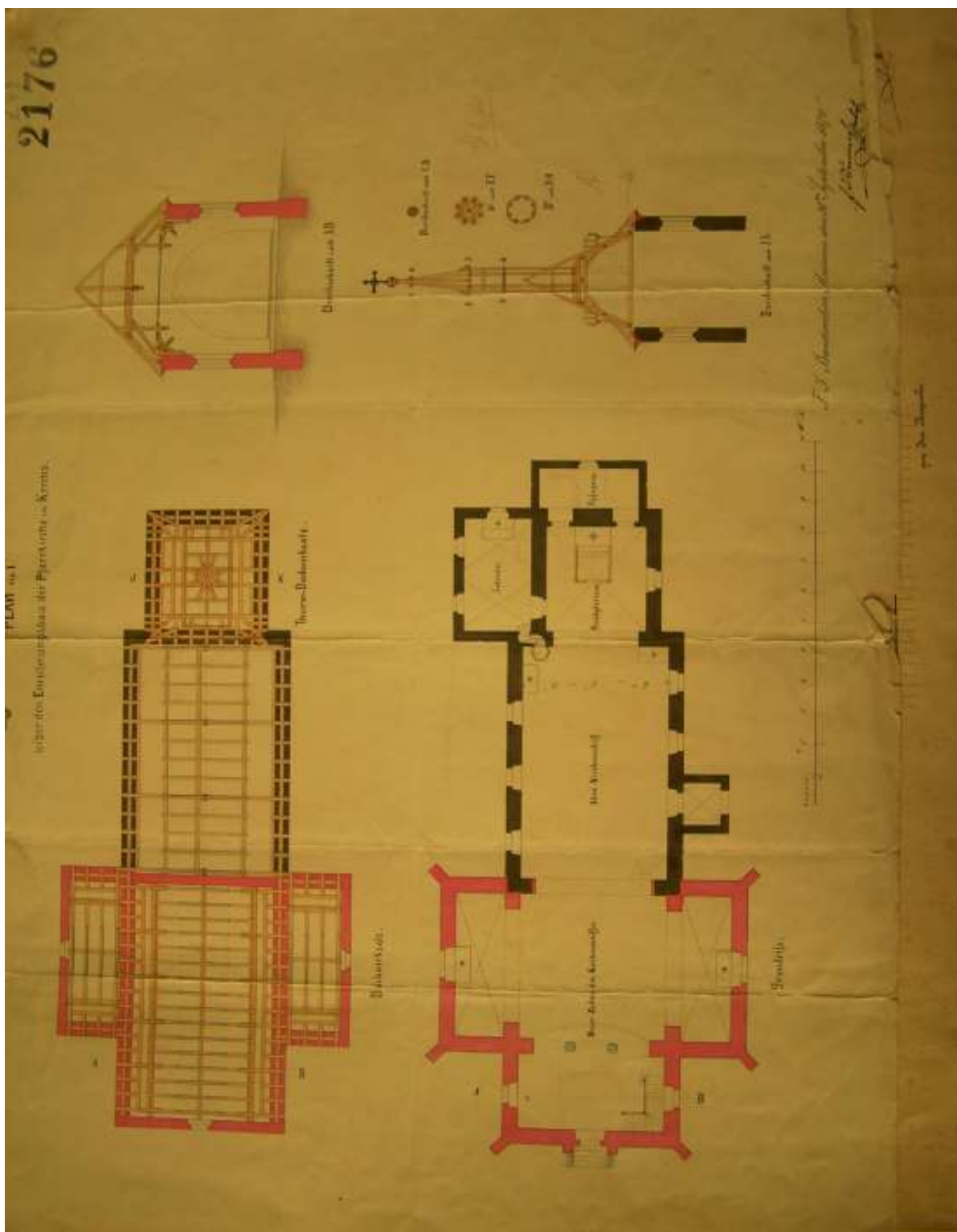

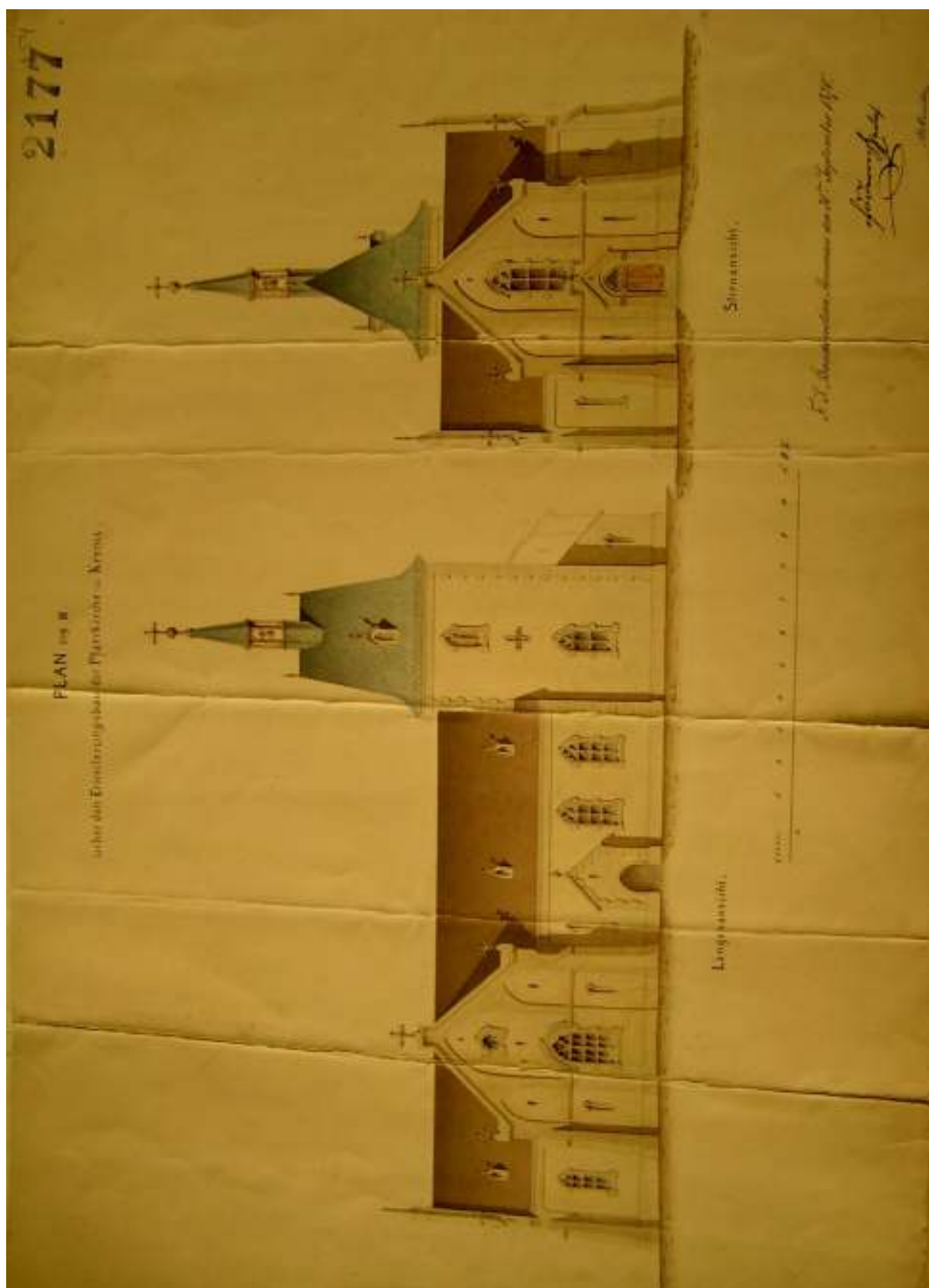
Obr. 3, Křemže, kostel Archanděla Michaela, zaměřovací plán původního kostela, 1837,
příčný a podélný řez

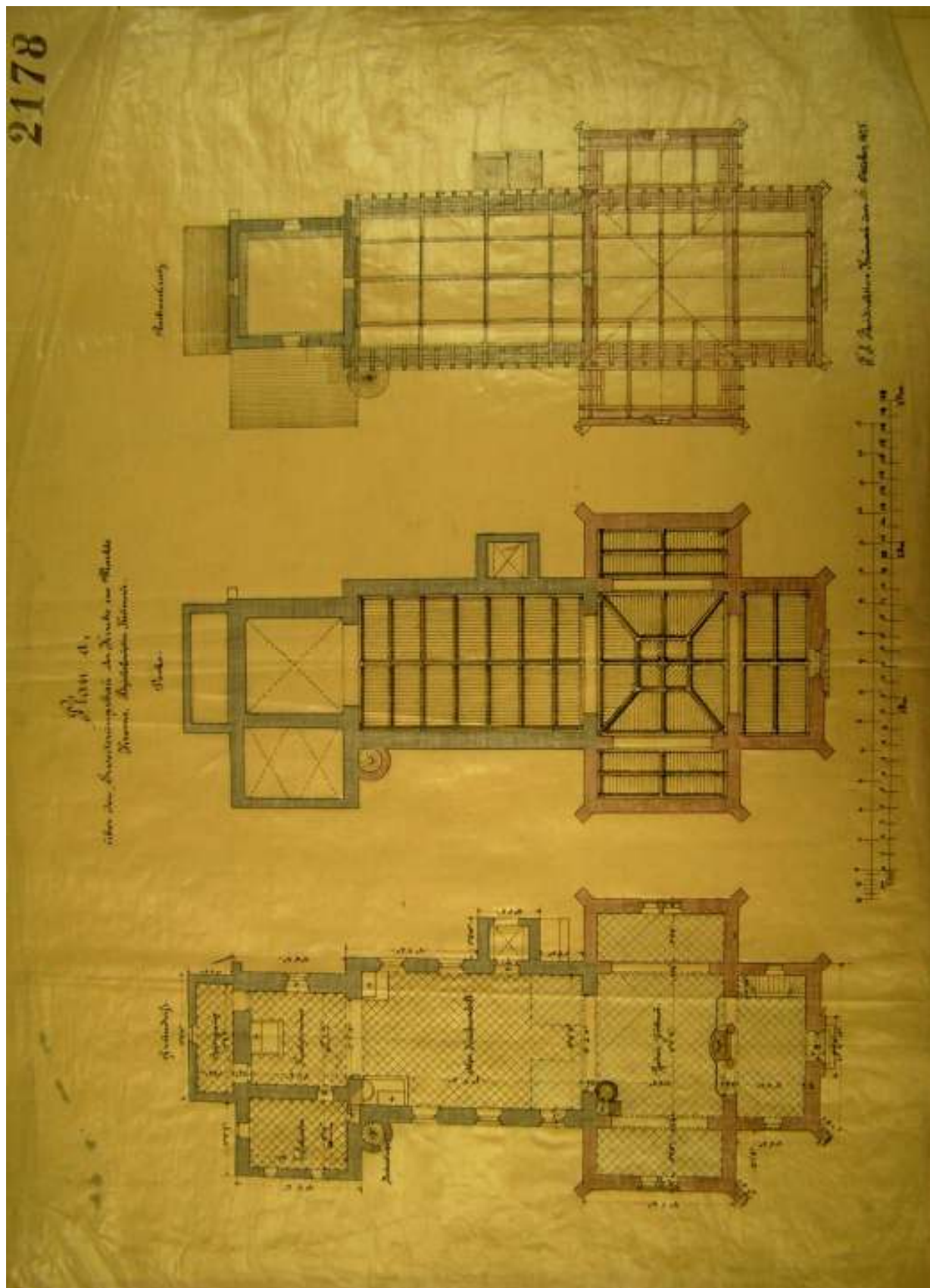
Obr. 4, Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, 1870, půdorys přízemí, půdorys krovu, řez lodí a řez věží

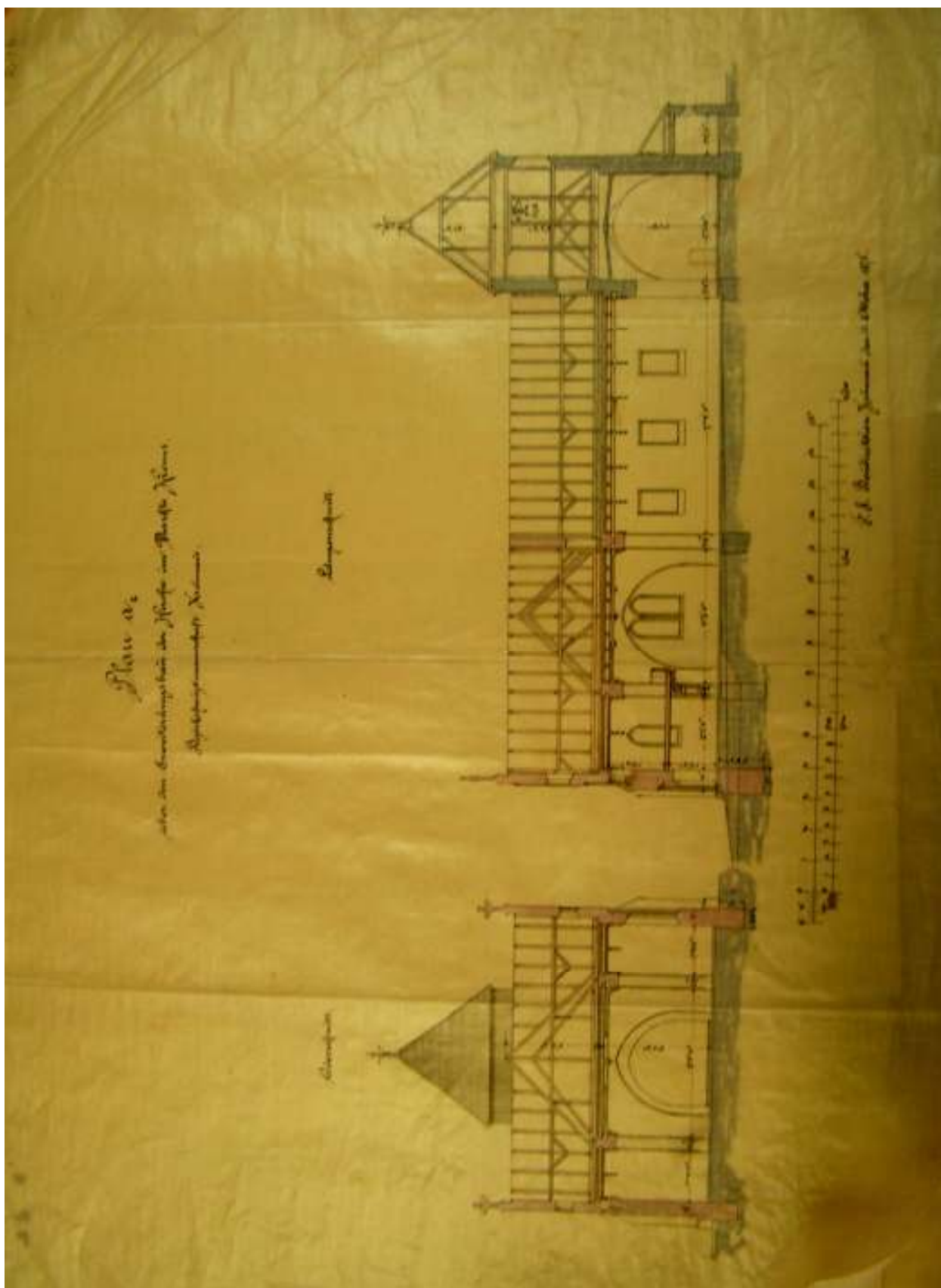
Obr. 5, Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, 1870, pohled z jihu a západu

Obr. 6, Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, 1875, soustava půdorysů přízemí, krovů a návrh střechy

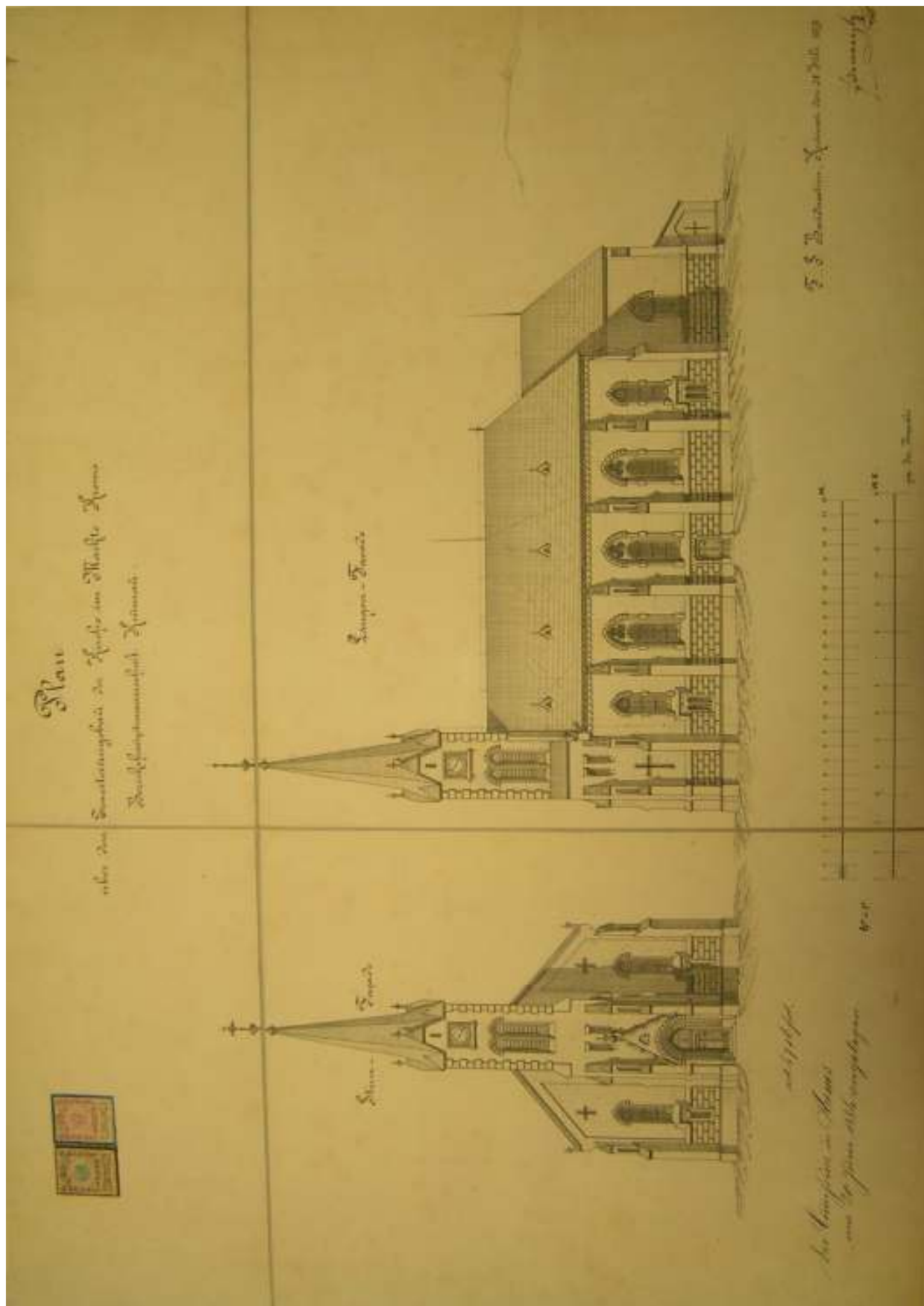
Obr. 7, Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, 1875, podélné řezy lodí a transeptem

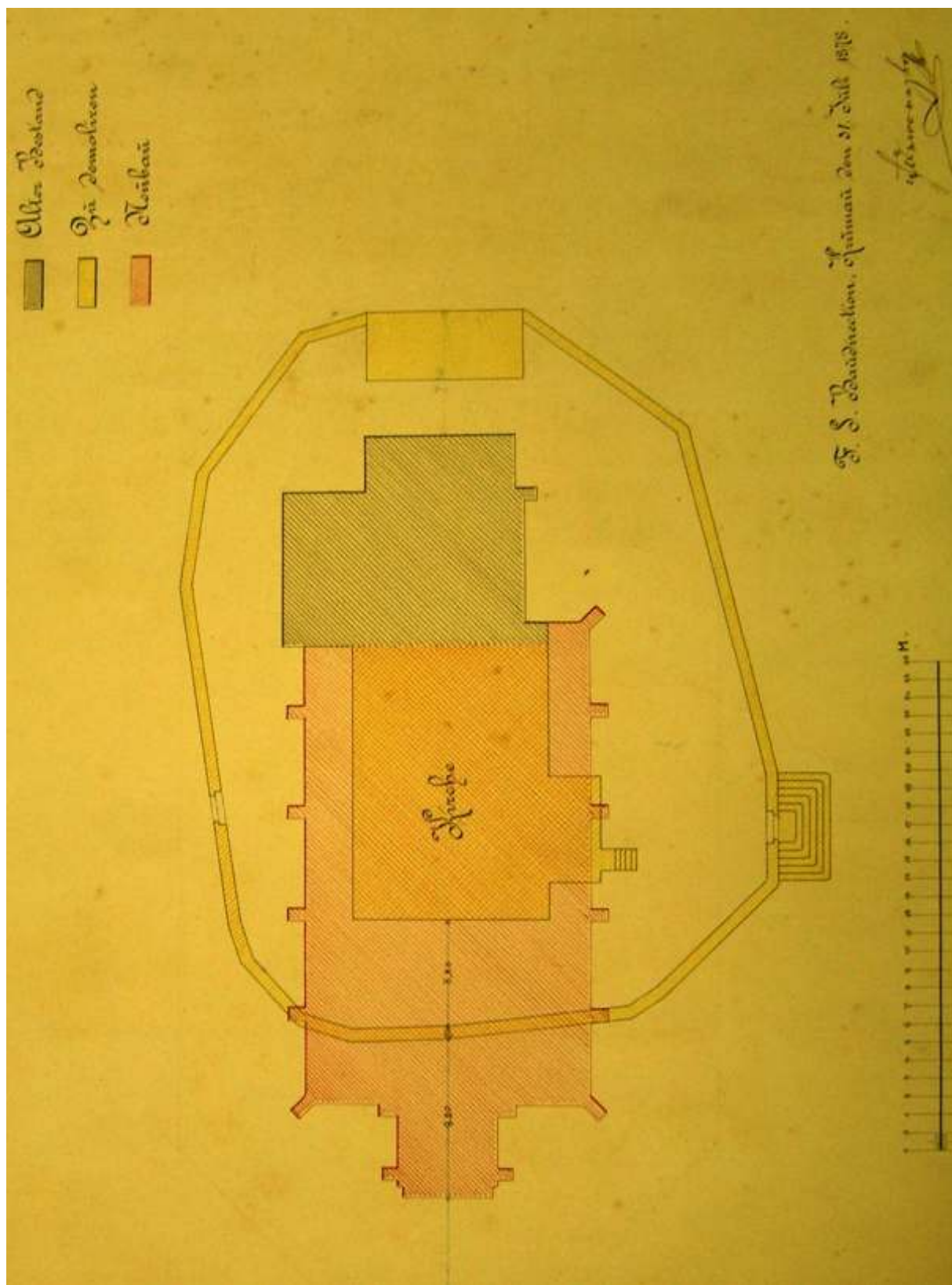
Obr. 8 Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, 1875, pohled od jihu a západu

Obr. 9, Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, 1878, pohled od jihu a západu

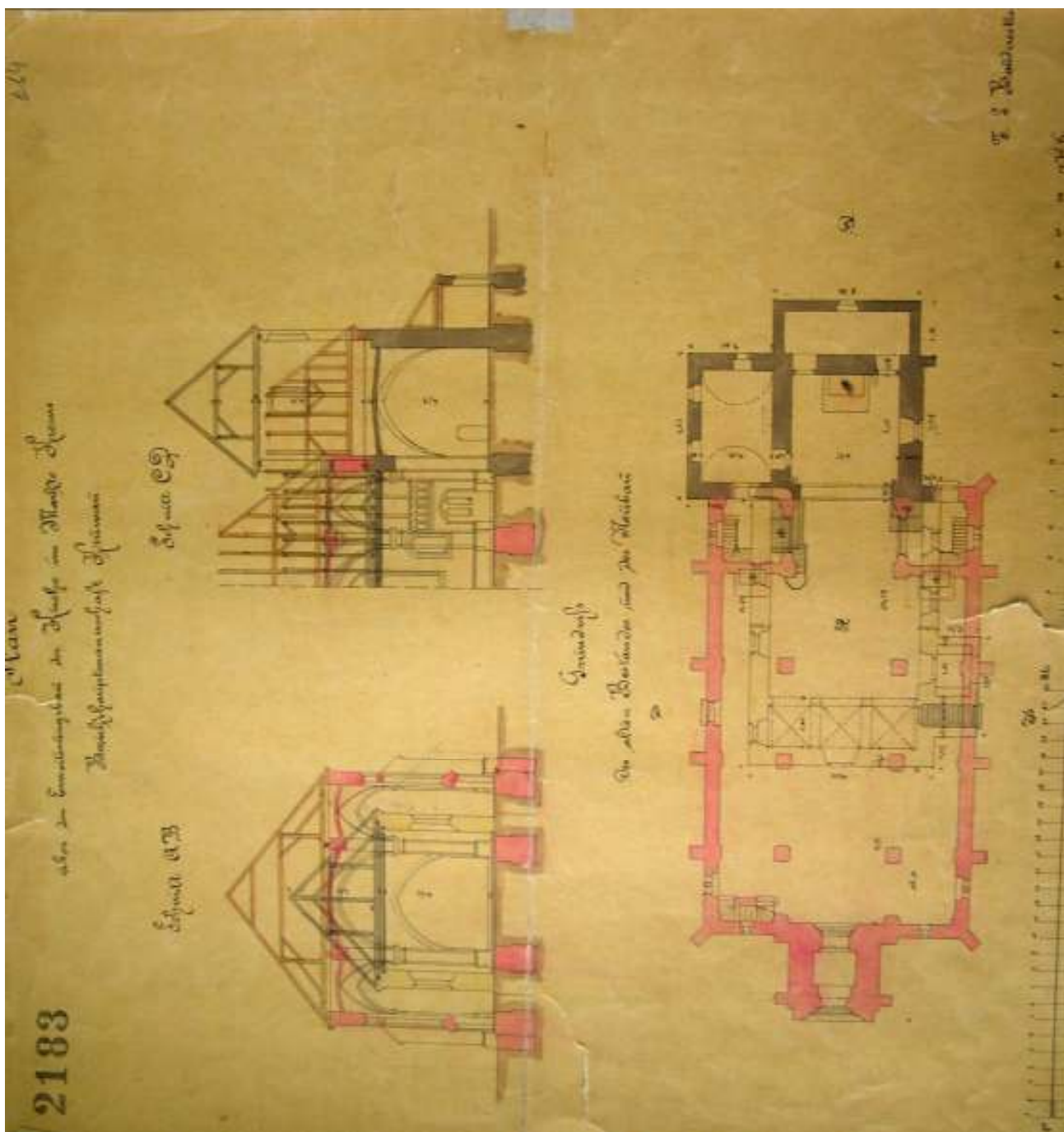

Obr. 10, Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán postupu prací na přestavbu chrámu 1878

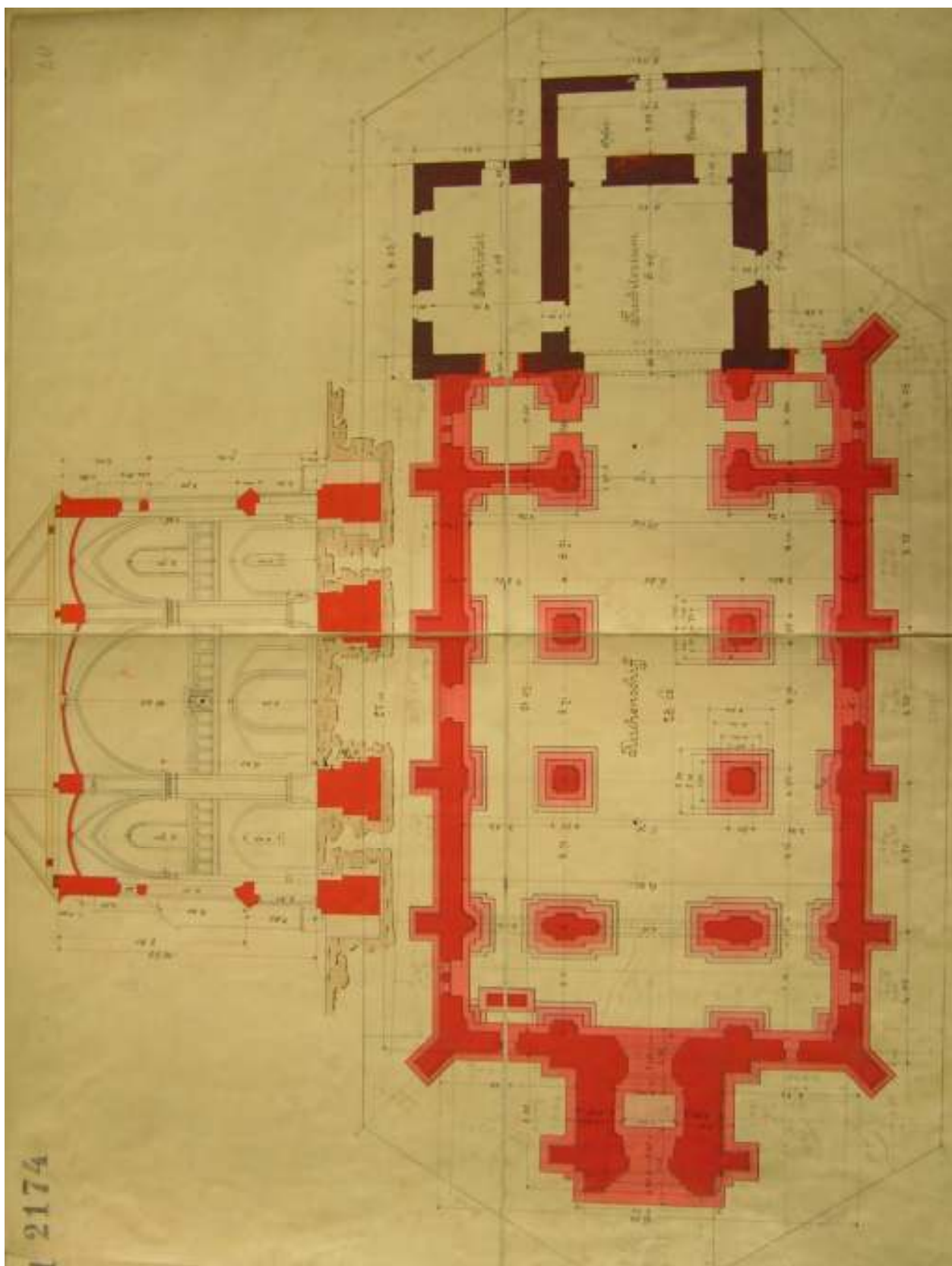

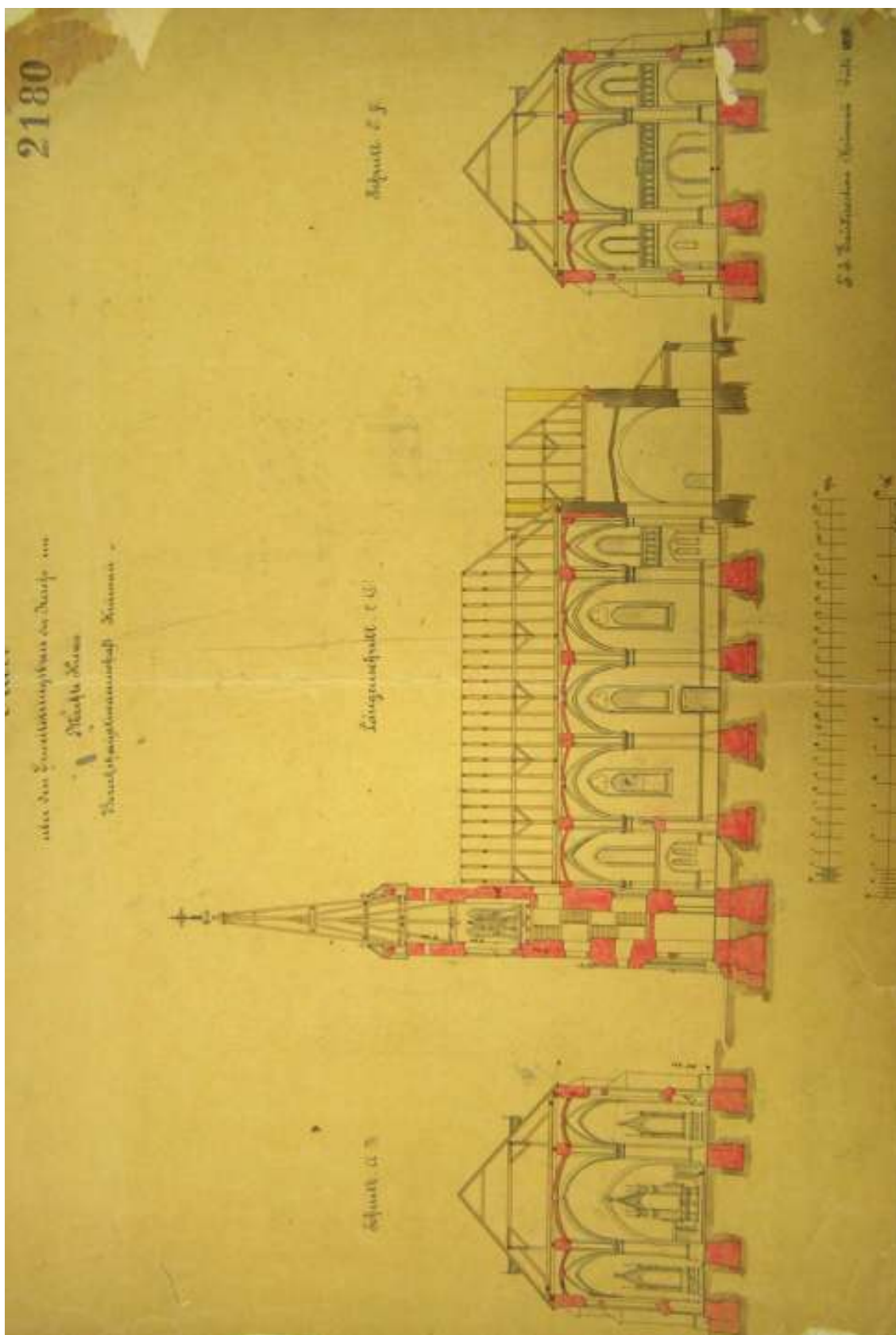
Obr. 11, Křemže, kostel Archanděla Michaela, detailní plán postupu prací na přestavbu chrámu, 1878

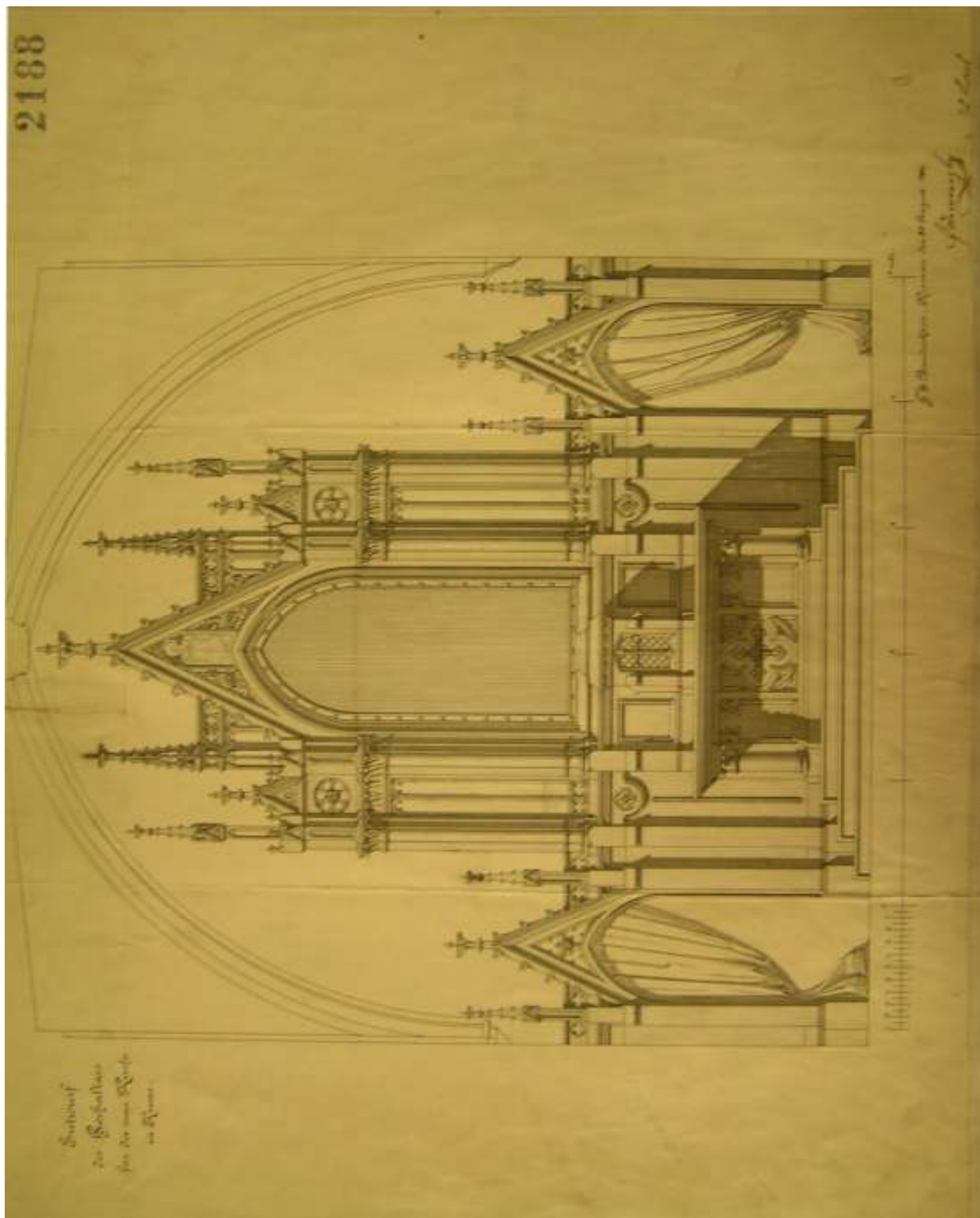
Obr. 12, Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, 1878, výkres základů

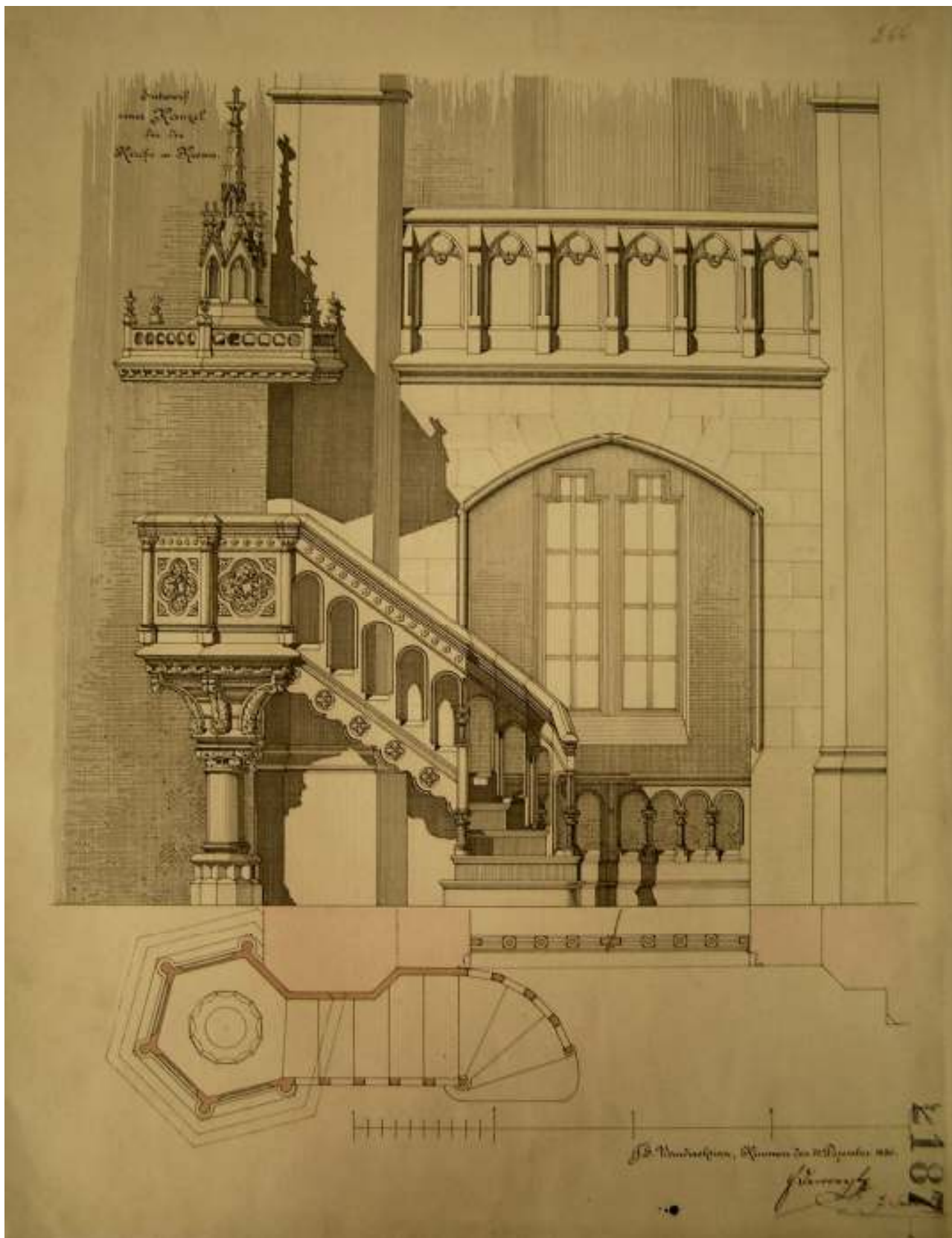
Obr. 13 Křemže, kostel Archanděla Michaela, plán na přestavbu chrámu, 1878, podrobné příčné a podélné řezy

Obr. 14, Křemže, kostel Archanděla Michaela, Sedláčkův návrh hlavního oltáře, 1886

Obr. 15, Křemže, kostel Archanděla Michaela, Sedláčkův návrh kazatelny, 1886

Obr. 16, Křemže, kostel Archanděla Michaela, pohled na kostel od jihu

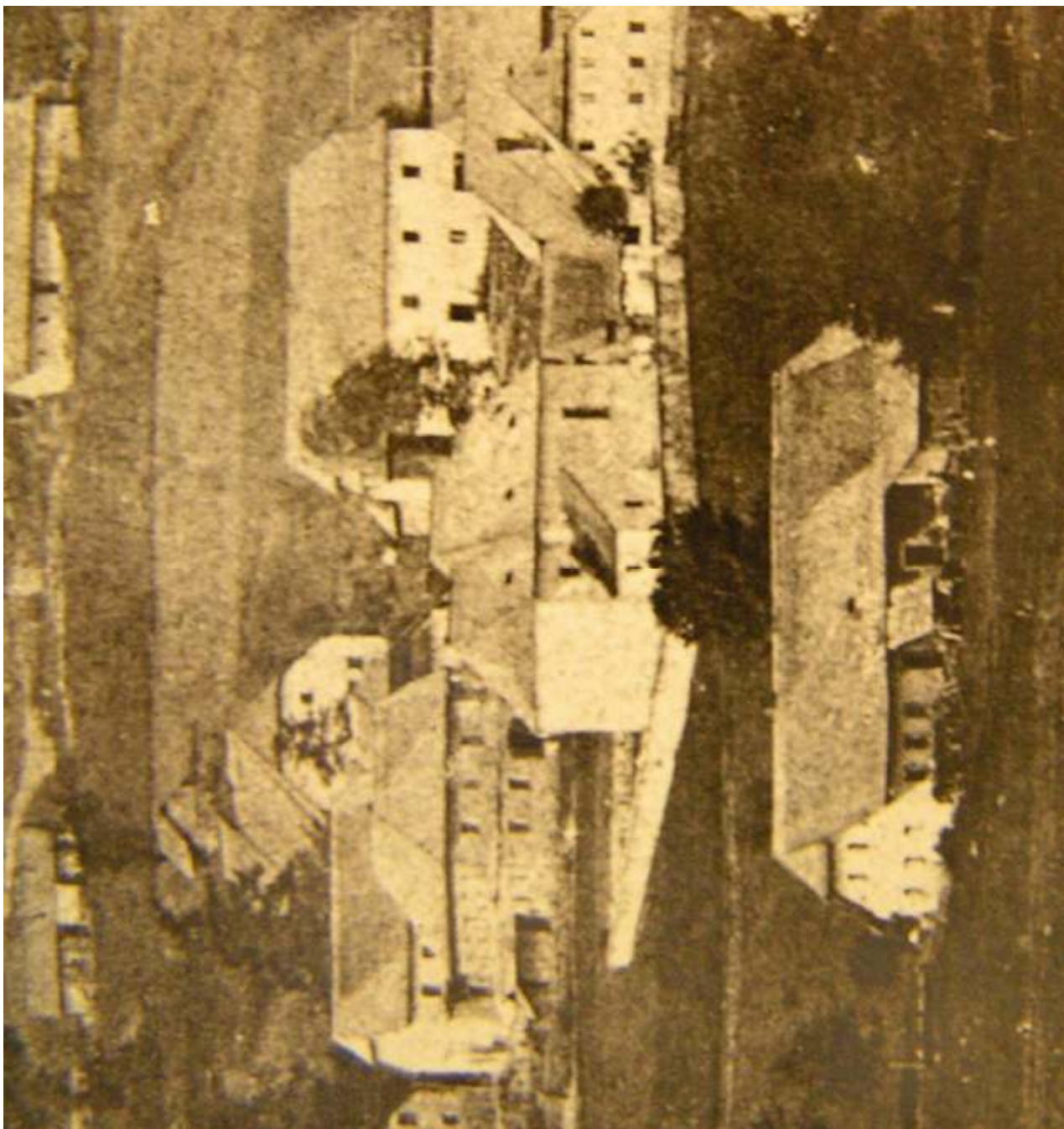
Obr. 17, Křemže, kostel Archanděla Michaela, pohled do chrámové lodi v křemežském kostele

Obr. 18, Křemže, kostel Archanděla Michaela, portál křemežského chrámu

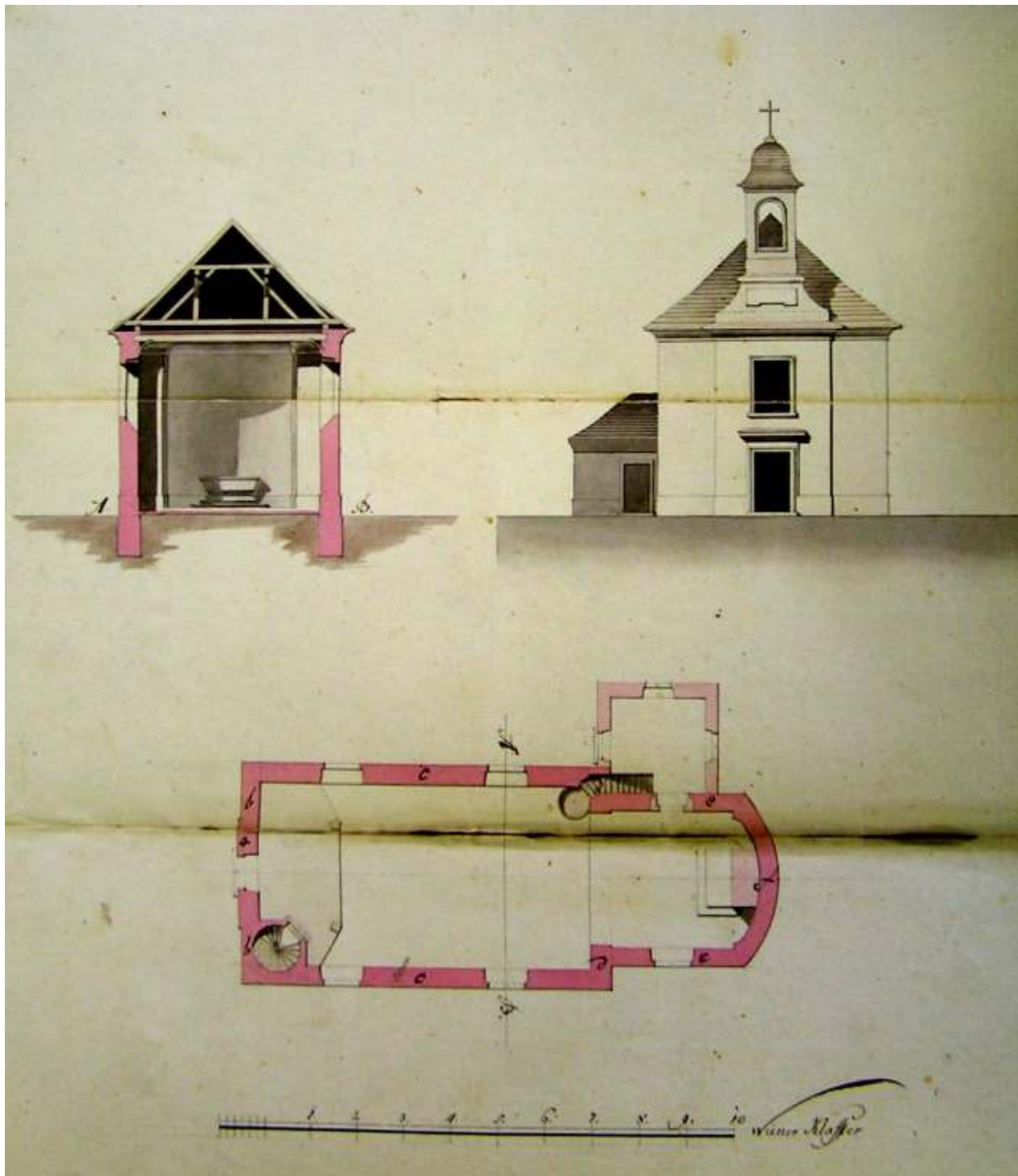

Obr. 19, Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, výřez pohlednice s původním kostelíkem

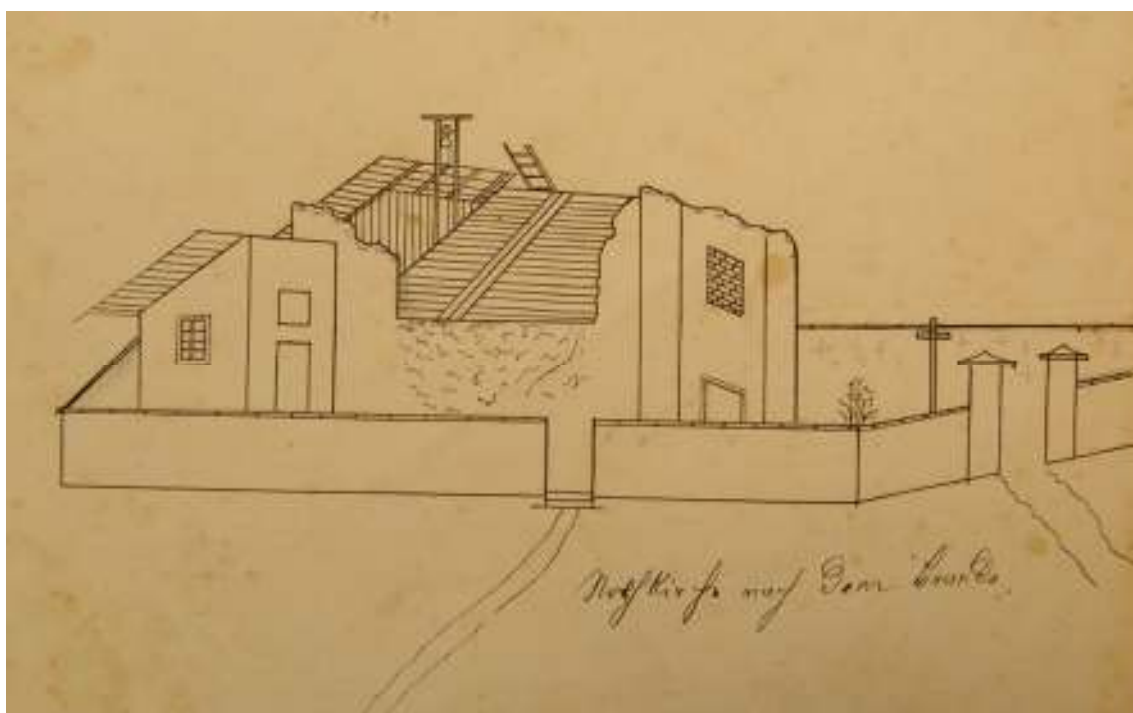
Obr. 20, Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, zaměřovací plán původního zvonkovského chrámu, přelom 18. a 19. století, půdorys, příčný řez a pohled od západu

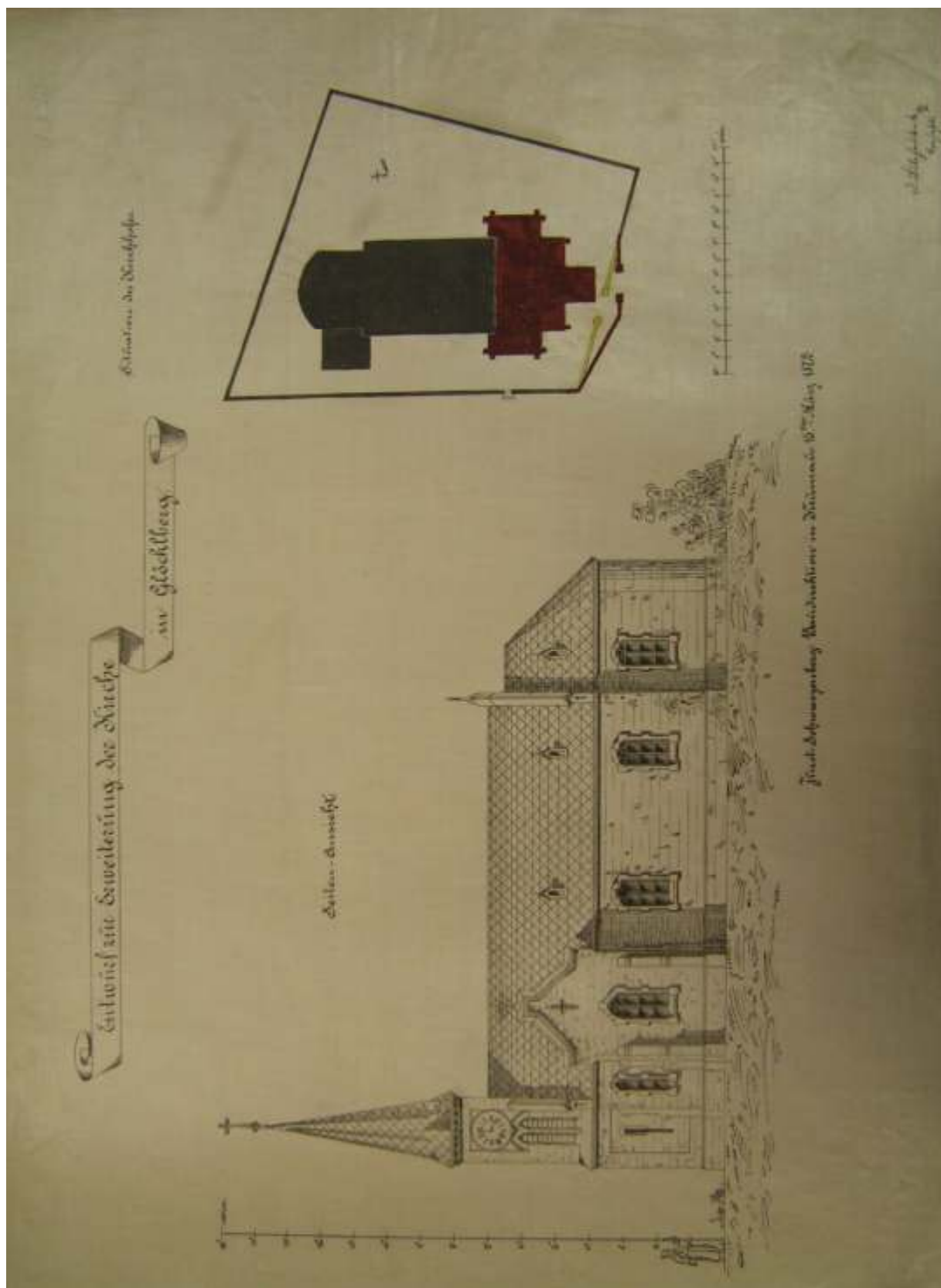
Obr. 21, Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, Žižkův nákres původního kostelíku před požárem, 1876

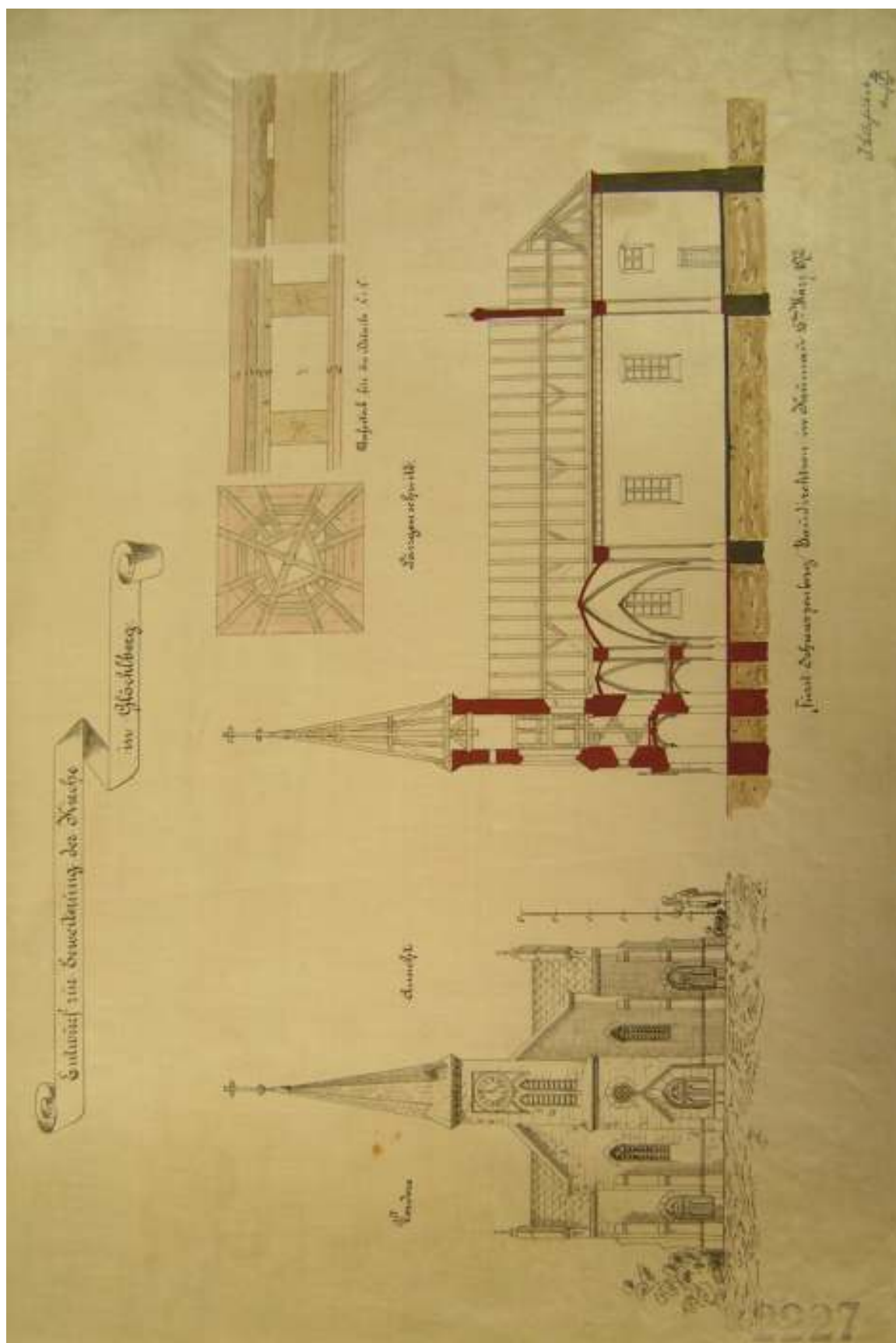
Obr. 22, Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, Žižkův nákres původního kostelíku po požáru, 1876

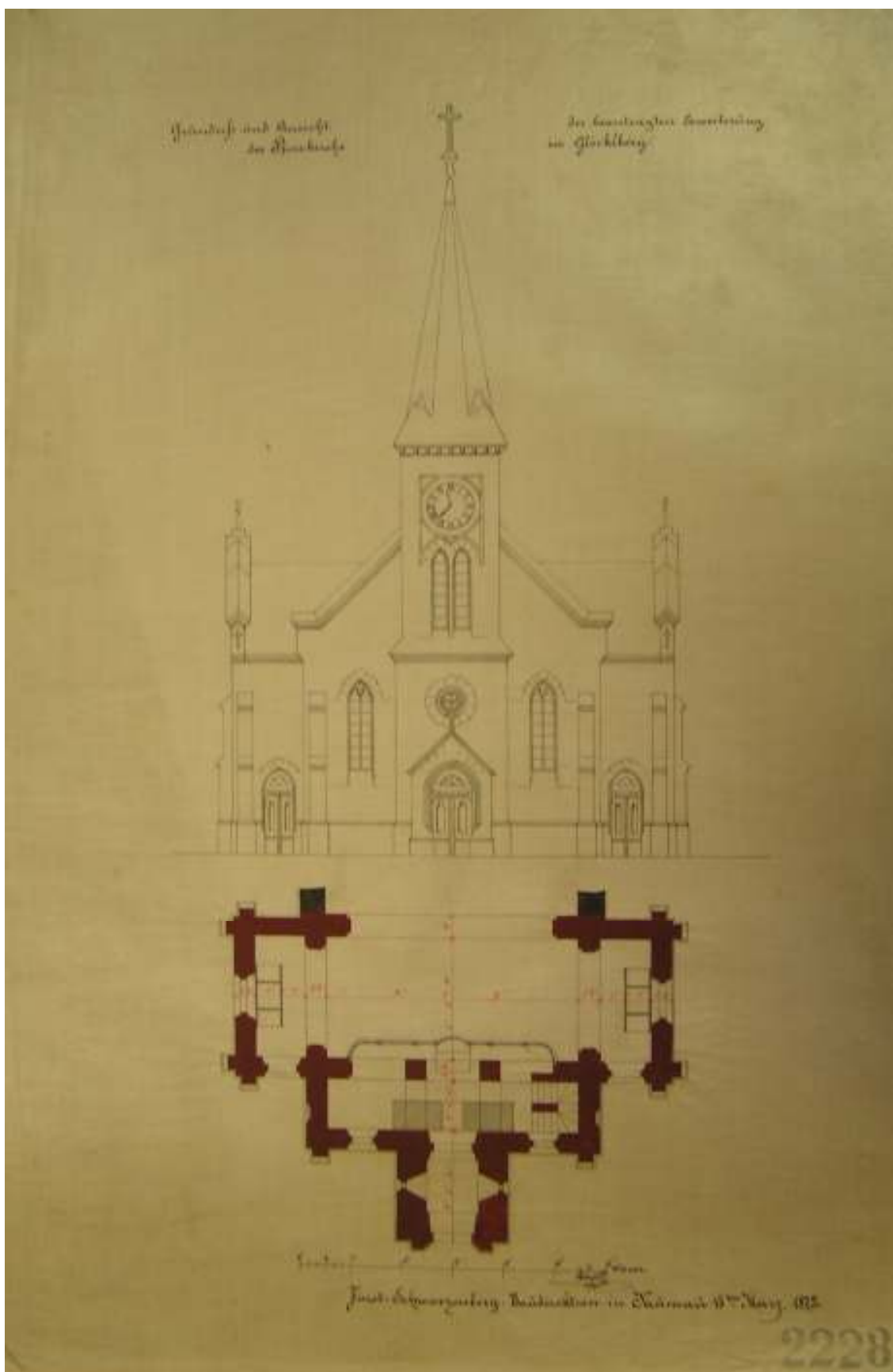
Obr. 23, Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, plán nerealizovaného projektu na
přestavbu chrámu, 1872, pohled od jihu a situační půdorys

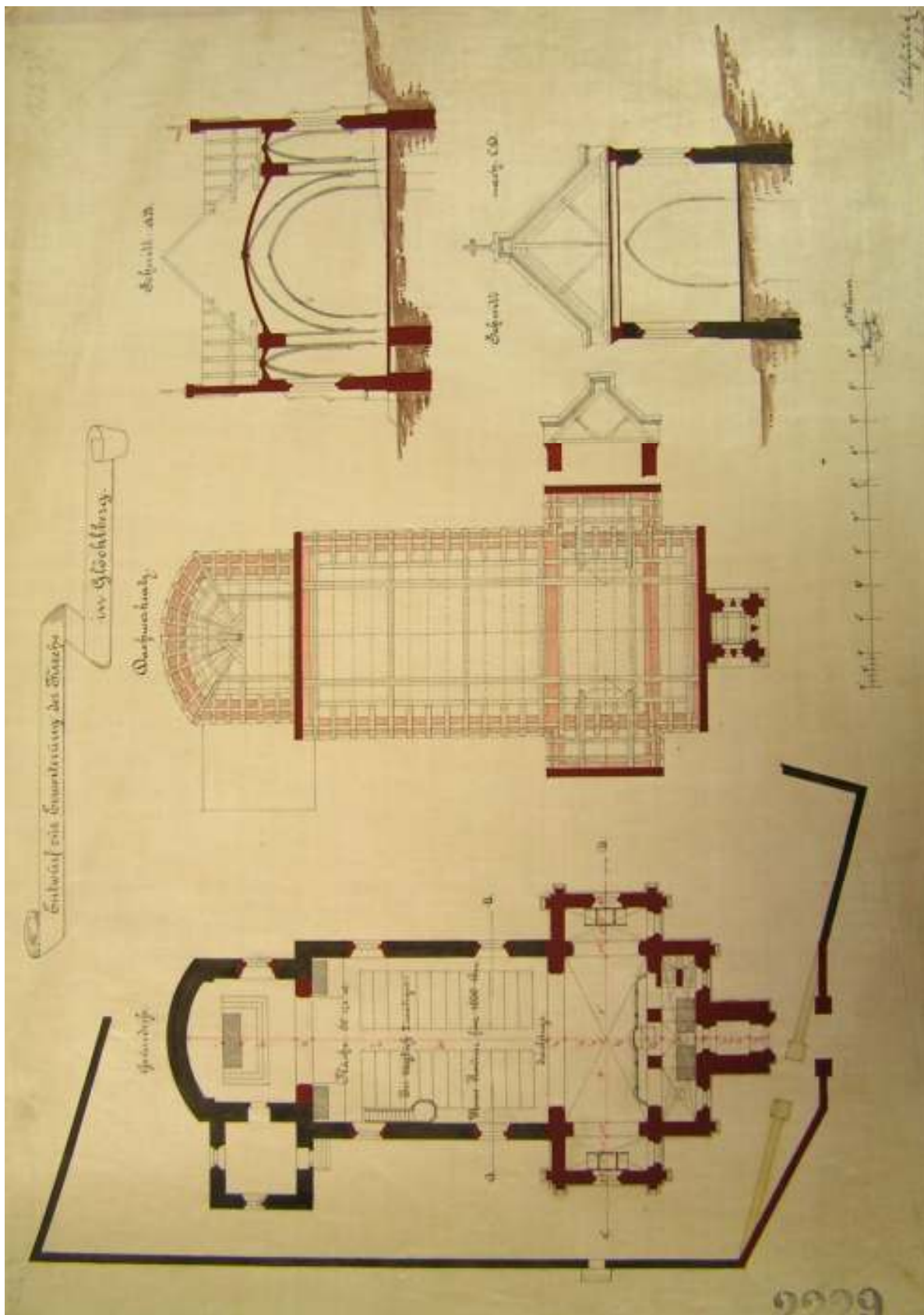
Obr. 24, Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, plán nerealizovaného projektu na přestavbu chrámu, 1872, pohled od západu a podélný řez

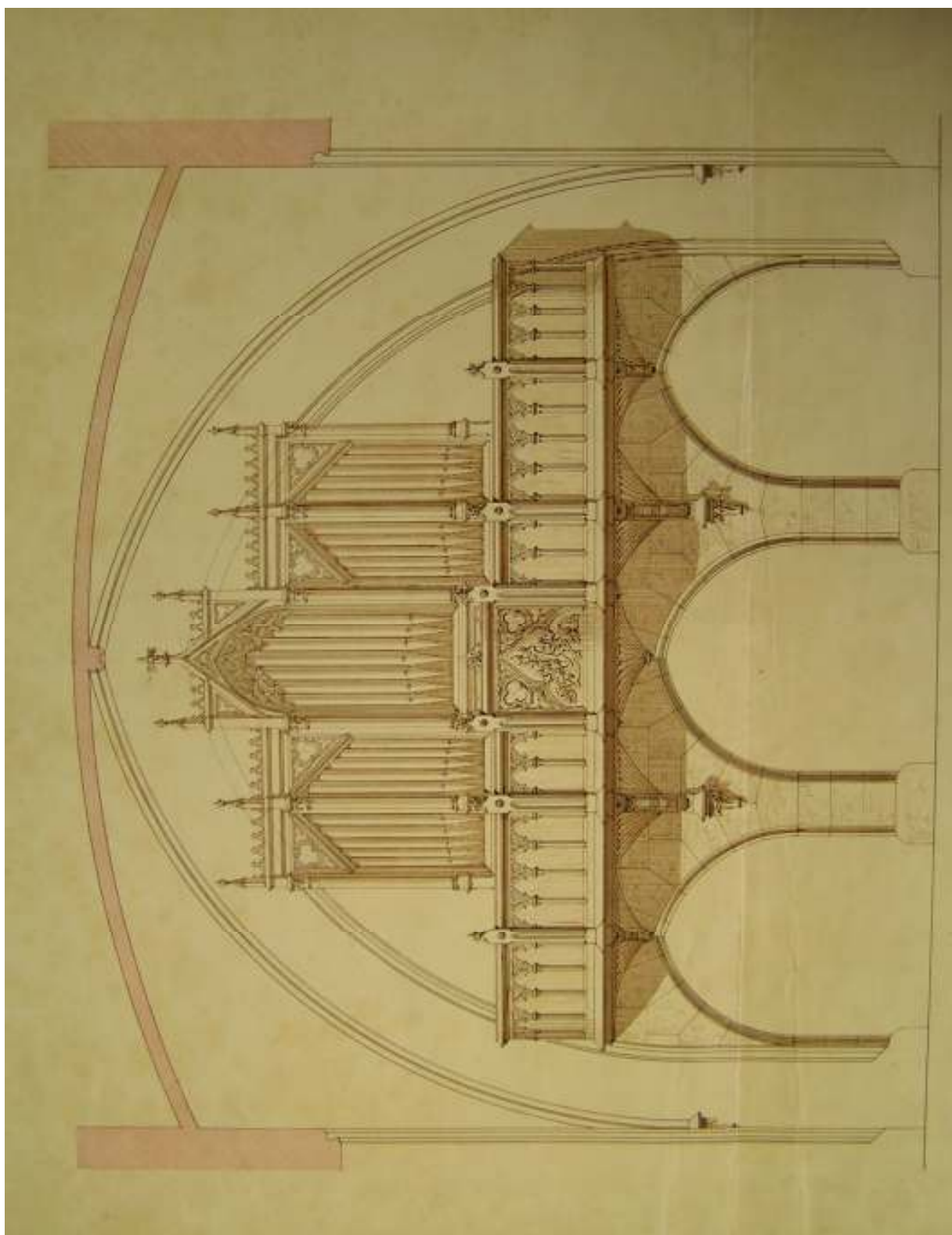
Obr. 25, Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, plán nerealizovaného projektu na
přestavbu chrámu, 1872, pohled od západu a podrobný půdorys

Obr. 26 Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, plán nerealizovaného projektu na přestavbu chrámu, 1872, půdorys přízemí a krovu, příčné řezy lodí

Obr. 27, Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, Sedláčkův návrh čela kůru a varhan

Obr. 28, Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled na západní průčelí

Obr. 29 Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled do chrámové lodi

Obr. 30 Zvonková, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled na jižní stranu chrámu

4. Transkripce nejdůležitějších výseků křemežské farní kroniky²⁷⁵

Strana 14v

- 1) Po něm nastoupil na faru křemežskou Václav Novák
- 2) byv na ní presentován Jeho Osvíceností knížetem Janem
- 3) Adolfem ze Schwarzenbergu dne 24 prosince 1870 načež
- 4) Dne 11 ledna 1871 investován a 12 února téhož roku v
- 5) (řádek je nečitelný) bis-
- 6) Kupským vikářem D Františkem Loberschrjem z
- 7) Krumlova slavným způsobem byl investován a ve
- 8) svý úřad uveden.
- 9) Tentýž narozen roku 1827 Svínech u Veselí v bývalém
- 10) kraji Budějovickém byl dne 2 litopadu 1857 nejdůstojně-
- 11) jším i biskupem Janem Valeriánem Jirsíkem v Bu-
- 12) dějovicích na kněžství posvěcen 185? do-
- 13) sazen byl v personální kaplan do Velhartic kde
- 14) 2 léta setrval, načež roku 1854 ze kaplana do So-
- 15) bislavi byl ustanoven kde 16 let ve zprávě duchovní
- 16) účinkoval.
- 17) Přišel na své stanoviště shledal, že zdejší chrám
- 18) Páně pro tak velkou (...) je příliš malý a že by za
- 19) potřebí bylo jej značně rozšířit, v toto rozšíření zasa-
- 20) sazoval se předchůdce jeho Dan (...) usiluje o to aby
- 21) (...) na svůj náklad dílo toto podnili. Anto ale
- 22) takové rozšíření kostela by vyžadovalo nemohla osada
- 23) (...) panující zde obchodů sama tak velikých náklad vést.
- 24) Proto se obrátil jeho nástupce na sl(avný) patronátní úřad
- 25) v Krumlově s tou žádostí, aby podporoval prosbu zdej-
- 26) ších osadníků u Jeho Osvícenosti knížete pána, by
- 27) co patron zdejšího chrámu Páně potřebný náklad
- 28) na jeho rozšíření milostivě povolil. Ale žádost ta
- 29) neměla žádného výsledku, a proto obmýšlená stav-
- 30) ba na čas musela se odložit, až by potřebný
- 31) kapitál se sešel.
- 32) Rok 1871 stal se také tím znamenitý, že Jeho Výsost, ko-
- 33) runí princ Rudolf na svých po Čechách zastavil
- 34) také do Adolfova, kde (...) domácího duchovenstva, obecního
- 35) zastupitelstva a velkého množství osadníků byl očká-
- 36) ván a slavnostně uvítán. (...) přívětivostí učinil
- 37) velmi příznivý dojem na shromážděný lid. Návštěva
- 38) tato stala se v měsíci červenci za ministerstva hraběte
- 39) Hohemvarta, který upřímě se snažil učinit narovná-
- 40) ní mezi národy říše rakouské, ale bohužel snaha jeho
- 41) byla nepřátelskými živly zmařena v tom okamžení,
- 42) když se zdál být u cíle svého. Šlechtný a vlaste-
- 43) necký tento muž musel odstoupit a na jeho místo přišlo

---

²⁷⁵ Římskokatolická farnost Křemže, farní kronika

- 44) ministerstvo Auerspergovo, kteréž jalo se provozovat
45) politiku rakouským národům a zvláště Čechům ne příliš
46) (...)
47) Tím rokem byl v povzbuzení místního duchovního
48) správce rozšířen starý, pro tak četnou osadu nedostateč-
49) ný hřbitov u sv. Voršily nákladem osadníků a téhož
50) roku na neděli po všech Svatých 3. listopadu s po-
51) volením biskupského vikariátního úřadu v Krumlově
52) slavnostním způsobem od místního faráře posvěcené.

Strana 15r

- 1) V prosinci téhož roku byl sem za prozatímního kaplana ka-
2) plana dosazen Bedřich Sischler, farář v Čakově, který však
3) na svou faru resignoval (...)
(řádek 4-5 j nečitelný)
6) (...) V témž roce byl zdejší chrám Páně
7) vykraden. Drzí a bohaprázdní lupičové v (...) do-
8) stali se do kostela, z něhož prostěradla vlastní
9) svíčky a příkrov ukradli, aniž by se bylo lza
10) stopy zlodějů dopídit. Přispěním osadní přízněv
11) (...) se nový příkrov v ceně 36 zl.
12) (...)
13) (1875) V tom samém roku uznal se stav zdejšího chrámu
14) Páně být velmi povážlivým a nebezpečným, tak že
15) musel strop být podepřen aby se možnému neště
16) stí předešlo. Na to zadaná ku Knížeti pánu Janu
17) Adolfu ze Schwarzenbergu žádost, aby v patron zdej-
18) ší malý a chatrný kostel rozšířiti kázal a slíbeno
19) k tomu účelu k tomu účelu od osadníků 2000 zl. Když však
20) přišlo povolení od pana patrona, aby k žádosti
21) osadníků a s jejich slíbeným příspěvkem kostel
22) se rozšířil, odepřeli osadníci tento slíbený přis-
23) pěvek a odvezli celou tu záležitost nej. Biskup-
24) ské Konzistoři v Budějovicích, která to k C K
25) hejtmanství v Krumlově k vyřízení dalšímu
26) odeslala
27) (1878) záležitost tato ale vleče se do nekonečna a z vyšších
28) míst dosud žádné rozhodnutí ohledně stavby ne-
29) přišlo a tak chrám páně v bídném stavu svém
30) pořád trvá. Z té příčiny nemohla se zde na
31) den 26 května 1878 ohlášená biskupská visitace
32) odbyvat, a byla zdejší osada povolána do Zlaté

Strana 15v

- 1) Koruny, kde Jeho Excelence nejdůstojnější pan
- 2) biskup Budějovický Jan Valerián Jirsík po udílení
- 3) sv biřmování důrazně kladl na srdce, aby
- 4) na rozšíření svého chrámu Páně všemožně se dali
- 5) záležet.
- 6) (...)
- 7) října 1883 kteréhož dne mně Křemežská duchovní
- 8) správa kanonicky svěřena byla. Zde byl chrám Páně
- 9) ve vysoké míře chatrný a pro zdejší osadu 3366 du-
- 10) ší čítající prostranstvím nepostačitelným. Předchůd-
- 11) cové moji se přes 20 let namáhali by v Křemži
- 12) byla vystavěna nová větší a důstojná budova chrá-
- 13) mová, ale nadarmo. Teprv dne 27. července 1885
- 14) začal se nynější rozměrný kostel stavět. O stavbě
- 15) nynějšího chrámu Páně v Křemži v souvislosti a
- 16) obšírně později.

Strana 16r

- 1) Dne 24. července 1884 byla na faře Komise za příčinou opravy
- 2) fary. Na této komisi zastávající z patronátního zástupce, osad-
- 3) ního výboru a zástupce slavného C.K. okresního hejtmanskví
- 4) v Krumlově vymohl jsem
- 5) (...)

Strana 18r

- 5) Dne 20. července 1885 se řemeslnické práce při stavbě na-
- 6) šeho kostela ve veřejné dražbě zadaly a dne 27. července
- 7) započalo se stavbou nového chrámu Páně v
- 8) Křemži
- 9) Dějiny stavby nového kostela v Křemži
- 10) Již roku 1868 vyjednával velebný pán farář Jan
- 11) Plevka s osadníky o rozšíření malého kostela v
- 12) Křemži, jehož výkres jakož i výkres rozšířeného
- 13) kostela uschovány jsou ve farním archivu.
- 14) Knížecí stavitelské ředitelství v Krumlově zhotovilo
- 15) tehdaž plán na rozšíření starého kostela v způsobě
- 16) kříže, který se ale osadníkům zcela nelíbil, a proto
- 17) toho času dle toho plánu k rozšíření kostela ne-
- 18) došlo. Čím déle ale tím citelnější ukázala se
- 19) potřeba nového a většího stánku božího, a pro-
- 20) to se znova žádalo o stavbu nového kostela.
- 21) Starý kostel byl již tak chatrný, že hrozil

22) strop spadnutím. Patronátní úřad v Č. Krum-
23) lově dal nejprve strop podporami podepřít a
24) později chtěl dát nový strop položit bez dalšího roz-
25) šíření kostela. Tu bylo ale k naléhavému přání
26) osadníků zavedeno jednání, by chrám Páně v
27) Křemži, když toho nutná potřeba žádá, rozšířen
28) byl. Potřeba nového a většího kostela byla úředně
29) zjištěna a proto byl roku 1878 druhý náskres
30) stavební na rozšíření kostela v Křemži od
31) knížecího Schwarzenberského stavitelského
32) ředitelství P. T. panem Damasem Deworetským
33) shotoven. A dle tohoto plánu začalo se dne
34) 27. července 1885 stavět. Stavba ta provedena
35) byla v tom způsobu, že stará a neúhledná věž
36) nad presbytářem k sebrání přišla až na
37) klenutí presbytáře, kteréž zůstalo. Loď sta-
38) rého kostela byla úplně odstraněna a novou

Strana 18 v

1) širší a delší nahražena. Nad průčelím upravena
2) byla věž nová a v ní tři zvony umístěny. Jeden
3) zvon byl dán do nové věže nad presbytářem, by
4) se s ním mohly hlavní části mše svaté lidem
5) oznámit. Stará zvonice, která po straně
6) jihovýchodní při kostele se nalézala, v níž
7) velký zvon sv. Michala zavěšen byl, byla s
8) komorou umrlčí odstraněna. Stavba no-
9) vého kostela jest v gotickém slohu pro-
10) vedena.
11) Za velebného pana faráře Václava Nováka
12) jednalo se vícekrát o stavbě nového kostela
13) dle toho plánu, ale vždy bez výsledku. Osadníci
14) přidržující se C.K. okresního hejtmána
15) v Krumlově pana Josefa Sumera, který
16) je stále ujistil, že Jeho Jasnost, pan Jan
17) Adolf, kníže Schwarzenberg, co patron
18) kostela v Křemži povinnen je nový větší
19) kostel stavět. Knížecí patronátní úředníci
20) drželi se ale zákona, daného dne 7. května
21) 1874, dle něhož patron povinnen je jenom
22) stavbu kostela v dobrém stavu udržeti a
23) kdyby se nový kostel stavět musel a sice ne pro
24) chatrnost nýbrž pro obmezenost místa, jen tolik
25) přispívat, mnoho-li by na něj vypadlo, kdyby
26) se starý kostel znova stavět musel. Tím se
27) stavba stále do dálky protahovala. V roce
28) 1883 stal se velebný pan farář Václav Novák

- 29) farářem ve Veselí. Mezi farní administrací
30) zastal patronátní úřad nahoře popsaný staveb-
31) ní plán na rozšíření kostela v Křemži
32) skrze C. K. okresní hejtmanství v Krumlově
33) na vysoké C. K. místodržitelství v Praze
34) ku schválení. Podotknout se musí, že

Strana 19 r

- 1) toho času nebyl již C.K. okresní hejtman pan
2) Josef Stuma (...)slav Heyrovský, muž
3) přísný a spravedlivý.
4) Když jsem se 3. října 1883 co farář do Křemže pře-
5) stěhoval představil jsem se u knížecího patronát-
6) ního úřadu v Krumlově co takový a prosil jsem
7) hned P. T. pana patronátního ředitele Antonína
8) Nedobytého, by svým mocným vlivem účinkoval,
9) by se v Křemži nejenom kostel rozšířil, ale zcela
10) nový kostel stavěl, neb nestojí starý nízký presbytář
11) za to by ponechán byl. Prosil jsem jej za to odvoláva-
12) je se že Jeho knížecí jasnost na osadě křemežské
13) má mnoho pozemků, a že by to chvalitebné bylo
14) jak pro knížete samého, tak i pro jeho úřed-
15) níky, kdyby jasný Kníže uprostřed svých
16) rozsáhlých statků na osadě křemežské Hospodinu
17) vystavěl slušný stánek a sobě velkolepý nehy-
18) noucí pomník. Po vyjevení této prosby, pravil
19) mi P. T. pan ředitel, že je již stavební plán na
20) rozšíření kostela v Křemži skrze C.K. okresní
21) hejtmanství v Krumlově na vysoké C.K. místo-
22) držitelství do Prahy ku schválení zaslán.
23) Mezi tím co stavební plán na kompetentních
24) úřadech ku schválení předložen byl, světil dne 4.
25) ledna 1885 vysoce důstojný praelat Krumlovský,
26) pan Jan Bakula, co biskupský střídník v
27) Křemži rozšířenou školu. Po svěcení školy
28) prohlížel si starý kostel a pak šel k zástup-
29) cům osady, které v hostinci u Pošárů shro-
30) mážděni byli a povzbudil je v přípitku k
31) tomu, by zcela nový kostel stavěli, neb malý
32) a nízký presbytář za to nestojí, by ponechán byl.
33) Slíbil také, že v té záležitosti sám s P. T. panem
34) Damasem Devoretským, knížecím stavitelským

1) ředitelem mluvíti bude. Hned druhý den ráno šel
2) k panu stavitelskému řediteli, a řekl mu, že stejný,
3) nízký a úzký presbytář nebude se hodit k nové vy-
4) soké lodi by se v Křemži zcela nový chrám Páně
5) vystavěl. Dle dopisů P. T. pana Praeláta
6) uloženého ve farním archivu vyvrátil mu
7) pan Damas Devoretský všechny činěné námitky
8) a pan praelát se dal přesvědčit, že plán na
9) rozšíření kostela v Křemži výborný je a psal
10) farnímu úřadu, by i zástupcové obce při roz-
11) šíření kostela setrvali.
12) Dne 8. ledna 1885 přibyl do Křemže ku kol-
13) laudací rozšířené školy krajský inženýr
14) pan Josef Svoboda z Budějovic, jemuž staveb-
15) ní plán na rozšíření kostela v Křemži dobře
16) znám byl, neb mu byl také ku proskoumá
17) ní předložen. Zástupcové osady žádali jej, by
18) by jim svůj náhled v rozšíření zdejšího kostela
19) vyjevil. Podíval se tedy za tou příčinou do ko-
20) stela, prohlédl si jej zevrubně a pak řekl
21) zástupcům osady, ten nízký a úzký presby-
22) tář za to nestojí, by zůstal stát a povzbuzoval
23) zástupce, by se všemožně vynasnažili, by v
24) Křemži zcela nový kostel postaven byl. Všichni
25) přítomní horlili toho dne pro zcela nový kostel
26) Jejich přání nebylo ale toho dne ku protokolu
27) vzato, protože pan Vojtěch Schneider, poštmistr
28) a obecní písař, který jen pro rozšíření
29) kostela byl a tajně proti novém mluvil
30) pravil, že je již pozdě ku protokolu, že ale
31) starosta za 14 dní svolá k tomu účelu
32) schůzi, v níž se pak o té věci rokovat
33) bude. Za 14 dní byla skutečně k tomu

1) čili schůze osadního výboru svolána, k níž ale du-
2) chovní správce od pana Vojtěcha Schneidera obecní-
3) ho písaře z úmyslně pozván nebyl. Věděli, že by duchovní správce
4) pro nový kostel mluvil a hlsoval a že by se snad
5) více hlasů pro nový kostel shledalo ne pro roz-
6) šíření starého kostela. Když získal dost hlasů pro
7) rozšíření starého kostela, hlasoval sám pro stav-
8) bu nového kostela. Pro rozšíření starého kostela
9) bylo 9 hlasů výboru a pro nový kostel 8. Všichni
10) ti výborové, kteří pro rozšíření starého kostela

- 11) hlasovali, litovali toho velice a litují toho
- 12) až do dnes, neb oprava sterého presbytáře a
- 13) sakristie přišla tak vysoko, jako kdyby se
- 14) nový presbytář a sakristie byly postaveny
- 15) Plán na rozšíření kostela v Křemži byl u vysokého C
- 16) K. místodržitelství v Praze schválen a na to dne
- 17) 24. června 1885 konkurenčním jednáním předsevzato.
- 18) Veškerý náklad vypočten byl předběžně na 23000 zl.
- 19) a měl být na základě konkurenčního jednání
- 20) následujícím způsobem uhrazen.
- 21) 1. Byl ku stavbě upotřeben fond určený původně
- 22) ku stavbě kaple sv. Voršily na hřbitově, který
- 23) do toho času vyrostl na .....2300 zl.
- 24) Fond ten povstal takto: Na hřbitově byla kaple
- 25) sv. Voršily, do které roku 1858 blesk udeřil. Dle
- 26) pamětníků mohla se poškozená kaple snadno
- 27) opravit a takto pro služby boží na hřbitově
- 28) zachovat, než nestalo se tak. Když v roce 1862
- 29) hrozila spadnutím, byla celá zbořena. Mnozí
- 30) mnozí osadníci a jmenovitě kněží pocházející z osady
- 31) Křemežské skládali peněžité peněžité příspěvky, by se za-
- 32) se nová kaple na hřbitově vystavět mohla.
- 33) Za velebného pana faráře Josefa Stropka žádali ³⁴⁾
- 35) osadníci Jeho Jasnost knížete pána, by co
- 36) patron tu kapli na hřbitově vystavěl. Než

dne 11. dubna
1885 čís. 89092

Strana 20v

- 1) knížecí patronátí úředníci pravili, že kníže je
- 2) sice patronem kostela nikoliv ale také kaple
- 3) hřbitovní. Když kníže co patron tu kapli
- 4) nestavěl, nepřišlo to k stavbě. Složené peníze
- 5) byly deponovány u patronátního duchovního
- 6) úřadu v Krumlově a vyrostli do roku
- 7) 1887 na 2300 zl.
- 8) Když se počalo jednat o zvětšování nového koste-
- 9) la v Křemži dal Jeho Excelence nejdůstoj-
- 10) němčí biskup Budějovický Jan Valerián
- 11) Jirsík povolení, že se řečený fond může
- 12) na rozšíření kostela sv. Michala v Křem-
- 13) ži obrátit co i patron i vysoké C. K. mí-
- 14) stodržitelství schválilo. C. K. místodržitel-
- 15) ství v Praze dne 1. února 1886 čís. jed. 97578
- 16) 2. Jeho Jasnost pan Jan Adolf kníže Schwarzen
- 17) berg musel co patron kostela ku stavbě koste-
- 18) la podle konkurenčního jednání tu částku
- 19) přispívat, kterou by byl musel nésti či zapra-
- 20) vit, kdyby se starý kostel znova stavěl a

- 21) částka ta vyčítána byla na ... 3500 zl.
- 22) 3. Jeho knížecí Jasnost dala na zvláštní žádost
- 23) osady dobrovolně na tu stavbu ... 2000 zl.
- 24) Dále dovolil jasný kníže dobývání veškerého
- 25) stavebního kamene na nový kostel zdarma
- 26) z vrchu „Kobylí Hlavy“ u Chlumečka a písku
- 27) v lese u Slavče.
- 28) 4. Osadníci složili mimořádnou přirážku podle
- 29) přísných daní .....10. 000 zl.
- 30) 5. Uhradili osadníci kontrolu čes-
- 31) kými fondy, které k tomu cíli postoupili
- 32) a věnovali, zbytek nákladů .. 5200 zl.
- 33) Celá stavba vedena byla knížecím Schwarzen-

Strana 21 r

- 1) bergským stavitelským ředitelstvím, při čemž zúčastně
- 2) ni byli kromě stavitelského ředitele pana Damasa De-
- 3) voretského architekt pan Josef Sedláček a stavitelský
- 4) mistr pan Antonín Moučka.
- 5) K dohledu ku stavbě samé ze strany farní osady
- 6) ustaveni byli místní duchovní správce a páni
- 7) Matouš Rypota, rolník v Bohouškovcích, Jakub
- 8) Stanko, majitel domu v Křemži a Vojtěch Schneider
- 9) poštovník a obecní písař, který co takový také
- 10) účty vedl.
- 11) Stavba zadána byla cestou ofertní následujícím
- 12) řemeslníkům.
- 13) Práci zednickou provedl Jan Mikšl ze Zlaté Koruny
- 14) a jeho syn Antonín Mikšl z Ločenic. Tito dva zedničtí
- 15) mistři pracovali velmi pilně a svědomitě, dohlíželi bedli-
- 16) vě na dělníky a udržovali mezi nimi výborný pořádek
- 17) a proto jest zednická práce velmi dobře provedena.
- 18) Pro osadu křmežskou je to velikým štěstím, že
- 19) že zednická práce do tak spolehlivých a dobrých rukou
- 20) se dostala. Tito dva muži zbudovali si v Křemži
- 21) krásný mnohá staletí trvajících pomník. Za to
- 22) budiž jim sláva a díky.
- 23) Práci tesařskou provedl pan Václav Stokinger
- 24) ze Šindlerových Dvorů u Č. Budějovic. Měl velmi
- 25) zručné tesaře jmenovitě Martina Majera
- 26) tesaře z Kališt a protože postavili oni velmi
- 27) čistou a dobrou práci. Osadníci mohva
- 28) i na tuto práci úplně spokojeni býti.
- 29) Kamenickou práci si vydražil pan Václav Paleček
- 30) z Vyšného. Ten podal méně dobrou práci
- 31) obzvláště nehezkou dlažbu a nedodával dlažbu
- 32) včas, čímž zednického mistra Jana Mikšla a

- 33) celou stavbu kostelní velice zdržoval.
- 34) Truhlářskou a zámečnickou práci obstral
- 35) pan Václav Schinko truhlářský mistr v Č.
- 36) Krumlově. Obstaral ji ku spokojenosti.
- 37) Klempířskou práci obstaral pan Kretschmer
- 38) klempířský mistr v Č. Krumlově

Strana 21v

- 1) Kovářskou práci obstaral pan Antonín Smetana
- 2) obecní kovář v Třisově, pokrývačskou p. M. Bártl
- 3) z Budějovic, a sklenářskou J. Kohn z Bosňan.
- 4) Všichni ti podali práci spokojivou.
- 5) Hmoty stavební dodávali se od osady a braly
- 6) se cihly z knížecí cihelny v Chlumě z
- 7) Mříčské cihelny, od Dvořáčka a z Lipí. 1000
- 8) cihel bylo bez dovozu za 16 zl. 1000 tašek za
- 9) 18 zl. – Vápno vozilo se z knížecích vápenic
- 10) u Č. Krumlova a sice 1 metrický cent za
- 11) 1 zl. Dříví koupilo se z Kletě a sice
- 12) 1 krychlový metr stavebního dříví za 5 zl.
- 13) Skála byla z knížecího lomu „Kobylí Hla-
- 14) vy u Chlumečka. Větší část prken přive
- 15) zena z Tuš na bavorských hranic a sice
- 16) 6/4 za 1. zl 12
- 17) Mzda dělnická obnášela zedníkovi 75
- 18) nádeníkovi 50 , a nádenici 40
- 19) V prvním roce stavby kostela /1885/ zůstal
- 20) starý kostel ještě stát, takže se služby boží
- 21) v něm beze všeho vytrhování konati mohly.
- 22) Nové zdi se stavěly (kromě) ^{okolo} starého kostela.
- 23) V druhém roce (1886) zbořila se loď a služby
- 24) boží konaly se v presbytáři, který stát zůstal.
- 25) V roce 1887 konaly se služby boží nějaký
- 26) čas ještě v presbytáři a pak ve všední dny v
- 27) zakristii a v neděli na provizorní oltáři
- 28) v nové lodi, k čemuž církevní dispens udě-
- 29) lene byla.
- 30) Za ty dva roky zkusili mnoho při službách
- 31) božích jak duchovní tak i věřící lid. Duchovní
- 32) konali služby boží při hlavním oltáři v přes-
- 33) bytaři a lidé byli přítomni na sutinách
- 34) starého kostela, na kamenech a cihlách a
- 35) lešeních, prachu a průvanu.

Strana 22 r

- 1) V sakristii, kde se zase ve všední ^{dny} služby boží konaly
- 2) bylo málo světla, že bylo těžko číst s tím se můj
- 3) dobrý zrak velmi poškodil.
- 4) Při stavbě toho kostela se i nemilá nehoda při-
- 5) hodila. Při předávání a čištění lešení po dosta-
- 6) vení věže shodil dělník Kristian Vogl z Křem-
- 7) že dřeva z lešení, který nešťastnou ná-
- 8) hodou (...)
- 16)(...) Když v novém kostele začali projektovaná oratoria
- 17) stavět a vidno bylo, že zkrátí loď chrámovou, zabe-
- 18) rou velkou prostoru a málo lidí do nich se vejde
- 19) a že budou více pro pohoršení než pro pobožnost
- 20) odebral jsem se do Krumlova k panu stavitel-
- 21) kemu řediteli Devoretskému a prosil jsem jej
- 22) by projektovaná oratoria z uvedených důvodů
- 23) stavěti nedal. Privil, že plán je od vysokého
- 24) C.K. místodržitelství schválen a že změnit
- 25) nemíní. Když jsem ale opětovně na malý prospěch
- 26) řečených oratorií upozornil, pravil, by pan
- 27) Mikšl oratoria nestavěl až sám do Křem-
- 28) že a na vše se podívá.
- 29) Prvé než pan stavitelský ředitel Devoretský do
- 30) Kremže přibyl, přijel dne 22. července 1886
- 31) jeho milost nejdůstojnější pan biskup
- 32) Budějovický Dr. Martin Říha s čestným
- 33) kanovníkem Dr. Josefem Hoffmanem
- 34) jenž stavitelském slohu v biskupském
- 35) semináři bohoslovcům přednáší. Jak

Strana 22 v

- 1) plán a stavbu kostela prohlédnul a řekl, že
- 2) stavitelský sloh celého kostela toho žádá, by se
- 3) oratoria stavěla. Pan Vojtěch Schneider a
- 4) jeho otec František Schneider a mnozí vý-
- 5) borové byli také pro stavbu řešených oratorií
- 6) Když pan Devoretský dobrozdání pana D^{ora}
- 7) Hoffmana byl uslyšel, nechtěl více od
- 8) oratoří upustit a tak se stavěly.
- 9) Až ale po letech rozšířený kostel
- 10) bude zase pro osadu malý, a nutná po-
- 11) třeba bude zvětšení kostela žádat vět-
- 12) ší se nynější kostel snadno takto:
- 13) Oratoria se odstraní. To klenutí, pod nímž
- 14) oratoria se nachází, se zvětší. Udělá se
- 15) tak velké a široké, jako přední dvě klenutí.

- 16) Na to se zboží sakristie a presbytář a
- 17) postaví se v gotickém slohu větší. Kle-
- 18) nutí musí být tak vysoké jako v lodi.
- 19) Když se L. P. 1887 zdejší a chtrný
- 20) chrám Páně, který podle pamětní knihy již
- 21) roku 1384 v Křemži stál, rozšířil, protože
- 22) nestačil pro zdejší 3348 duší čítající
- 23) osadu, zůstal starý presbytář stát. K
- 24) starému presbytáři přistavěla se nová
- 25) loď chrámová v gotickém slohu. Dlažba
- 26) starého gotického presbytáře se musela
- 27) snížit následovně i krypta, v níž
- 28) tělo urozeného a statečného rytíře
- 29) Jana Albrechta Častolara dlouhoves
- 30) kého z Dlouhévsí a na Chlumečku, býva-
- 31) lého kolátora křemežského záduší, který
- 32) dne 22. června L.P. 1663 umřel a jeho
- 33) urozené paní, která v dubnu 1654
- 34) zemřela, k věčnému odpočinutí uložena byla.

Strana 23 r

- 1) Při snížení krypty byly jejich tělesné pozůstatky
- 2) do nových 2 rakví položeny a do nové menší
- 3) a nižší krypty uloženy, kde své zmrtvýchvstání
- 4) očekávat budou.
- 5) V Trajer – svém popisu diecése Budějovické stojí
- 6) na stránce 313, že v kryptě v Křemži odpočí-
- 7) vají tělesné pozůstatky Jana Častolára z
- 8) Dlouhévsí a na Chlumu, jenž v roce 1560
- 9) zemřel tedy o sto let dříve než Jan Albrecht
- 10) Častolár.
- 11) Při kopání v lodi starého kostela přišli náden-
- 12) níci na dvě těla hedvábním šatu, ovšem nad
- 13) míru velikém, který 1500 zemřel a pánem na
- 14) Chlumu byl a jeho urozené paní.
- 15) Do jedné z těch dvou rakví, které do nové
- 16) a zmíněné krypty v presbytáři přišly, polo-
- 17) žen krátký popis dějin stavbz nového
- 18) kostela. Kámen, který nad kryptou se
- 19) nachází může se snadno vyzdvihnout
- 20) Krátký popis dějin stavby nového kostela
- 21) v Křemži byl také do bane v malé věži
- 22) dán. Revidi in visitatione canonica generali die 24. Octobris 1887
- 23) + Martin Josef
- 24) biskup

5. Resumé

Schwarzenberské patronátní kostely za knížete Jana Adolfa II. mezi lety 1833 - 1888

Tato práce se zabývá fenoménem výstavby rodových patronátních kostelů Schwarzenberské projekční kanceláře za vlády knížete Jana Adolfa II. Zvláštní zaměření je zde věnováno realizované sakrální výstavbě v rámci dynamicky se rozvíjejícího velkostatku Český Krumlov. Věnuji zde místo objasnění podílu tvůrčího vlivu a inspirace Schwarzenberských architektů Damasa Deworezkého a Jana Sedláčka na nově vznikající typizované sakrální výstavbě, tvořící mnohdy kompromis mezi funkčností vyplývající z principů statiky a dekoru tehdy módní novogotiky. Další otázkou se dotýkám problematiky představ laických i církevních představitelů farních obcí a jejich vyvíjeného vlivu na nově vznikající sakrální architekturu. Okrajově se věnuji genealogii rodu knížat ze Schwarzenberku, lokální církevní správě a rozvrstvení osídlení v rámci velkostatku Český Krumlov. Závěr a přínos této diplomové práce je postaven na důkladné pramenné prospekci archivních fondů primogenitury rodu Schwarzenberků a fondů s tématem souvisejících farních úřadů.

6. Abstrakt

SCHWARZENBERK SPONSORED CHURCHES UNDER THE PRINCE JAN ADOLF II. IN THE PERIOD 1833-1888

This diploma work deals with construction of family sponsored churches of Schwarzenberk project office under Jan Adolf II. Especially is orientated at sacral construction connected with dynamic development of estate Český Krumlov. Very important is explaining of creative influence and inspiration of Schwarzenberk's architect Damas Deworezky and Jan Sedláček on new standardized sacral construction. It was compromise between functionality based on principles of static and decor of stylish neogothic style. Then I deal with imaginations of lay and church representatives of personage villages and their influence at new created sacral architecture. I deal with genealogy of family Schwarzenberk, local personage administration and section of the community of estate Český Krumlov. Conclusion and contribution of this diploma work is based on thorough strand prospection of archives funds of family Schwarzenberk and funds of personage offices.

7. Statistické údaje o obsahu práce

Klíčové výrazy- Key words:

Kníže Jan Adolf II ze Schwarzenbergu - the Prince Jan Adolf II. Schwarzenberk

Damas Deworetzky - Damas Deworetzky

Jan Sedláček - Jan Sedláček

Historismus - Historism

Architektura druhé poloviny 19. století - architecture of the second half of the 19th century

Architektura druhé poloviny 19. století - Central building management in Český Krumlov

Zvonková - Zvonková

Křemže - Křemže

Rod knížat ze Schwarzenbergu - the Prince's Schwarzenberk family

Počet znaků v celé práci:

Počet slov: 35.312

Počet znaků (jen písmen): 197.559

Počet znaků (kompletně): 234.987

Počet stran: 143

Počet znaků v této práci bez příloh:

Počet slov: 30.082

Počet znaků (jen písmen): 171.195

Počet znaků (kompletně): 203.730

Počet stran: 88